بەرگى خازان (پوۋست)

ئايشەم ئىسمايىل تەبەسسۇم

ئېلكىتاب ئىشلىگۈچى : مەنزىل گۇرۇپپىسى

ئېلكىتاب ئىشلىگۈچىدىن:

مەزكۇر ئېلكىتاب ئەسەر ئىلان قىلىنغان ئەسلى مەنبە ۋە باشقا تور مەنبەلىرىدىن پايدىلىنىپ ئىشلەنگەن بولۇپ، ئەسەرنىڭ ئاپتورلۇق هوقۇقى ئەسلى ئاپتورغا مەنسۇپ! گۇرۇپپىمىز پەقەت بۇ ئەسەرنى تېخىمۇ كۆپ تورداشلار بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈش ۋە تورداشلارنىڭ بۇ ئەسەردىن پايدىلىنىشىنى ئاسانلاشتۇرۇش ئۈچۈنلا ئېلكىتاب قىلىپ ئىشلەپ چىقتى. ھەرقانداق شەخس ياكى ئورگاننىڭ بۇ ئېلكىتابنى سودا ئىشلىرىدا ئىشلىتىشىگە بولمايدۇ، بۇ سەۋەبلىك كېلىپ چىققان جاۋابكارلىققا گۇرۇپپىمىز بىردەك ئىگە بولمايدۇ.

مەنزىل ئېلكىتاب ئامبىرى

2016 - يىلى 12 - ئاينىڭ 18 - كۈنى

كۆك قەرىدە ئالتۇن لىگەندەك چاقناپ تۇرغان قۇياش نۇرلىرىنى يەر - زېمىنغا سېخىيلىق بىلەن چېچىۋاتقان ياز كۈنى ئىدى. چىڭقى چۈش مەزگىلى بولغاچقا ھاۋا دىمىق، جاننى قاقشاتقۇدەك ئىسسىق. قىڭغىر - قىيسىق ئېتىز يولىدىكى قىزىق توپا ئۈستىدە كۆيگەن يالاڭئاياق پۇتىنى ئىتتىك - ئىتتىك يۆتكەپ، تېز چامداپ كېتىۋاتقان ھەمراگۈلنىڭ بۇرۇننىڭ ئۇچى ۋە پېشانىسىدىن تەر تامچىلاپ تۇراتتى. شۇنداق بولۇشىغا قارىماي، بويى بىلەن تەڭ بىر تاغار ئوتنى يۈدۈۋالغان بولۇپ، ئۇزايىدىن بەكمۇ ھارغىن كۆرۈنەتتى. ئەتىگەن چىققانچە ھازىرغىچە قايتمىغان بولسا كېرەك، تاغرى ئېتىلىپ كەتكۈدەك جىق ئوت ئېلىپ، پاتمىغىنىغا ئۈنىماي كەپلەپ تىقىپ ماڭغانلىقى ئېنىق ئىدى. قوناقلار ئادەم بويىدىن ئېگىز ئۆسۈپ كەتكەن، يولنىڭ ئوڭ - سول تەرەپلىرى ھەممىسى قوناقلىق بولغاچقا، ھەمراگۈل ئەتراپقا سەل ئەلەڭگىپ قاراپ قويۇپ، قەدىمىنى تېز - تېز ئالاتتى. ئۆشنىسىدىكى تاغار ئېغىر بولغاچقا ھە دېگەندىلا ئۇنىڭ گەۋدىسىنى ئىگىپ، ئېغىر ھالسىرىتاتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ ئۆيگە

تېزراق كېتىۋېلىش، ئادەمسىز ئېتىزلىقتىن كېلىۋاتقان قورقۇنچ، ئەندىشىلەرنىڭ ۋەھىمىسىدىن قۇتۇلۇپ، تىنچ - خاتىرجەم ھالدا ئۆيىگە بېرىۋېلىش، رەھىمسىز ئۆگەي ئانىسى تاپشۇرغان «مۇشۇ تاغارنى توشقۇزمىسا ئۆيىگە كەلمەسلىك» ھەققىدىكى بۇيرۇقنى ئورۇنلاپ بولغانلىقنى دوكلات قىلىپ، ئارام ئېلىشقا رۇخسەت ئېلىش، ئاندىن مۇزدەك سۇدا يۈز - كۆزلىرىنى يۇيۇپ، مۇزدەك سوغۇق سۇدىن قانغۇدەك ئىچىپ، ھويلىسىدىكى قېرى ئۆجمە دەرىخى ئاستىغا قويۇلغان كاتقا ئۆزىنى تاشلاپ، بىردەم يېتىۋېلىشقا ئالدىرايتتى. ئۇ ھەقىقەتەنمۇ ھارغان ئىدى. مۇشۇنداق چاغلاردا ئۇنى يېتىملىك كوچىسىدا زار، ئۆگەيىنىڭ قولىدا خار قىلىپ بىمەھەل ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا كەتكەن مېھرىبان ئانىسى يادىغا يېتىپ، كۆڭلى يېرىم بولۇپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىغا يىغا يامىشاتتى.

- كاشكى، ئانام ھايات بولغان بولسا... - ، دەپ ئويلىدى ئۇ كۆڭلىدە. شۇ ھامانلا بۇرۇنى ئېچىشىپ، ئىچ - ئىچىدىن ئاچچىق بىر يىغان ئۆرلەپ چىقتى. ئۇ ئىزىدا چىپپىدە توختىدى. ئۆشنىسىدىكى تاغارنى يەرگە قويۇپ، بىردەم ئارام ئېلىۋالماقچى بولدى، ئەمما بايا ئۆز ئېتىزىدا ئۇنى قانچىلىك تەسلىكتە يۈدىگىنى يادىغا كېلىپ، يەنە يەرگە قويمىدى. چۈنكى مۇنداق داق يەرگە قويسا، يۈدىشىگە ياردەملىشىپ، تىگىدىن كۆتۈرۈپ ئۆشنىسىگە ئارتىپ قويىدىغان بىرەر ئادەم ياكى ئېرىقنىڭ ئېگىزرەك قىرىغا چاغلىق بىر يەر بولمىغىنىدا، تاغارنى ئۆزى كۆتۈرۈپ ئېلىپ يۈدۈشى تەسكە توختايتتى. ئۇ چىشىنى چىشلەپ چىداش قارارىغا كەلدى. ئېتىز يولىدىن چوڭ يولغا چىقىپ بەش يۈز مېتىرچە ماڭسا ئۆيىگە باراتتى. چوڭ يولغا چىقسا تاغارنى قويۇپ تۇرۇپ ئارام ئالىدىغانغا كېسىپ تاشلاپ قويۇلغىنىغا خېلى بولغان ياغاچلار دۆۋىلەپ تىزىپ قويۇلغان بىر دوقمۇش بار بولۇپ، شۇ يەرگە بارغاندا بىردەم ئارام ئېلىۋالسا تامامەن بولاتتى. ھەمراگۈل شۇلارنى ئويلاپ، بارغانچە سېلىنىپ كېتىۋاتقان تاغارنى يەنىمۇ كۆچەپ تۇرۇپ ئېگىزرەك كۆتۈردى ئاندىن يىغى بىلەن پىشانىسىدىن ساقىۋاتقان تەرلىرىنى سۈرتىۋېتىپ، قەدىمىنى يەنىمۇ تېزلىتىپ يۈرۈپ كەتتى.

- ھاھا!

- ئانام! . . .

تۈيۈقسىزلا سەت ۋارقىرىغان ئاۋازدىن چۆچۈپ چىرقىرىغىنىچە ئۆشنىسىدىكى تاغارنى يەرگە تاشلىغان ھەمراگۈل، تامدەك تاترىپ ئالىقىنى بىلەن ئاغزىنى تۇتۇۋالدى. ئۇ قورققىنىدىن غال - غال تىترەيتتى. پۇت - قولىدا جان قالمىغان بولۇپ، ھېلىلا يىقىلىپ چۈشىدىغاندەك قىلاتتى.

- ھى ھى ھى ھى . . . قورقۇپ كەتتىڭ ھە؟

- ئادەممۇ سەن ھېي گاچا؟ شۇنداقمۇ قورقۇتقان بارمۇ، دەلتە!

- ھى ھى . . . نېمە خىيال قىلىپ كېتىۋاتقانتىڭ ئۇنچە؟ قوناقلىقتىن خېلى شەپە قىلىپ چىققان بولمىسا. ئۆزۈڭنىڭ بىغەملىكىدىن كۆر . . .

- ۋاي ماخە، جىلە بولۇپ ئاران تۇرغاندا . . .

ھەمراگۈل ئۆزىنىڭ قىلغان ئىشىدىن پەخىرلەنگەنىدەك سەت ھىجىيىپ تۇغان سەمەتكە قاتۇرۇپ بىرنى ئالىيۋەتكەنىدىن كېيىن، سەل ئىزىغا چۈشكەن يۈرىكىنى ئوت ۋە لاي يۇقۇندىلىرى بىلەن بۇلغانغان قولى بىلەن پەسكە قارىتىپ بىر نەچچىنى سىيىردى ئاندىن يېنىك بىر ئۇۋ تارتىۋېلىپ، يەردە سوزۇلۇپ ياتقان تاغىرىنى قايتىدىن يۈدۈشكە تەمشەلدى.

- ۋاي خاپا بولمىغىنە، مۇشۇ كۆنلەردە بەك نازۇكلىشىپ كېتىپ بارىسەن جۇمۇ. مۇنداقلا چاقچاق قىلغانغىمۇ شۇنچە سىلكىمىسەن ئەمدى؟ ئەكېلە، مەن ئاپىرىپ بېرەي . . .

- ماڭغىنا ۋاي، مۇشۇ ئوتنى يۈدۈپ بىزنىڭ ئۆيگە بارغۇچىلىك مىجىلىپ سۆيۈك چىقىپ كېتەرمىكىن؟ - دېدى ھەمراگۈل ئۇنىڭغا باشتىن - ئاخىر بىر قاراپ چىقىپ مەنسىتمىگەنىدەك مىيىقىدا كۈلۈپ.

- ۋوي مانى، دەپ قاپسەن، ماقۇل دېسەڭ، سېنىمۇ كۆتۈرۈپ يېزىمىزنى نەچچە ئايلاندۇرغۇچىلىكىم بار جۇمۇ! كۆرگەنسەن ماۋۇ مۇسكۇللارنى! ـ سەمەت شۇنداق دەپ، يېرىم تۇرۇلگەن يەڭلىرىنى شىمايلاپ ئىنجىقلاپ، چىققىلىپ تۇرۇپ بىلىكىنىڭ بۇلجۇڭ گۆشىنى سەل

چىقاردى ھەم «كۆرە قېنى» دېگەندەك ھەمراگۈلنىڭ ئالدىغىراق كەلدى.

- نېمە جېنىمنى چىقىرىدىغانىدۇ، ھەي، بىخسىك بولسا پو ئاتماي بىر كۆتۈرۈپ باقمامسەن قېنى!

- كۆتۈرسەم كۆتۈردۈم، قانچىلىك ئىشتى؟ ! ـ سەمەت شۇنداق دېگىنىچە تاغارنىڭ بىر تەرىپىدىن تۇتۇپ، بىرلا ئىرغىتىپ يەردىن ئۈزۈپ كۆتۈردى ۋە چاققانلىق بىلەن چۆرۈپ ئەكېلىپ، ئۆشنىسىگە ئالماقچى بولۇۋېدى، دەل شۇ چاغدا ھەمراگۈل يالاڭئاياق پۇتى بىلەن ھاۋادا لەيلەپ كۆتۈرۈلگەن تاغارنى بوشقىنا تېپىپ قويدى. بۇنىڭ بىلەن تاغار يانغا قىيسىيىپ كېتىپ، سەمەت دەلدۈگۈنۈپ كەتتى، ئارقىدىنلا تەڭپۇڭلۇقنى ساقلىيالماي تاغار بىلەن قوشۇلۇپ يەردە يېتىپ قالدى. ئىككىيلەن تەڭلا كۈلۈشۈپ كەتتى. ھەمراگۈل ئىچ - ئىچىدىن ئىچىلىپ كۈلگەن ئىدى. ئون يەتتە ياشنىڭ قارىسىنى ئالغان بۇ قىزنىڭ سەدەپتەك ئاق چىشلىرى يۇمران غۇنچىدەك قىزىل ھەم چىرايلىق لەۋلىرى ئارىسىدىن خۇددى چىرايلىق تىزىلغان مەرۋايىت مارجاندەك كۆرۈنۈپ كەتتى. چوڭ قارا كۆزلىرى تېخىمۇ نۇرلىنىپ، قارا قۇمچاق كەلگەن تېرىسى، سۈزۈك يۈزلىرى تېخىمۇ پارلاپ كەتتى. ئىككىيلەن بىر ھازا كۈلۈشۈپ توختىغاندىن كېيىن، ھەمراگۈل سەمەتكە ياردەملىشىپ تاغارنى يۆتكۈزۈپ قويدى. ئىككىسى ياندىشىپ مېڭىپ چوڭ يولغا چىقىشتى.

- نېمانچە ۋاق قالسەن ھەي جىن ئەپ قاچقۇر جۇۋاينىمەك؟ قويلار مۇشۇ كەمگىچە قاق ناشتىسىز، نەلەردە چىتان مارىلاپ يۈردۈڭ؟ قارنىڭ ئاچمىسا كەلمەيسەن ھە بۇ ئۆيگە؟ ...

سەمەت ئوت قاچىلانغان تاغارنى يۈدۈپ، ھەمراگۈل ئۇنىڭغا ياندىشىپ مېڭىپ، ھەمراگۈللەرنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە، سەمەت تاغارنى يەردە قويدى ۋە ھەمراگۈلگە ئەپلەشتۈرۈپقىنا يۈدگۈزۈپ قويدى. ئۇ تاغارنى يۈدۈپ دەرۋازىدىن كىرىشىگە، ئۆگەي ئانىسى ئاچ قالغان قانجۇقتەك قاۋاپ، ھويلىنىڭ ئوتتۇرىدا پەيدا بولدى. ھەمراگۈلنىڭ قۇلىقىدىن كىرگەن بىر ئاغرىق پۇتلىرىنىڭ بارماقلىرىغىچە بېرىپ توختىدى. «بىر ھارغاندىن گەپ سورىما، بىر ئاچقاندىن» دېگەن گەپ بار،

براق بۇ ئۆيدە ھەمراگۈل مەيلى قانداقلا ۋاقىتتا بولسۇن، ئۆگەي ئانىنىڭ تاپا - تەنە، ئىزا - ئاھانەت ئەرمىكى ئىدى.

ھەمراگۈل تاغارنى يۈدۈپ، ھالسىزلانغان پۇتلىرىنى تەستە يۆتكەپ، ئېغىلغا كىرىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىدىن سىرغىشقا ئازلا قالغان ياشلىرى كىرپىكىدە ئېسىلىپ قالدى. شۇنداق، ئۇنىڭغا تۈزۈك چىراي ئېچىپ باقمىغان بۇ ھاياتنىڭ قايسى بىر پۇتمىشلىرىگە يىغلاپ ئۈلگۈرىدۇ؟ بارچە كىشىلەر توق - باياشات، خۇشال - غەمسىز ياشاپ يۈرگەن بۇ ھاياتتا، ھېچنەرسە ۋە ھېچ كىشى ئۇنىڭغا چىراي ئېچىپ قارىمىدى. تەقدىرى ئەزەلدە پېشانىسىگە پۈتۈلۈپ كەتكەن بۇ تارتمىشلارنىڭ پايانى زادى قانچىلىكتۇ؟ بۇنى ئۇ ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ. پەقەت بىلىدىغىنى - ئۇ بىر يېتىم. بىشىغا كىلىۋاتقان بۇ كۈنلەر، بۇ ئۆچ كۆرۈش، چەتكە قېقىشلار ئۇنىڭ يېتىم بولغانلىقى سەۋەبلىك بولۇۋاتىدۇ. ئانىسى يوق، شۇڭا ئاتالمىش يات بىر ئانىنىڭ ئالدىدا خار. دادىسى بار، لېكىن، ئۆگەي ئانىنىڭ ئالدىدا بۇ دادىنىڭ تىلى قىسقا. بۇ كۈنلەر ھامان شۇنداق داۋاملىشىدۇ.

ھەمراگۈل ئېغىلدىن چىققىنىدا، گۈلدەك ياسانغان ئۆگەي ئانىسى ھويلا تىمغا قاداپ قويۇلغان ئەينەككە قاراپ ئۆزىنى تۈزەۋاتاتتى. ھەمراگۈل تۇرۇبىدىن سۇ چۈشۈرۈپ، يۈز - كۆزلىرىنى يۇدى. ئۆگەي ئانىسىنىڭ نە ئۇنىڭ يىغلاپ ئىششىپ كەتكەن كۆزلىرىگە، نە ئىسسىق ھاۋا ۋە تەر دەستىدىن كۆيۈپ قارىدىغان يۈزلىرىگە، ھۆل بولۇپ چىكىسىگە چاپلىشىپ قالغان چاچلىرىغا، نە قىزىق توپىغا دەسسەۋېرىپ يېرىلىپ كەتكەن يالاڭئاياق پۇتلىرىغا قارىغۇدەك ھەپىسىلىسى يوق ئىدى. قارىغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىشى يوق گەپ ئىدىكى، ھەرگىزمۇ ئانىلىق مېھرى بىلەن، ھېچبولمىغاندىمۇ ئاياللىق يۈرىكى بىلەن ھېسداشلىق قىلمايتتى. ھەمراگۈل يۈز كۆزلىرىنى يۇيۇپ بولۇپ، ئالىقانلىرىنى يېرىم جۈپلەپ، ئېقىپ تۇرغان سۇغا تۇتتى ۋە ئالىقانلىرى سۇغا توشقاندا ئېڭىشىپ تۇرۇپ غورتۇلدىتىپ ئىچىشكە باشلىدى. ئۇ مۇزدەك سۇدىن قېنىپ ئىچكەندىن كېيىن، ئالقىنىدىكى سۇنى تۆكۈۋېتىپ

تۇرۇبنى ئەتتى، ئاندىن ئۆرە بولۇپ بىلىنى رۇسلىدى. شۇ چاغدىلا بىر ئاز ھاردۇقى چىققاندەك بولۇپ، سەل يېنىكلىدى.

- مەن تويغا ماڭدىم، كىرلەرنى يىغىپ قويدۇم، كەچكىچە يۈيۈۋەت. داداڭغا دەپ قويدۇم، قىزنى يۆتكىشىپ بىرىپ كېلىمەن. شۇنىڭغىچە تاماق ئېتىپ، داداڭنىڭ قورسىقىنى تويغۇزۇپ قويۇپ تۇرارسەن. مەن كەلگەندە يەنە كايىپ قالدىغان بولسا ھېسابىنى سەندىن ئالىمەن!

- ماقۇل...

ھەمراگۇل پىششىق خىش ياتقۇزۇلغان يەرگە تاراقشىپ دەسسەپ چىقىپ كېتىۋاتقان ئۆگەي ئانىسىنىڭ كەينىدىن قاراپ قالدى. ئۆگەي ئانىسى سىرتقا چىقىپ دەرۋازىنى ياپقاندىلا ئاندىن روھى كۆتۈرۈلۈپ، ئۆزىنى ئەركىن - ئازادە سېزىپ، يېنىك تىن ئالدى. ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئۆگەي ئانىسى ئۇ - بۇ ئىشلار بىلەن سىرتقا چىقىپ كەتكەن مۇشۇنداق يالغۇزلۇق پەيتلا ئۆزى ئۇچۇن تېپىلغۇسىز ئارام پۇرسىتى ئىدى. گەرچە ئۆگەي ئانىسى مېڭىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭغا بىر مۇنچە ئىش تاپىلاپ چىقىپ كېتىدىغان بولسىمۇ، بىردەم بولسىمۇ يالغۇز قېلىش، ئەركىن - ئازادە خىيال سۈرۈشلىش، تىل ئاڭلىماي، ئارامخۇدا ۋاقىت ئۆتكۈزۈش ئارزۇسىدا ئۆگەي ئانىسىنىڭ چىقىپ كېتىش ئالدىدىكى بارلىق بۇيرۇملىرىغا چىن كۆڭلىدىن چىقىرىپ، خۇشاللىق بىلەن ماقۇللۇق بىلدۈرەتتى.

ئۇ ئۇجمە دەرىخى ئاستىغا قويۇلغان كاتقا ئۆزىنى تاشلاپ ئۇخلىغىسى ياتتى. بۇ يېتىش ئۇنىڭغا شۇ قەدەر خوشياقتىكى، ئۆگە - ئۆگىلىرى بوشاپ، شۇنچىلىك راھەتلىنىپ قالدى.

ئاسمان كۆپكۆك، ئاندا - ساندا ئۇزۇشۇپ يۈرگەن بۇلۇتلار خۇددى ئۇچۇشۇپ يۈرگەن پەرىزاتلاردەك كۆرۈنەتتى. ھەمراگۇل شۇنداق يېتىپ بارا - بارا كۆزى ئۇيقۇغا كەتتى. ئۇ چۈش كۆردى، چۈشىدە ئۆز ئانىسى رىسالەت خېنىم ئۇنىڭغا كۈلۈپ قاراپ تۇراتتى...

- پاسبانىم ئانا، كېلىڭە جېنىم ئانا، سىزنى بەكمۇ سېغىندىم...

ھەمراگۇل شۇنداق دەپ ئانىسىغا قولىنى سوزۇۋىدى، ئانىسى

ئۆتۈنگغا يېقىن كېلىپ، ئېڭىشىپ تۇرۇپ چىرايىغا قارىدى. ئانىسى بىر چىرايلىق كۈلۈپ تۇرىسىمۇ، لېكىن كۆزلىرىدىن ياش تامچىلاپ تۇراتتى. بىر نەچچە تامچە ياش ئانىسىنىڭ مەڭزىنى بويلاپ سىرغىپ چۈشۈپ، ئۆتنىڭ يۈزلىرىگە تامچىلىدى...

ھەمراگۈل يۈزلىرىگە چىچىلغان سۇ تامچىلىرىدىن چۆچۈپ ئويغاندى.

- كىمنى چۈشەپ كەتتىڭ ئۆنچە تاتلىق كۈلۈمسىرەپ؟ -

ھەمراگۈلنىڭ يېنىدا دوستى مېھرىبان ھەيياررلارچە كۈلۈپ، قاراپ تۇراتتى. ئۇنىڭ ھۆل قوللىرىدىن سۇ ساقىۋاتقان بولۇپ، ساپما كەش كىيىۋالغان پۇتلىرى كەشى بىلەن قوشۇلۇپ ھۆل ئىدى.

- ئۇۋ... ، - دېدى ھەمراگۈل ئورنىدىن تۇرۇپ. ئاندىن ئۆزىنى رۇسلاپ، كاتتا قايتا ئولتۇرۇپ ئېغىر خورسىنىپ قويدى - ئانام رەھمەتلىكنى چۈشەپ قاپتىمەن. چۈشۈمدە بىر چىرايلىق كۈلۈپ ماڭا قاراپ تۇرغىدەكمىش...

ھەمراگۈلنىڭ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، دىمىقى ئېچىشتى. كۆزلىرىدە ياش ئەگىپ مۆڭلاندى. مېھرىبان دوستىنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۆتنىڭ قوللىرىنى ئالىقانلىرى ئارىسىغا ئالدى:

- كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما ئاداش. قانداق قىلىمىز؟ ھەممىمىز ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا كېتىمىز شۇ. سەن مۇنداق يىغلاپ ، مۆڭلىنىپ ئولتۇرساڭ ئاناڭ رەھمىتىنىڭ روھى قورۇنۇپ قالىدۇ. چىداشلىق بول ئاداش، ھەرقانچە قىلساقمۇ كەتكەننىڭ كەينىدىن كەتكىلى، ياكى ئۇنى قايتۇرۇپ ئەكەلگىلى بولمايدۇ...

ھەمراگۈلنىڭ كۆز چاناقلىرىدىن سىرغىپ چۈشكەن ئىككى تامچە ياش مەڭزىنى بويلاپ ئېقىپ، كىرلەشكەن قىزىل رەڭلىك كوينىكىنىڭ مەيدىسىگە سىڭىپ كەتتى. مېھرىبان ئۆتنىڭغا تەسەللىي بېرىمەن دەپ باغرىنى ئېزىپ قويغىنىنى ھېس قىلىپ، ئوڭايسىزلىنىپ قالدى ۋە گەپنى باشقا ياققا بۇردى:

- مېنى قارشى ئالمىغاندەك مىچىلداپ ئولتۇرسەنغۇ؟ قوپە بىزنىڭ ئۆيگە چىقىمىز.

- نېمىشقا؟ - دېدى ھەمراگۇل ياشلىرىنى سۈرتۈپ مېھرىبانغا ياندۇ قاراپ.

- مەنمۇ ئۆيدە يالغۇز، بىردەم بىزنىڭ ئۆيدە مۇڭدىشىپ ئولتۇرايلى. ئۆگەي ئانامنىڭ قارىسى يوقتىكەن ئىشىكىنى بېقىپ تۇرۇپ ئاران كىردىم جۇمۇ ئۆيۈڭگە. ھېلى قايتىپ كېلىپ مېنى بۇ ئۆيدە كۆرسە يەنە ئاۋاز لامپىسى ئاپتوماتىك ھەرىكەتكە كېلىپ، ئۆزلۈكىدىن سايراپ كېتىدۇ ئۇ خوش ئاۋاز بۇلبۇلۇڭ، ھى ھى ھى... شۇڭا بىزنىڭ ئۆيدە ئولتۇرايلى.

- ئەنسىرىمە، ئۇ بەك كەچ كېلىمەن دەپ ماڭدى. پەمىمچە نامازشامنى قىلىپ ئاران كېلەلەيدۇ. شۇڭلاشقىچە بىز ئازاد دېگىنە! - ئىككى دوست يېقىملىق كۈلۈشتى - شۇڭا مۇشۇ يەردىلا ئولتۇرايلى، يەنە كېلىپ، يۈيىدىغانلىرىم بىرمۇنچە كىر يىغىپ قويۇپتۇ، ئىنسابى تۇتۇپ قېلىپ. شۇلارنى يۇيىۋەتمىسەم ئۇ ئاۋاز لامپىسى يەنىلا ئۆزلۈكىدىن ئىشلەۋېرىدۇ ھا ھا ھا...

- ھى ھى ھى... بولدى قويە، بىردەم پاراڭلىشايلى. سەل تۇرۇپ مەن يۇيۇشۇپ بېرىمەن ساڭا - دېدى مېھرىبان ئۇنىڭ يېنىغا تۇرۇپ، ئورنىدىن تۇرۇۋاتقىنىنى كۆرۈپ نارازىلىق بىلەن بىلىكىدىن تارتىپ ئولتۇرغۇزۇپ.

- ۋاي ماقۇل باشلىق خېنىم - ھەمراگۇل دوستىغا ئەركىلەپ ئۇنىڭ قۇچىقىدىلا ئولتۇرىۋالدى - مانا ئولتۇردۇم.

ئىككى دوست بىر - بىرىنى غىدىقلىشىپ بىردەم كۈلۈشىمەك ئوينىغاندىن كېيىن، ھېرىپ - ھاسىرىشىپ كاتتا ئۇھسىغىلا ياتتى. ھەر ئىككىسىنىڭ چىرايىدا تاتلىق تەبەسسۇم جىلۋە قىلاتتى.

- ھەي - دېدى مېھرىبان پەس ئاۋازدا كۆكپىكۆك ئاسمانغا قاراپ يېتىپ - سەمەت بىلەن قانداق ئۆتىۋاتىسەن؟

- قانداق ئۆتىۋېتىمەن؟ شۇ دوستقۇ بىز... - ، ھەمراگۇل ھەيرانلىقتىن چەكچەيدى.

- تولا خۇپسەنلىك قىلمىغىنە خېنىم - دېدى مېھرىبان دەررۇ دوستىغا يۈزلىنىپ ياندۇ بولۇپ - ئۆزۈڭچە مەندىن سىر يوشۇرۇپ يۈرەمسەن تېخى؟

سەن دەپ بەرمىگەن بىلەن مەن ئاثلاپ بولدۇم جۇمۇ يەنە...

- نېمىنى ئاثلايدىكەنسەن؟ تـوۋا مـانى... خىيالىمدا يـوقلا بىر گەپلەرنى كۆتۈرۈپ يۈرىسەنغۇ ئەمدى - ، ھەمراگۈلنىڭ مىختەك تىكىلگەن كۆزلىرى ئۇنىڭ يالغان سۆزلىمەيۋاتقانلىقىنى ئاشكارىلاپ تۇراتتى.

- ھە؟ ... راست بىلمەمتىڭ؟ ئەمسە بۇ تېخى ئۇنىڭ خىيالىكەن - دە...

- كىمنىڭ، قانداق خىيالىكەن؟ جىلە قىلماي بىر باشتىن دېسەڭچۇ ۋوي!

- باشتىن دېگۈدەك گەپمۇ يوق - دېدى ھەمراگۈل ئورنىغا سىيىپ قويغان بالىدەك ئوڭايسىزلىنىپ - شۇ... تۈنۈگۈن كەچتە ھويلىدا تاماققا خېمىر يۇغۇرۇۋېتىپ، ئاكام بىلەن سەمەتنىڭ دېيىشكەن گەپلىرىنى ئاثلاپ قالدىم...

- نېمە دېيىشتى؟ - ھەمراگۈل مېھرىباننىڭ گېپىنى بۆلۈپلا سورىدى - مەن توغرىلىق ئەمەستۇ؟

- ۋاي بىر جىم تۇرە ئادەمنى جىددىلەشتۈرمەي، دەپ بېرىۋاتىمەنغۇ ھېلىمۇ - ، مېھرىبان تەرىنى تۇردى - تازىمۇ ئاشۇ...

- ماقۇل، ماقۇل، دېگىنە ھە - ھەمراگۈل دوستىغا يېقىنراق سۈرۈلدى - نېمە گەپكەن ئۇنچە؟

- سەمەت ئاكامغا سەن بىلەن توي قىلغۇسى بارلىقىنى، لېكىن، ئۆگەي ئاناڭدىن قورقۇپ ئەلچى كىرگۈزەلمەيۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. ئاندىن، بىر ئامال قىلىپ يىل ئاخىرىغىچە توي قىلىۋەتمىسە بولمايمىش تېخى. ساڭا كۆز تىكىپ يۈرگەنلەر كۆپ بولغاچقا قولدىن بېرىپ قويۇشتىن ئەنسىرەيدىكەن.

ھەمراگۈل جىمغىدە بولۇپ قالدى. قانداقتۇر بىر سېزىم ئۇنىڭ قۇلاقلىرىدىن كىرىپ، پۈتۈن بەدىنىگە تاراپ كەتكەندەك، ئۆزى ھاۋادا لەيلەپ قالغاندەك بولۇپ بىر قىسما ھالەتتە تۇرۇپ قالدى. شۇ تاپتا جەينەكلەپ بېشىغا تىرىۋالغان قولىنىڭ ئاغرىقىنىمۇ سەزمەي قالغان ئىدى. ئۇ سەمەتنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشى بىلەن قۇشۇمىلىرى تۈرۈلدى.

دەرۋەقە، ئۇ سەمەتنى يېقىن دوستۇم دەپ بىلگىنى بىلەن، ئۇ توغرىلىق ئەزەل ۋە ئەزەلدىن مۇنداق خىيال قىلىپ باققان ئەمەس ئىدى...

بىردىنلا كۆڭلى غەش بولغان ھەمراگۇل سەمەتنىڭ نېمشقا ئۆزۈندىن بىرى ئۆزىگە مۇنداق يېقىنچىلىق قىلىپ يۈرگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنگەندەك بولدى. قەيەرگە بارسا بىردەمدىلا يېنىغا ئۈنۈپ بولۇشلار، بىرەر نەرسىگە ئېھتىياجى بارلىقىنىڭ گېپىنى ئاڭلىسا، نەچچە كۈن ئۆتمەستە بىر باھانىلەر بىلەن شۇ نەرسىنى ئۇنىڭغا تەق قىلىپ بېرىشلەر، ئېتىز ئىشلىرىغا خۇددى ئۆز ئىشىدەك بىلىپ قارىششلار، بىر كىم بوزەك قىلغۇدەك بولسا ھېچنېمىگە قارىماي ئۇ تەرەپتە تۇرۇپ، جان تىكىپ قوغداشلار دەرۋەقە بىكارغىلا بولۇۋاتقان ئىشلار ئەمەس ئىدى. بىراق...

سەمەت ئىگىز بويلۇق، ئورۇقراق كەلگەن، سېرىق چىراي بالا بولۇپ، تەبىئىي بۇرە چاچلىرىمۇ سېرىققا مايىل بولغاچقا مەھەللىدىكىلەر ئۇنى سەمەت سېرىق دەپ چاقىراتتى. ئۇ ئۆزىمۇ خۇشچاقچاق، ئوچۇق مىجەز بولغانلىقتىن مۇنداق ئاتىلىشقا رەددىيە بەرمەستىن ئەكسىنچە چاقچاققا چاقچاق بىلەن گەپ قايتۇرۇپ «سېرىق» لەقىمىنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلاتتى. ھەمراگۇل، سەمەت، مېھرىبان ۋە ئۇنىڭ ئاكىسى قاتارلىق يەتتە - سەككىز بالا كىچىكىدىنلا مۇشۇ مەھەللىدە بىللە ئويناپ چوڭ بولغان ئىدى. كىچىكىدىنلا بىر ئۆينىڭ بالىلىرىدەك بىللە ئويناپ، مەكتەپكە بىللە بېرىپ - كېلىپ، ئۇششاق - چۈششەك ئىشلىرىنى بىللە قىلىشىپ كۆنۈپ كەتكەن بۇ بالىلار تولۇقسىزنىڭ 2 - يىللىقىغا چىققاندا، ھەمراگۇلنىڭ مەرھۇم ئانىسى رىسالەتخان كېسەل سەۋەبىدىن تۇگەپ كېتىپ، ئارىدىن بەش ئايلار ئۆتكەندە دادىسى بارتاخۇن ھازىرقى ئۆگەي ئانىسىغا ئۆيلىنىشى بىلەن، ئۆي ئايرىپ چىقىپ كەتكەن تۇغقانلاردەك چېچىلىپ كېتىشتى.

ھەمراگۇلنىڭ ئۆگەي ئانىسى مېھرىگۇلخان ئىسمى چىرايلىق بولغان بىلەن ئىچىدە توققۇز قاترايدىغان، مىجەزى ئوسال، پەيلى يامان ئايال بولۇپ، مەيلى قولۇم - قوشنىلار بولسۇن، مەيلى يەر قوشنىلىرى بولسۇن ۋە مەيلى

ھەمراگۈلنىڭ دوستلىرى بولسۇن، ئىشقىلىپ ھەر قانداق ئادەم بىلەن ئەپ ئۆتمەيتتى. ھەر قانداق ئىشتا ئۆزىنىڭكىنى راست قىلىپ، گېپىنى ئاقتۇرمىغىچە بولدى قىلمايتتى ياكى كىشىگە بىر قىللىق گەپتە يول قويمايتتى. شۇڭا مەھەللە - كويدىكىلەر ئۇنىڭدىن ساراڭدىن قورققاندەك قورقۇپ، مەستتىن قاچقاندەك قاچاتتى. ئۆز ئۆيىدە ھەمراگۈلنى ئەزگەننى ئاز دەپ، بىرەر دوستى ئىزدەپ كىرىپ قالغۇدەك بولسا دارتىملاپ تىللاپ، ئىككىنچى بۇ ئۆيگە قەدەم باسماس قىلىپ قوياتتى. كىچىك چاغلىرىدىمۇ سەمەت ئۇنىڭغا شۇنداق ئامراق ئىدىكى، خۇددى كىندىكى قوشتەك، ئۇ نەگە بارسا تەڭ ئەگىشىپ بىرىپ، نېمە ئىش قىلسا تەڭ قىلىشىپ بىرەتتى. ياخشىراق بىر نەرسە تاپسا ھەمراگۈلگە بەرمەي يېمەيتتى. كىيىنچە مېھرىگۈلخان بۇ ئۆيگە بوسۇغا ئاتلاپ كىرگەندىن كېيىن، ھەمراگۈلنىڭ دوستلىرىنىڭ بۇ ئۆيگە كىرىشى ياكى ئۇنىڭ دوستلىرىنىڭ ئۆيىگە كىرىپ - چىقىشى چەكلەندى. ئۇنىڭچە بولغاندا قىز بالا دېگەن ئوقۇشىنى ئوقۇپ، ئۆي ئىشلىرىنى قىلىپ ئۆتسىلا بولاتتى، دوست تۇتۇش، بېرىش - كېلىش قىلىش، بولۇپمۇ ئوغۇل باللار بىلەن يېقىن ئۆتۈش قىزلارغا ياراشمايدىغان ئىش بولۇپ، ھەمراگۈلنىڭ شۇ قاتارلىق بارلىق ئەركىنلىكى بوغۇپ قويۇلدى. كېيىنكى كۈنلەردە، يەنى تولۇقسىزنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ئۇنىڭ يۇقىرى ئۆرلەپ ئوقۇش ئىشىمۇ ئۆگەي ئانىسىنىڭ بىر ئېغىز گېپى بىلەن سۇغا چىلىشىپ، ئۆيدە ئولتۇرۇپ ئۆي، ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرىغا ياردەملىشىدىغان بولدى. بۇنى ياردەملەشتى دېگەندىن كۆرە، «ئۆز ئالدىغا كۆتۈرە ئالدى» دېگەن تۈزۈك ئىدى. سەمەت، مېھرىبانلار بىلەن بولغان دوستلۇقىمۇ شۇ چاغدىن باشلاپ چەكلىمىگە ئۇچرىدى. مېھرىبان بىلەن خۇپىيانە كۆرۈشۈپ تاشلاشماي كەلگىنى بىلەن، سەمەت ۋە باشقا ئوغۇللار بىلەن تاشلىشىپ كەتتى. يەنە كېلىپ، قىز - ئوغۇللار چوڭ بولغانسېرى كىچىك ۋاقتىدىكىگە ئوخشاش دوستلىشىپ، ئىزدىشىپ يۈرۈپ بولالمايتتى. ئەدەپ - ئەخلاق، ھايا نۇقتىسىدىنمۇ، ئەيتاۋۇر بۇ خىلدىكى دوستلۇق ئانچە ئۇزۇنغا بارمايتتى. شۇڭا ھەمراگۈل سەمەتنى دوست بىلىپ يۈرگىنى بىلەن كىچىك

ۋاقتىدىكىدەك ئۆنچە يىقىن ئۆتۈپ كېتەلمەيتتى.

ئـۇ بــىردىنلا سەگەكلىشــىپ، ســەمەتنىڭ ئــۆزىگە قىلىۋاتقــان بــارلىق يېقىنچىلىقلىرىنــى ياخشــى كــۆرۈش ســەۋەبىدىن دەپ يەكــۈن چىقــاردى. ئەگەر بۇگــۈن مېھرىبــان بــۇ گەپلەرنــى قىلمىغىنــىدا، ئــۇ قاچــانغىچە بىخــۇد يــۈرەتتىكىن تــاڭ؟ ! ئەك يــامىنى، بــۇ گەپلەرنــى ھەمراگــۈل ئاڭلاشــتىن بــۇرۇن بىشەم، ھازازۇل ئۆگەي ئانىسى بىلىپ قالىدىغان بولسا...

* * * * * * * * * *

دىمىــق ھاۋاســى يــۈرەكنى ســىقىپ تۇرىــدىغان قوناقلىقتــا ھەمراگــۈل ئــۆزى يــالغۇز ئــوت ئېلىۋاتــاتتى. ئــۇ ئىسسىــق دەســتىدىن تەرلەپ كەتــكەن بولــۇپ، پېشانىســــىدىن شــــۈرۈلداپ تەر قۇيىــــۇلاتتى. ئۇنىــــڭ ئەس - يــــادى تېــــزرەك تاغــــارنى توشــــقۇزۇپ ئــــۆيىگە قــــايتىش بولغاچقــــا، قوللىرىنــــىڭ تىلىــــپ كەتكىــنىگە قارىمــاي بىغىشــلىرى قىتىــپ كەتــكەن ئــوتلارنى كــۈچەپ - كــۈچەپ يۇلاتتى.

بىر چاغدا ئۇنىڭ يېنىدا سەمەت پەيدا بولدى:

- كەتمەمسەن ۋوي؟

ھەمراگـۈل ئېتىــز قىرىــدا ئــۆزىگە قــاراپ تۇرغــان ســەمەتنى كــۆرۈپ ئــۆزىچە يېقىمســــىزلىنىپ قالــــدى. مېھرىبانىنــــىڭ ئالــــدىنقى كــــۈنى قىلغــــان گەپلىــــرى ئۇنــىڭ يادىغــا يېتىشــى بىــلەن يــۈرىكى جىغغىــدە قىلىــپ، غەلىــتە بىــر ھــالەتتە ئالدىغا قارىۋالدى ۋە ئوت ئېلىشنى داۋاملاشتۇرغاچ دېدى:

- ســەل تــۇرۇپ مــاڭىمەن، تاغــارنى توشقۇزمىســام بولمايــدۇ. ســەن كېتىۋەر.

- بىللە كېتەيلىلا، مەن ئېلىشىپ بېرەي...

- يــاق، ســەن كېتىــۋەر بولــدى، بىللــە تــۇرغىنىمىزنى خەق كۆرسە گەپ بولۇپ قالىدۇ. ياخشى كۆڭلۈڭگە رەھمەت!

سەمەتنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چەكچەيدى:

- قاچانــدىن بىــرى بىللــە تۇرســاق گەپ بولــۇپ قالــدىغان قائىــدە چىقتــى؟ بىــز مۇشــۇ يەردە، مۇشــۇ مەھەللىــدە بىللــە ئوينــاپ چــوڭ بولغــان

تۇرساق، شۇنچە ۋاقتتىن بىرى ئىتىزغا كەلسەك بىللە، كەتسەك بىللە. مەھەللىدە ئۇچرىشىپ قالساقمۇ گەپ بولىدۇ دېمەي پاراڭلىشىپ تۇرىمىزغۇ؟ ئۆگەي ئاناڭدىن قورقۇپ بەك يېقىن ئۆتەلمىگەننى ھېسابقا ئالمىغاندا ئەنسىرىگۈدەك ئىشىمىز يوق، ئەجەبا بۈگۈن تونۇيالمايسىز...

سەمەت بوغۇلۇپ گېپىنىڭ ئاخىرىنى قىلالمىدى. ئۇنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتكەن بولۇپ بەكلا ئاچچىق كەلگەنىدەك قىلاتتى. ھەمراگۈل يامان يەردە چاندۇرۇپ قويغانلىقىنى ھېس قىلىپ، گەپنى ئوخشاتتى:

- ئۇنداق دېگىنىم ئەمەس، شۇ... ئاچام بىلىپ قالسا تىللاپ كېتىدىكەن، شۇڭا...

سەمەت ئۇنىڭغا ئۇۋال قىلىپ قويغاندەك ھېس قىلىپ، ئىچىدە ئۆزىنى ئەيىبلىدى. ئۇ ھەمراگۈلنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن ياندىشىپ ئولتۇرۇپ ئوت ئېلىشقا باشلىدى:

- قارا ھەمراگۈل، ئۇنداق كىچىك بالىدەك گەپ قىلما، مېنىڭ كۆڭلۈمگە كېلىدىكەن. بايا مەندىن ئۆتۈپتۇ، خاپا بولما. لېكىن سەنمۇ ئۇنداق دەپ تۇرۇۋالساڭ بولمايدۇ. بىر مەھەللىدە تۇرۇپمۇ بىر-بىرىمىزدىن قېچىپ يۈرەمدۇق؟ ئۆگەي ئاناڭدىن قورقىدىغانلىقىڭنى بىلىمەن، ئەمما ئۇنىڭمۇ يولى بولىدۇ. ئادەم دېگەنگە ئادەم لازىم، كىم ئۆمرىدە ھېچكىم بىلەن كۆرۈشمەي، ئارىلاشماي يالغۇز ئۆتۈپ كېتەلەيدۇ؟

سەمەتنىڭ گەپلىرى ھەمراگۈلگە خۇددى مۇھەببەت تەلپىدىن بېشارەت بېرىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. ئۇ ئەنسىرەيتتى، سەمەتنى گەپ تاشلاپ قالامدىكىن دەپ، يۈرىكى سۇ ئىدى. گەپنى باشقا ياققا بۇرىماقچى بولدى-يۇ، ئەمما دەماللىققا ئۇنداق قىلالماي ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

- ئەمدى مەن كېتەي، رەھمەت ساڭا.

- ھەي-سەمەت ئۇنىڭغا ياندىشىپلا ئورنىدىن تۇردى-بايا كېتەيلى دېسەم ئۇنىمىغان ئادەم ئەمدى گەپ قىلىۋاتسام خىيالىڭدا يوق كېتىمەن دەيسەنغۇ؟ راستلا مەندىن ئۆزۈڭنى قاچۇرىۋېتىپسەن ھە؟

ھەمراگۈل غىققىدە بولۇپ قالدى. ئۇ چاندۇرمايمەن دەپ يەنە

چاندۇرۇپ قويغان ئىدى. سەمەتنىڭ ئۆزىنى مۇنچە تېز سېزىۋېلىشىنى ئويلاپ باقمىغان ھەمراگۈل ئىنتايىن ئوسال ئەھۋالدا قالدى. شۇ تاپتا ئۇ ھېچنېمە دېيەلمەيتتى ھەم ھېچقانداق ئىش ئۈچۈن چۈشەنچە بېرەلمەيتتى.

- بولدى قىلساڭچۇ، نەدىكى گەپنى قىلىدىكەنسەن. سەندە يا كېسەل بولمىسا، نېمىشقا قاچىدىكەنمەن؟ - ھەمراگۈل ئۇڭايسىز كەيپىياتنى ئوڭشاش ئۈچۈن شۇنداق دېدى.

- مەندە كېسەل يوقلۇقىنى بىلىدىكەنسەن ھە بولمىسا؟ - دېدى سەمەت شوخلۇق بىلەن كۈلۈپ - ئۇنىڭدىن ئەنسىرىمىسەڭ نېمىگە مەندىن قاچىسەن ئەمسە؟

- نەدە سەندىن قاچىمەن؟ - دېدى ھەمراگۈل بىر ئاز جانلىنىپ، لېكىن كۆزلىرىنى سەمەتتىن ئېلىپ قاچتى - ساڭا شۇنداق بىلىنىپ قاپتۇ.

- مەن بىلىپ باقايچۇ ئەمسە...

سەمەت شۇنداق دېگىنىچە كېلىپ ھەمراگۈلنىڭ يۈزىگە سىنچىلاپ قارىدى ۋە كۆزلىرى ھەمراگۈلنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچراشقان ھامان بىر تاتلىق كۈلۈپ، ئۇنىڭ كۆزىنى قىسىپ قويدى. ھەمراگۈل ئۇنىڭ ئۆزىگە يېقىن تۇرۇپ قىلغان بۇ قىلىقىدىن ئىزا تارتىپ، ۋىللىدە قىزاردى ھەم تېزلىكتە كەينىگە داجىغان ئىدى، قىرغا پۇتلىشىپ كېتىپ يىقىلىپ چۈشتى. سەمەت كېلىپلا ئۇنى يۆلىدى ۋە كىيىملىرىنى قېقىشتۇردى. دەل شۇ چاغدا ئۇن مېتىرچە يىراقلىقتا، ئېگىز ئۆسكەن قوناقلارنى شىلدىرلىتىپ شەپە چىقارغىنىچە كىمدۇر بىرى يىراقلاپ كەتتى. خۇددى ئېيىق ماڭغاندەك قوناقلارنى لوم - لوم مىدىرلىتىپ مېڭىشلىرىدىن ئۇنىڭمۇ چوڭ تاغاردا ئوت يۇدۇپ كېتىۋاتقان بىرەرسى ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلىش تەس ئەمەس ئىدى. ھەمراگۈلنىڭ يۈرىكى قارتتىدە قىلىپ قالدى. ئۇنى ۋەھىمە بېسىشقا باشلىدى، نېمىگىدۇر ئۆكۈنۈپ، كۆڭلى ئاچچىق بولغان ھالدا تۇرغان جايىدا تۈرۈپلا قالدى. سەمەت بولسا ئۇنىڭ ھالى بىلەن كارى يوق تاغارغا ئوت تىقىش بىلەن ئاۋارە ئىدى.

ئەتىسىدىن باشلاپ، ئىككى كۈنگە يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە ھەمراگۈل بىلەن سەمەتنىڭ قوناقلىقتا ئىتتىرىشىپ يۈرگەنلىكى

توغرىسىدىكى پىتنە - پاساتلار پۈتۈن مەھەللىگە پۇر كەتتى. بىرى «سەمەت ھەمراگۈلنى قوغلاپ قوناقلىقتا تۇتۇۋاپتۇ» دېسە، يەنە بىرى «ھەمراگۈل سەمەتنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ تۇرغان يېرىدە تۇتۇلۇپ قاپتۇدەك» دەپ ئاغزىغا كەلگىنىچە جۆيلۈپ، بىرنى ئون، ئوننى مىڭ قىلىپ ئەل - مەھەللىگە تارقىتىپ بولۇشتى. ئاڭلىغۇچىلار ئۆزى ئاڭلىغان گەپلەرنى كۆپتۈرۈپ، بۇ ھەقتىكى پەرەزلىرىنىمۇ مۇتلەقلەشتۈرۈپ، غەيۋەت ئوتىنى ئۇلغايتىشتى. سەھرا يېرى دېگەن شۇ، بىر كىشىنىڭ يىڭنىنىڭ قۇلىقچىلىق ئەيىبى ئېچىلىدىمۇ؟ بولدى، شۇنىڭدىن باشلاپ قىلىدىغانغا يېڭى پاراڭ، ئوينايدىغانغا كۆڭۈللۈك ئويۇن چىقىدۇ. نە خەقنىڭ ھال - ئەھۋالى، نە بۇ گەپلەرنىڭ راست - يالغىنى بىلەن ھېسابلىشىپ ئولتۇرمايدۇ. چاشقان ئەۋلادىدىنمۇ يۇقىرى كۆپىيىش ئىقتىدارى سەھرا كىشىلىرىنىڭ ئېغىزىدىكى سۆز - چۆچەكلەردە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان، ساددا دېھقان كىشىلەر مانا مۇشۇنداق ئەپقاچتى گەپلەر بىلەن ئۆز كۆڭلىنى خۇش ئېتىدۇ.

بۇ سۆز - چۆچەكلەردىن تېزلا خەۋەر تاپقان مېھرىگۈلخان ھەمراگۈلنى قازناق ئۆيگە سولاپ، قار - يامغۇر تىللاپ تۇرۇپ سوراق قىلدى:

- ھەي يېتىم ئوغلاق، ئانىسى يوقكەن دەپ بېقىپ، بېشىڭنى سىيلىغانغا كۆرسەتكەن ھەممىتىڭما بۇ؟ گەپ قىل، ئاۋۇ تاشلىۋەتسىمۇ ئىت ئېپقاچمايدىغان سېرىق ئاسلان بىلەن قوناقلىقتا زادى نېمىش قىلدىڭ؟

- ئاچا... بىز ھېچ ئىش قىلمىدۇق، ئۇ بىللە كېتەيلى دەپ يېنىمغا كەپتىكەن شۇ... ئوتنى يىغىپ تاغارغا قاچىلىشىپ بەردى ھو...

- ھەي مەينەت، سەن بولمىساڭ ئۇ يولدا قورقامدىكەن؟ نېمىشقا بىللە كېتەيلى دەپ يېنىڭغا بارىدۇ؟ ئۇنىڭ ئېتىزلىقى يا بىز بىلەن قوشنا بولمىسا، تاختا ئاتلاپ كېلىپ تۇرۇپ بىللە ئەكەتكۈدەك سەن ئۇنىڭ نېمىسى ئىدىڭ؟ ئىككىڭ زادى نېمىش قىلىشتىڭ؟ ياۋاشلىق بىلەن دە! بولمايدىكەن بۇزۇقچىلىق قىلغىنىڭغا تويغۇزۇپ قويىمەن سېنى...

- ئۇنداق سەت گەپ قىلما. بىز ھېچ ئىش قىلمىدۇق، ئۇ ئوتنى

يىغىشىپ بەردى شۇ . . .

- سەن خەقنىڭ نىمىسىتىڭ ئۈنچە؟ ھەجەپ مەنمۇ يالغۇز نەچچە قېتىم ئوت ئالسام كېلىپ يىغىشىپ بەرمىگەنىيا ئۇ؟ ياۋاشلىق بىلەن ئېيت، ھېلى بىكار داداڭ كەلسە كورگولوكوڭنى كورىسەن!

مېھرىگۇلخان شۇنداق دېگىنىچە ئۈنىڭ بېشىغا نوقۇپ، تۇرتكۇشلەپ دېگەنىدەك بولۇشىغا قورقاق سالدى. ھەمراگۇل يىغلاپ توكۇلۇپ كەتكەن بولۇپ، ئىچىدە سەمەتنى قارغاپ تىللايتتى. شۇ تاپتا ئۈنىڭغا كىرەي دېسە يەر قاتتىق، چىقاي دېسە ئاسمان يىراق بىلىنمەكتە ئىدى. قىز قەلبىنى مورلاۋاتقان خورلۇق، تۆھمەت تۇيغۇسى ئۈنى ئارامسىز قىيناتتى. بىر تەرەپتە ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىغان قىزلىق غۇرۇرى، يەنە بىر تەرەپتە رەھىمسىز ئۆگەي ئانىنىڭ زەھەردەك ئىزا - ئاھانەتلىرى ئۈنى بارغانچە ھالسىزلاندۇرۇپ، يۈرىكىنى غەزەپ - نەپرەت ئوتىدا كۆيدۈرمەكتە ئىدى. ئۇ ئۆگەي ئانىسىغا يالۋۇرۇپ، يىغلاپ دېمىگەن گەپلىرى قالمىدى. ئاللاھنى، مەرھۇم ئانىسىنى، يىگەن ئاش - تۇزلىرىنى شېپى كەلتۈرۈپ، قەسەم ئىچىپ بەردى. بىراق يۈرىكى مېھىر - مۇھەببەتنى سەزمەس بولۇپ قېتىپ كەتكەن ئۆگەي ئانا بۇ گەپلەرگە ئەسلا ئىشىنەر ئەمەس ئىدى.

كەچقۇرۇن ھەمراگۇلنىڭ دادىسى بارىتاخۇن ئىشتىن كېلىپ، ئۆي ئىچىنى قاپلىغان قىيا - چىيا ئاۋازدىن يۈرىكى ئاغدى. ئالدىراپ دالان ئۆيگە كىرگەن بارىتاخۇن سۇپىدا يۇزلىرىنى ئالقانلىرى بىلەن ئېتىپ، ھۆ تارتىپ يىغلاۋاتقان ھەمراگۇل بىلەن ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىدا ئىككى قولىنى بېلىگە تىرەپ، پوكىنىنى ئىسىپ ۋارقىراپ، ئۈنى سورايقا تارتىۋاتقان ئايالىنى كوردى. بارىتاخۇننىڭ ھەيرانلىقتىن چەكچەيگەن كۆزلىرى قىزىغا مەركەزلەشتى. ئۇ قانداقتۇر بىر كوڭۇلسىزلىك يۈز بەرگىنىنى سېزىپ بولغان ئىدى:

- نىمە بولدى؟ نىمە قىقاس - چۇقان بۇ؟

- ماڭا قارىسىلا ئادەم، ماۋۇ قىزلىرى بېشىمىزغا چىقتى. ھە، يالغۇز قىز، ئانىسىدىن كىچىك قالدى دەپ تاس قالاتتىلە بويىنلىرىغا مىندۈرۈپ يۈرگىلى. شۇنچە ئەتىۋارلاپ، كوزىگە قاراپ، ئەمدى ئۇبدان

بولدىمۇ؟ يۈزلىرىگە پوق سۈركەپتۇ، پوق! ـ مېھرىگۇلخان سول قولىنىڭ ئالقىنىغا ئوڭ قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن پاقىلدىتىپ ئۇرۇپ، بويىنىنى شاپتۇل قاقتى. بارىتاخۇن نېمە ئىشلىقىنى بىلەلمەي رەللە بولۇۋاتاتتى.

- ھېلىمۇ شۇ نېمە ئىش قىپتۇ؟ ئوت قويۇپتۇمۇ؟ ئادەم ئۆلتۈرۈپتۇمۇ يە؟ ئۇچۇقراق دېمەمسەن باشتا...

- ئاشۇ ئىشلارنى قىلغان بولسىمۇ بىر نۆرىدى، ئەل - مەھەللا ئالدىدا مۇنچە رەسۋا بولماستۇق - مېھرىگۇلخان ئاۋازىنى تېخىمۇ يۇقىرى چىقىرىپ ۋارقىرىدى - ئاۋۇ سەمەت دېگەن شادا پاچاق سېرىق ئاسلان بىلەن قوناقلىقتا... ۋېيەي، دېيىشتىنمۇ نومۇس قىلىمەن. ئاۋۇ ئەتىۋارلىقلىرى ئۆزى دېسۇن.

مېھرىگۇلخان شۇنداق دەپلا، سۈپىنىڭ بىر تەرىپىگە كېلىپ، بارىتاخۇنغا تەتۈر قاراپ ئولتۇرىۋالدى.

- ھەمراگۇل، زادى نېمە ئىش بولدى؟

ھەمراگۇل ئىچ - ئىچىدىن قايناپ كېلىۋاتقان يىغىسىنى توختىتالماي، بىراقلا پارتلاپ كەتتى:

- جېنىم دادا، مەن ھېچ ئىش قىلمىدىم ھۇ ھۇ ھۇ... ئالدىنقى كۈنى ئېتىزلىقتا ئوت ئېلىۋاتسام، سەمەت يېنىمغا كەپتىكەن، بىللە كېتەيلى دېدى. ھۇ ھۇ... ئۇتلارنى يىغىپ تاغارغا سېلىشىپ بەرگەن ئىدى... قوشنىلار شۇنى كۆرگەن ئوخشايدىكەن ھۇ ھۇ... ئاشۇنى كۆپتۈرۈپ بىزنى ئەسكى ئىش قىلدى دەۋاتىدۇ ھۇ ھۇ ھۇ...

- دەۋاتىدۇ؟ - مېھرىگۇلخان چايان چاققاندەك ئەندىكىپ ئورنىدىن تۇرۇپلا ھەمراگۇلنىڭ گېپىنى تارتىۋالدى - كىم دەۋاتىدۇ؟ ھە، كىم دەۋاتىدۇ؟ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرمىسە كىم دەيدۇ شۇ گەپنى؟ قىلغان ئىشىدىن ئۇيالماقتا يوق، تۆھمەت دەيدىيا تېخى! نومۇس قىلىشنى بىلمەمسەن زادى؟ ئەل - جامائەت ئالدىدا نېمە رەسۋاچىلىق بۇ؟ مۇشۇ كۈننى كۆرگىلى تۇرەلگەن بولغىيمىدىم خۇدايىم... ھۇ ھۇ ھۇ... بالام يوقكەن دەپ ئارزۇلاپ - ئارمانلاپ باققىنىمنىڭ سازايىمۇ بۇ ھۇ ھۇ ھۇ...

- زادى نېمە گەپ بۇ...

- نېمە گەپ بولاتتى، قىزلىرى سەمەت دېگەن ئاسلان بىلەن قوناقلىقتا ئىچ - پەش تارتىشىپ يۈرۈپتىكەن، خەق نەخ مەيداندا كۆرۈپ قاپتۇ. تۇۋا قىلدىم خۇدايىم، خەق كۆرمىگەن بولسا قاچانغىچە بىلمەي يۈرەتتۇقكىن تاڭ؟ قىز بالىمۇ باقامدۇ كىشى...

بارتاخۇننىڭ كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلدى. دەقىقە ئىچىدە يۈزلىرى قارىداپ، غەزەپتىن تىترەپ كەتتى.

ئۇ ئايالىنىڭ چىقىشتۇرۇشلىرى بىلەن قانچە سوراقتا تارتىپ، قورقۇتۇپ بېقىپمۇ قىزىدىن ئىقرارغا مۇناسىپ بىر جاۋاب ئالالمىغاندىن كېيىن، سەمەتنى چاقىرىشقا ئادەم ئەۋەتتى، ئەپسۇسكى، ئۇ قوشنا ناھىيەدىكى چوڭ ئانىسىنى يوقلىغىلى كەتكەن بولۇپ، ئەۋەتىلگەن كىشى ئىككى كۈندىن كېيىن كېلىدىغانلىق جاۋابى بىلەن قايتىپ كەلدى. بارتاخۇن قىزىنىڭ «ھېچ ئىش قىلمىدىم» دېگەن گەپلىرىگە ئىشەنمەي، ئۇنى راسا سوراقتا تارتتى، ھەتتا ئىككى قات ئارغامچا بىلەن تورۇسقا ئېسىپ ھارغۇچە ئۇردى. ھەمراگۇل ئۇخلاپ چۈشىدىمۇ كۆرۈپ باقمىغان بۇ ئۆۋالچىلىق، بۇ خورلۇققا ئىچىدە قان - قان يىغلايتتى. دادا ئايالىغا ئىشەنمەي قانداق قىلسۇن؟ ! ياش بالىلار بىلىپ - بىلمەي گۇناھلىق ئىش قىلىپ قويغان بولۇشى مۇمكىن. ئۆزىمۇ ياش چاغلىرىدا بۇ ئىشتىن مۇستەسنا بولالىغان ئەمەس. بىر دەملىك ھەۋەسنىڭ ئازدۇرۇشىغا بەرداشلىق بېرەلمەي، ئۇن گۇلنىڭ بىرى ئېچىلمىغان چىرايلىققىنا قىز بىلەن شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ قويىدى. ئۇزاق ئۆتمەي ئۇ قىز توي قىلدى، ئەمما تويىنىڭ ئەتىسى ئېرى ئۇنى «قىز ئەمەسكەنسەن» دەپ، ئىزا - ئاھانەتلەر بىلەن كەلگەن ئۆيىگە يولغا سېلىپ قويغاندا بۇ نومۇسسىزلىقلار بىراقلا چۈۋۈلۈپ چىقمىدىمۇ؟ ! بىراق، ھەمراگۇل ئۇنداق قىلسا بولمايدۇ، ئۇ دېگەن قىز بالا، يەنە كېلىپ، بارتاخۇننىڭ بىر تال قىزى.

ھەمراگۇل خۇداغا نالە قىلىپ تىزراق جېنىنى ئېلىشىنى، مەرھۇم ئانىسىنىڭ يېنىغا، گۆر دەرگاھىغا تېزرەك ئېلىپ كېتىشىنى تىلەيتتى. دادىسىغا يالۋۇرۇپ ئۆزىگە ئىشىنىشىنى، دوست - دۈشمەنلەرنىڭ پىتنە -

پاساتلىرىغا ئالدانماسلىقنى ئۆگىنەتتى. بىراق، تاش يۈرەك ئۆگەي ئانا دەي - دەيگە سېلىپ، مەھەللە - كويىدىكىلەر گەپىنى ئاۋۇتۇپ دېگەنىدەك باشلانغان بۇ جېدەل پات تىنچىيدىغاندەك قىلمايتتى. قىزنىڭ شۇ تاپتىكى ھالىغا نە ئۆگەي ئانا، نە ئەمەلىيەتتىن بىخەۋەر دادا رەھىم قىلسۇن؟ نە ئىنسى - جىن ياردەم قىلىپ، بۇ قىستاقلاردىن قۇتۇلدۇرسۇن؟

كىشىلىك تۇرمۇش يولى ئەگرى - توقاي بولىدۇ. ئىنسان بۇ يوللاردا گاھ مۈدۈرۈپ، گاھ يىقىلىپ قوپۇپ، گاھ كۈلۈپ، گاھ يىغلاپ ئۆز ھاياتىنىڭ مەنىسىنى يارىتىپ، ھەم شۇئارقىلىق جىسمىنى، روھىنى، يۈرىكىنى ئۆپرىتىپ ياشايدۇ. شۇنىسى ئېنىقكى، بۇلار ھەممىسى ھاياتلىقنىڭ يارىشىقى.

ھەمراگۈل ئويلايتتى: ئەگەر بىردەم يالغۇز قالغۇدەك، قولىغا تۆمۈرنىڭ سۇنۇقىغا چاغلىق بىر نەرسە يۇلۇققىدەك پۇرسەت بولغىنىدا، بۇ رەھىمسىز دۇنيادىن، بۇ شەپقەتسىز كىشىلەر ئالەمىدىن مەڭگۈلۈككە خوشلىشىش ئۈچۈن بىر ئىش قىلسا، شۇنىڭ بىلەن بۇ ئازاب - ئوقۇبەتلەر ۋە ناھەقچىلىقتىن بىراقلا قۇتۇلۇپ، ھامان بارىدىغان يەرگە بالدۇرراق كەتسە. شۇنىڭدا ئۆگەي ئانىسىنىڭ چىقمىغان ئالەمشۇمۇل دەردلىرى چىقىپ، ئۇنىڭغا بولغان ئۆچمەنلىكى پەسەيسە. ھېچ ئىشتىن خەۋىرى يوق بىچارە دادىسى قىزىنىڭ پاكلىقىغا ئىشەنسە. ئىشقىلىپ بۇ دۇنيادىن يوق بولسىمۇ ئۆزىنىڭ پاكلىقىنى ئىسپاتلاپ بېرىپ ئاندىن ئۆلسە... ئاھ... نەقەدەر قورقۇنچلۇق ھە...

سەمەت ئۈچىنچى كۈنى قوشنا ناھىيەدىن قايتىپ كەلدى ھەم بولغان ئىشلارنى ئاڭلاپ، دەرغەزەپ بولغىنىچە بارىتاخۇننىڭ ھويلىسىغا چاپتى.

يەنە بىر مەيدان تويلاڭ كۆتۈرۈلگەن بۇ غوۋغا ئاخىرىدا سەمەتنىڭ ئوغۇل بالىدارچىلىقىغا ئېلىپ «ھەمراگۈلنى مانا مەن ئالىمەن، ئۇنى ياخشى كۆرىمەن، شۇڭا ئارقىسىغا كىرىۋالغىنىم راست. لېكىن بىز پاك، ئالاللا خالىسا ئۇنى يەنىلا پاك پېتى ئەمرىمگە ئالىمەن» دېگەن گەپلىرى بىلەن، قايىنىغان قازانغا سوغۇق سۇ قۇيغاندەكلا جىمىقتى. ئەل - مەھەللە

ئۇنىڭ بۇ نوچىلىقىغا ئاغزىنى كامارىدەك ئېچىپ ھەيران قىلىشتى. بەزىلىرى «ناشايان ئىش قىلغىنى راستكەن، بولمىسا ئاشۇ جىيدەلىنىڭ ئۈستىدىلا مۈشۈنداق گەپنى قىلىپ ئۇنى ئالىمەن دەمدۇ؟ چوقۇم بارىتاخۇن قىزىمنى ئالسەن دەپ تۇرۇۋالغان گەپ...» دېسە، يەنە بەزىلەر «ئوغۇل بالىكەن! بىشەم ئانىسى بىلەن قارام ئاكىسىدىن قورقماي شۇ گەپنى قىلالىغاندىكىن، يامان نېمىكەن. تاپقان دادىسىغا بارىكاللا!» دېيىشىپ، ھەممىسى ئۆز ئالدىغا پەتىۋا چىقىرىپ يۈرۈشتى. ھېچكىم بىلمەيتتىكى، ھەمراگۈل ھەممە ئىنسانلاردىن بىزار بولغان، سەمەتتىن، گەپ تېپىشقا ئۇستا مەھەللە كىشىلىرىدىن، كۆڭلى قارا ئۆگەي ئانىسىدىن، ھەتتا يۈرىكى قىزىنىڭ پاكلىقىنى سېزەلمىگەن، باغرىغا تاش تېڭىۋالغان دادىسىدىن... ھەممىدىن نەپرەتلەنىدى. ئۇ ئىچ-باغرىنى مۇجۇپ تۇرغان بۇ ناھەقچىلىقنى ھېچقانداق قىلىپمۇ يۇيىۋېتەلمەيتتى ھەم ھېچكىمنى ئۆزىنىڭ پاكلىقىغا ئىشەندۈرەلمەيتتى. نەچچە كۈندىن بىرى توختاۋسىز ئېقىۋاتقان كۆز ياشلىرى ئۇنى ئىچىدىن تۈگەشتۈرۈپ بارماقتا ئىدى. ئەسەبىي تۇيغۇلار ئۇنى غالجىر كېسەل يۇقتۇرىۋالغاندەكلا قىلىپ قويغان بولۇپ، چاچلىرىنى يۇلۇپ، قوللىرىنى چىشلەپ، ئۆي ئىچىدىكى قولىغا چىققانلىكى نەرسىنى ئېتىپ، دەسسەپ-چېقىپ بۇزماقتا ئىدى. ھۇجرا ئۆيىگە يالغۇز سولاپ قويۇلغان ھەمراگۈل مۇشۇ نەچچە كۈن ئىچىدە ئورۇقلاپ، بىر تېرە-بىر ئۇستىخان بولۇپ قالدى.

ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ھەمراگۈل بىلەن سەمەتنىڭ تويى بولدى. ھەمراگۈلنىڭ يېشى توي قىلىش يېشىغا توشمىغانلىقتىن، توي خېتى بېجىرىدىغان كىشىگە مىڭ يۈەن سوغۇتۇش بىلەن ھەل قىلىنغان توي خېتىنى ئاساس قىلىپ تۇرۇپ، ئاددىيلا توي ئۆتكۈزۈلدى. سەمەتنىڭ تاتلىق خىياللىرى ۋە پىلانىدىكىدەك ئۆتكۈزۈلمىگەن بۇ توي گەرچە ھەشەم-دەرەمسىز بولغىنى بىلەن، سەمەت ھەرھالدا خۇشال ئىدى. ئۆزى ياخشى كۆرگەن قىز بىلەن توي قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە تۇرمۇش كەچۈرۈشنى ئويلاپ گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كەتكەن سەمەت، باشقا ئىشلارنى ئويلاشنى خالىمايتتى. ئۇلارنىڭ تويىغا تۈزۈكمۇ ئادەم كەلمىدى.

نىمىشقىكىن، تارقىتىلغان شۇنچە باغاقلار ئۆز ئىگىسىنى بۇ تويغا چىللاپ كېلىشكە قادىر بولالمىغان ئىدى. بۇنىڭدىن بارىتاخۇن، سەمەت ۋە ئۇنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرى شۇنچىلىك كۆڭۈلسىز ھەم روھى چۈشكۈن ئىدى. مېھرىگۇلخان بولسا ئىچ - ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ خۇددى شۇنداق بولۇشىنى كۈتكەندەك، بۇ ئەھۋالدىن تولىمۇ خۇشال ئىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بۇندىن نەچچە يىللار بۇرۇنقى ئىشلار بىر - بىرلەپ ئۆتمەكتە ئىدى...

مېھرىگۇلخان بۇ ئۆيگە كېلىن بولۇپ كىرگەندە، ئالدىدا تۆت ياشلىق بىر ئوغلى بولۇپ، ئۇنىمۇ مۇشۇ ئۆيگە بىللە ئەكەلگەن ئىدى. بۇ چاغدا ھەمراگۇل تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان بولۇپ، بارىتاخۇن ئۆگەي بولسىمۇ ئوغلى بولغانلىقىدىن تولىمۇ سۆيۈنگەن ۋە ھەمراگۇلگە قىلمىغان مېھرىبانلىقنى ئۆگەي ئوغلىغا يەتكۈزگەن ئىدى. ئۇ چاغلاردا مېھرىگۇلخان ھەمراگۇلگە ئۆگەيلىك قىلمايتتى، مۇنچە ئۆچلۈك قىلىدىغان ئىشلىرىمۇ يوق ئىدى. لېكىن، توي بولۇپ يېرىم يىلدىن كېيىن ھەمراگۇلگە قىزىل چىقىپ، ئارقىدىنلا بۇ كېسەل مېھرىگۇلخاننىڭ تۆت يېرىم ياشلىق ئوغلىغا يۇقتى. ئىككى ھەپتە داۋالىغاندىن كېيىن كېزىككە ئۆزگىرىپ، خېلى ئۇزۇن ئورۇن تۇتۇپ ياتتى. ئاخىرى داۋالاشلار كار قىلماي بالا بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالاشتى. مېھرىگۇلخان ھەمراگۇلنى ئوغلىنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەبچى بولدى دەپ قاراپ، مانا شۇنىڭدىن كېيىن ئۆگەي قىزىغا چىشى - تىرنىقىغىچە ئۆچ بولۇپ كەتتى. كېيىنكى چاغلاردا، بارىتاخۇن بىلەن مېھرىگۇلخاننىڭ يەنە باللىق بولۇش خىياللىرى ئارمان پېتى قېلىۋەرگەچكە، بۇ ئۆچمەنلىك توسالغۇسىز بىر كۈچكە ئايلىنىپ، ئۆگەي ئانا بىلەن ئۆگەي قىز ئوتتۇرىسىدا ئەنە شۇنداق زىددىيەتلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەب بولۇپ قالدى.

تويدىن كېيىن كوچا - كويلاردىكى غەيۋەت - شىكايەتلەر بېسىققان بولسىمۇ، ھەمراگۇلنىڭ يۈرىكىدىكى زېدە ساقايماي، ئەكسىچە تېخىمۇ يامانلىششقا قاراپ يۈزلەندى. قېيىن ئانىسى ئۇنى ياقتۇرماي، ھە دېسە چەتكە قاقاتتى. بىر ئىشلارنى باھانە قىلىپ تېگى بار گەپلەرنى

قىلىۋالاتتى. باشقا ئىشلارغا يۆلەپ تۈرۈپ دارتمىلاپ تىللاپ، غۇرۇرىغا تېگەتتى. «ئوغلۇمنىڭ بەختىگە ئۆلتۈردى، بىزنىڭ يۈزىمىزنى تۆكۈپ، ئىناۋىتىمىزنى يەر بىلەن يەكسان قىلىۋەتتى» دەپ قارىغاچقا، ھەمراگۈل ھەرقانچە كۆيۈنۈپ خىزمىتىنى قىلسىمۇ، ئۆي ئىشلىرىغا يېقىن يولاتماي، بارلىق ئىشلارنىڭ ھۆددىسىدىن بىر ئۆزى چىقىپ، ھاردىم - تالدىم دېمەي ئىشلىسىمۇ قېيىنئانىسىغا ياخشى بولالمىدى. ئۆگەي ئانىسىدىن قېلىشقۇسىز بۇ زالىم ئايالنىڭ زەھەردەك ئاچچىق گەپلىرى، يولسىزلا چېقىشىلىشلىرى، ئۈستى - ئۈستىلەپ بىر ئىشلارغا بۇيرۇشى، ۋاقتىدا يۈتتۈرۈپ بولالمىسا يامان كۆرسىتىپ سەمەتكە چېقىشتۇرۇشلىرى، ھە دېگەندىلا ھەمراگۈلنى قىيىن ئەھۋالدا قويۇپ، يۈرەك يارىلىرىنى تاتىلايتتى. نەگىلا بارسا قازاننىڭ قۇلىقىنىڭ تۆت بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىپ يەتكەن ھەمراگۈل دەردلىرىنى ئىچىگە يۇتۇپ، چىداشقا مەجبۇر بولدى. تاكى كەچ بولۇپ ھۇجرا ئۆيىدە سەمەت بىلەن يالغۇز قالغاندىلا ئاندىن بىر ئاز ئارامىلىق تېپىپ قالاتتى. بىراق، سەمەتنىڭ بىپەرۋالىقى، گەپ يېمەسلىكى سەۋەبىدىن شۇنچە ئىشلارغا سەۋەبچى بولغىنىنى ئويلىسا يەنە ئىچى قايناپ، غەزەپ - نەپرىتى ئۇلغىياتتى. قېيىنى ئاتىسى ياۋاش، كەم سۆز ئادەم بولۇپ، ھەممە ئىشتا خوتۇنىنىڭ ئاغزىغا قارايدىغان بولغاچقا، بۇ ئۆيدە كىچىك بالىدەكلا ئورۇندا ئىدى. پەقەت دادىلىق سۈرىدىن باشقا ھېچكىمگە بىر تىينىلىق گېپىنى ئۆتكۈزەلمەيتتى. شۇڭلاشقا ھەمراگۈل ئۇچراۋاتقان خورلۇققا بىر نېمە دەپ قارشىلىق بىلدۈرگۈسى بولسىمۇ، لېكىن ئايالىنىڭ بىشەملىكىدىن، بۇ ھەقتە گەپ چىقسىلا قايناپ سۆزلەپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ، ھەمراگۈلگە ئىچ ئاغرىتىپلا جىممىدە يۈرمەكتە ئىدى.

كۈنلەر ئۆتۈپ، كۈزگى تېرىم ۋاقتى يېقىنلاشتى. دېھقانچىلىقنىڭ تازا ئەۋجىگە چىققان ۋاقتىدا ھەمراگۈل سېزىككە چۈشتى. خۇشاللىقتا سەمەتنىڭ ئاغزى قۇلىقىغا يەتتى ۋە ھەمراگۈلنى بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرگۈدەك بولۇپ كەتتى. لېكىن ھەمراگۈل بۇ تەشۋىز قىسمەتتىن پىغانلىرى تېشىپ، كۈنبويى ھەسرەتلىنىپ، ئادەم يوق يەردە يىغلاپلا

يۇرىدىغان بولۇپ قالدى. چۈنكى ئۇ سەمەتتىن ھامان بىر كۈنى ئاجرىشىپ كېتىمەن، دەپ ئويلايتتى. ئۇنىڭدەك ھاياتىغا پاكىسىزلىق تامغىسى بېسىپ، ئۆمۈر بويى يۇيۇلمايدىغان ئېپلاس داغقا مەھكۇم قىلغان ئادەم بىلەن ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بىللە ئۆتۈشكە ئەسلا رايى يوق ئىدى. ئەينى چاغدا «ياق!» دەپ دادىسى ۋە ئۆگەي ئانىسىنى قايىل قىلىشقا ئامال بولمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ زورى بىلەن بولغان بۇ تويىنى ھامان خېمىغا ياندۇ دەپ ھۆكۈم قىلغاچقا، ئارتۇق تىركىشىپمۇ كەتمىگەن، ھەم ئەل - جامائەت ئارىسىدىكى بۇ شەرمەندىچىلىكلەرنى پەقەت تويى قىلىش يولى بىلەنلا بېسىقتۇرغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلگەچكە، تەقدىرگە تەن بەرگەن ئىدى. ھەمراگۇل نۇرغۇن ئىشلارنى تولىمۇ ئاددىي ئويلىدى. بىر مەزگىلنى ئۆتكۈزۈپ، ئەل ئاغزى بېسىققاندا ئاندىن سەمەت بىلەن ئارىنى ئوچۇق قىلىپ، يىراقلارغا - ئۆزى ھېچكىم تونۇمايدىغان، ھېچكىم كۆڭلىگە ئازار بەرمەيدىغان جايلارغا كېتىپ، ئۆڭكۈردە يېتىپ - قوپسىمۇ كۆڭۈل ئاغرىقىدىن، خورلۇق ۋە ئېزىلىشتىن خالى ھالدا، ئۆز تۇرمۇشىنى كەچۈرۈپ باققۇسى بار ئىدى. مانا ئەمدى قورسىقىدىكى بۇ ھاياتنىڭ ئىشلىرىدىن، ئانىسى تارتىۋاتقان خورلۇق، تەڭسىزلىكلەردىن بىخەۋەر بۇ دۇنياغا كۆز ئېچىش ئۈچۈن كۈندىن - كۈنگە يېتىلىۋاتقان بالىسى ئۆزىنى ساراسىمىگە سېلىپ قويدى. ئەگەر بالا تۇغۇلۇپلا قالسا ئۇ بۇ ئۆيدىن مەڭگۈ چىقىپ كېتەلمەيتتى، شۇنداقلا خورلىنىش، ئېزىلىشلەرنىڭ مەڭگۈلۈك ھۆددىگەرىگە ئايلىنىپ قالاتتى. ئۇ ئۆز - ئۆزىنى تەتۈر پېشانە، بەتەلەي، تۇغۇلۇشىدىنلا پېشانىسىگە ئېلىپ قويۇلغان بەختسىزگە چىقىرىپ يۇم - يۇم يىغلىدى. تەقدىرنىڭ بەرمىشلىرىدىن زارلىنىپ نالە قىلدى. لېكىن ئۇنىڭ ئەرز - دادىنى ئاڭلاشقا ھېچكىم يوق ئىدى، ھەم ھېچكىممۇ ئۇنى بۇ تۇرمۇشتىن قۇتۇلدۇرۇپ چىقالمايتتى.

ئەمما كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشىگە ئەگىشىپ قورسىقىدا بارا - بارا يېتىلىپ چوڭىيىۋاتقان كىچىك بىر جان ئۇنىڭغا ئۇ ئۆزىمۇ ئويلاپ باقمىغان، تېگىگە يېتىشى ئەسلا مۇمكىن بولمايدىغان بىر شېرىن سېزىم ئاتا قىلىشقا باشلىدى. ئىپتىخارلىق تۇيغۇسىغا ئوخشاپ كېتىدىغان، ۋە يەنە

قانداقتۇر بىر سۆيۈنۈشنى ئۆزىگە مۇجەسسەملىگەن بۇ تۇيغۇ ھەمراگۈلنى بەخت بۆشۈكىدە ئەللەيلىنىۋاتقاندەك تاتلىق بىر خىيال قاينىمىغا سۆرەپ كىرەتتى. ئۇ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ھېس قىلغان بۇ بەخت تۇيغۇسىنىڭ ئانىلىق سۆيگۈسى ئىكەنلىكىنى بىلگىنىدە، بۇ يېڭى ئائىلىسىنى چىن قەلبىدىن قوبۇل قىلدى، ھەمدە تۇرمۇشىدا بار بولغان بارلىق كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئۇنتۇشقا بەل باغلىدى.

بىر كۈنى ئېتىزغا ماڭغان قېيىنئانا ھەمراگۈلگە چۈشتە پولۇ ئېتىپ ئېتىز بېشىغا ئاپىرىشقا بۇيرىدى. ھەمراگۈل ئۆيدىكى ئىشلارنى بىر قۇر بىسەقتۇرغاندىن كېيىن تاماق ئەتتى، ئاندىن تاماقنى كىچىك كورىغا ئۇسۇپ، ئېتىزغا ماڭدى. يېرىم يولغا كەلگەندە ئۇركۈپ كەتكەن بىر ئېشەك ھارۋىسى ئۇنىڭ ئالدىدىن قۇيۇندەك ئۆتۈپ قېلىپ، ئۇنى چۆچۈتىۋەتتى ۋە قېيىنئانىسى قاتارلىق تۆت ئادەمنىڭ چۈشلۈك تامىقى يەرگە تۆكۈلدى. ئۇ ئېشەك ھارۋىسىدىن ئۆزۈمنى قاچۇرىمەن دەپ كەينىگە داجىغاچقا ئېھتىياتسىزلىقتىن ئېرىققا چۈشۈپ كەتتى، يەنە كېلىپ بىلى ئېرىقنىڭ قىرىغا قاتتىق ئۇرۇلدى. ئۇ ياتقان يېرىدىلا ھوشىدىن كېتىپ، شۇ ياتقانچە بىرەر سائەتچە يېتىپ قالدى. يەر قوشنىلىرى ئۇنى ئېرىق ئىچىدىن بايقىغاندا ئاللىقاچان خۇن تەۋرەپ كەتكەن بولۇپ، دوختۇرغا بېرىپ تەكشۈرتكەندە بويىدىن ئاجراپ كەتكەن بولۇپ چىقتى.

سەمەتنىڭ خۇشاللىقى ئاللىقاياقلارغا غايىب بولغان، قېيىنئانا كېلىنىنىڭ يارامسىزلىقىدىن ئاغرىنىپ ئۇنى دۇشكەللىگەن، ئۆگەي ئانا ئۇنىڭ بېشىغا كەلگەن قىسمەتنى ئۆزىنىڭ ئوغلىنى ئۆلتۈرگەنلىكتىن خۇدايىم ئۇنىڭغىمۇ ياندۇرۇپ بەردى دەپ چۈشەنگەن... ئىشقىلىپ ھاياتنىڭ بۇ پۇتمىشلىرى ھېچكىمگە توغرا يولى، توغرا چۈشىنىشلىك تەرىپى بىلەن قوبۇل ئەمەس ئىدى.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن سەمەت بىلەن ھەمراگۈلنىڭ ئەسلىدىمۇ ئانچە ياخشى بولمىغان تۇرمۇشىغا تېخىمۇ دەز كەتتى. قېيىنئانىسى ھە دېگەندىلا ئۇنى سەمەتكە يامان كۆرسىتىپ، پۇرسەت تاپسىلا چېقىشىپ تۇردى. قېيىن ئانا بۇ ئائىلىگە كەلگەن ھەرقانداق كۆڭۈلسىزلىك،

پىشكەللىكلەرنى ئۇنىڭ ئايغى ياراشمىغانلىقى سەۋەبىدىن دەپ بىلىپ، ئۇنى ئۆيگە ئۇنىڭەن شۇمبۇيا ھىسابلاپ يوردى. «يالغاننى يۈز قېتىم تەكرارلىسا راستىقا ئايلىنىدۇ» دېگەن گەپ راستىمكىن - تاڭ، ئۇ توغرىسىدىكى يامان گەپ، ناچار سۆيەتلەرنى ئاڭلاۋېرىپ، سەمەتمۇ بارا - بارا ئىشىنىپ قالماقتا ئىدى. كېيىنچە ئۇمۇ ھەمراگۈلگە قوپال تېگىدىغان، ئورۇنسىز بىر ئىشلارغا ئاچچىقلايدىغان ھەم ئانىسىنىڭ كۆزىچىلا تىللايدىغان بولۇۋالدى. ئۇستى - ئۇستىلەپ كېلىۋاتقان بۇ خورلۇقلار ئۇنى بارغانچە تۇگەشتۇرۇۋېتىپ بارماقتا ئىدى.

ئىنسان بارچە ئېغىرچىلىقلارنى كۆتۈرۈشكە قادىر كەلسىمۇ، تەقدىر بېشىغا يۈكلىگەن ھەر قانداق بىر پۈتمەسنى يوقىتىۋېتىشكە، باشقا يوللار ئارقىلىق ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشقا قادىر ئەمەس، ئاياللارنىڭ كۆز يېشى يۈرەك - باغرىنى زەرداپ قىلىپ ئاقىدۇكى، دۇنيا تاش يۈرەكلىرنىڭ قەلبىدىكى مەڭگۈلۈك مۇزنى ئېرىتىشكە قۇربى يەتمەيدۇ...

* * * * *

يېرىم كېچە، ھەمراگۈل ئۇزى يالغۇز ئۇيقۇسىز كۆزلىرىنى تورۇسقا تىكىپ ياتاتتى. سەمەت مەھەللە كومىتېتىغا نۆۋەتچىلىك قىلغىلى كەتكەن بولۇپ، ئەتە ئەتىگەن قايتىپ كېلەتتى. ئۇ تەگسىز خىياللار بىلەن ياتقاندا تۇيۇقسىز ئىشىك يېنىك چېكىلدى.

- كىم؟ - دېدى ھەمراگۈل سەل چۆچۈپ، ئۇ سەمەتنى نۆۋەتچىلىكنى باشقا بىرىگە ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ياكى باشقىلار بىلەن نۆۋەت ئالمىشىپ قايتىپ كەلگەن ئوخشايدۇ دەپ ئويلىغان ئىدى.

ھەمراگۈل ئورنىدىن تۇرۇپ چاپىنىنى كىيىندى، ئاندىن ئىشىككە قاراپ ماڭدى. لېكىن ئىشىك ئۇرغۇچى زۇۋان سۈرمىگەچكە سەل ئەيمىنىپ تۇرۇپ قالدى. ئىشىك ئىچىدىن ئېلىنغان ئىدى.

- كىم؟

ھەمراگۈل ئىككىنچى قېتىم سورىدى. ئىشىك ئۇرغۇچى جاۋاب

بەرمەستىن ئىشىكنى ئىتتىرىپ - تارتىپ نەچچە سېكۇنت ھەپىلەشتى. قورققىنىدىن يۈرىكى ئاغزىغا كەپلەشكەن ھەمراگۈل ئۆيگە ئىچىگە ئەلەڭلەپ قاراپ، قولىغا چىققۇدەك بىر نەرسە ئىزدەشكە باشلىدى. چۈنكى ئۇ ئىشىك ئۆرغۈچىنىڭ سەمەت ئەمەس، باشقا بىرى ئىكەنلىكىنى جەزم قىلغان ئىدى. ئەگەر ئۇ سەمەت بولغىنىدا، ئىشىكنى ئۆرمايلا:

- خوتۇن، ئىشىكنى ئاچە، سېغىنىپ كەلدىم - دەپ ھەييارلىق قىلاتتى. لېكىن بۇ ئېنىقلا سەمەت ئەمەس ئىدى. تېخى ئۆندىمەي تۆرۈشلىرى...

- كىم سەن؟ ... زۇۋانىڭ يوقمىدى؟ ...

ھەمراگۈل قورققىنىدىن غال - غال تىترەپ تۇرسىمۇ، بارلىق غەيرىتىنى يىغىپ، پەس ئاۋازدا يەنە بىر قېتىم سورىدى.

- مەن، ئىشىكنى ئېچىڭە.

- ...

ھەمراگۈلنىڭ يۈرىكى جىغغىدە قىلدى. سىرتتىكى كىشى شۇنچە پەس ئاۋازدا سۆزلىگەن بولسىمۇ، ئۇ ئاۋاز ئىگىسىنى تونۇغان ئىدى. لېكىن، مۇنچە كەچتە، بۇ يېرىم كېچىدە، يەنە كېلىپ سەمەتنىڭ ئۆيدە يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرۇپ ئىشىك چەككىدەك ئۇنىڭ بۇ ئۆيدە نېمە ئىشى بار زادى؟

- ھە... بىر ئىش بارمىدى ئاكا؟ ... مەن... مەن يېتىپ بولغان... - ھەمراگۈلنىڭ ئاۋازى تىترەپ ئارانلا چىقاتتى. ئىشىك ئۆرغۈچى سەمەتنىڭ ئاكىسى بولۇپ، ئۆچ ئوغۇل پەرزەنتلىك بۇ ئائىلىدە، قېيىنى ئانا - قېيىنى ئاتىسى، سەمەتنىڭ ئىككىنچى ئاكىسى ئەر - ئايال ۋە سەمەت بىلەن ھەمراگۈلدىن ئىبارەت ئۆچ ئائىلە بىللە تۇراتتى. چوڭ ئاكىسى ئالالقاچان ئۆيگە ئايرىپ چىقىپ كەتكەن، يەنە كېلىپ، تىجارەت ئىشى سەۋەبلىك ۋىلايەت ئاتلاپ ئولتۇراقلىشىپ قالغان ئىدى. ئىككىنچى ئاكىسى تويى قىلغىلى خېلى يىللار بولغان بولسىمۇ، نېمىشقىكىن ئۆيگە ئايرىپ چىقىپ كەتمەي مۇشۇ ھويلىدا ئۇلار بىلەن تۇراتتى.

- بىلمەن.

- سەمەتاخۇن ئۆيدە يوق، نۆۋەتچىلىك ئۇنىڭغا كەپتىكەن، كەنتكە

كەتكەن.

- بىلمەن دېدىمغۇ، تولا گەپ قىلماي ئىشىكنى ئېچىڭە گەپ بار.

ھەمراگۈل ھەيران قالدى. بۇ يېرىم كېچىدە دېمىسە بولمايدىغان قانداق گەپ بولغىيدى؟ يا كۈندۈزى دېمەي، يا ئەتىگىچە ساقلىماي، مۇشۇ يېرىم كېچىدە «گەپ بار» دەپ ئىشىك ئۇرغىنى نېمىسى؟

- ئەتە دېسىڭىز بوپتىكەن ئاكا. ھازىر بەك كەچ بوپ كەتتى، مەنمۇ يېتىپ بولغان...

- ئەتە دېسەممۇ شۇ گەپنى دەيمەن، ھازىرلا دېگۈم بار ئىدى.

ھەمراگۈلنى قورقۇنچ چۇلغىۋالدى. چۈنكى ئۇ بۇرۇنمۇ قىيىنئاكىسىنىڭ ئۆزىگە غەلىتە نەزەردە قاراپ تىكىلىپ قالغانلىقىنى بىر نەچچە قېتىم كۆرگەن ۋە ئۇنىڭ ئادەم چۆچىتىدىغان بولمايدىغان غەلىتە نۇر چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ تېنى شۈركەنگەن ئىدى. ھەمراگۈل نېمە قىلارىنى بىلمەي تۇرۇپلا قالدى. ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ ۋارقىراشنى ئويلاپ يەنە دەقىقە ئىچىدە بۇ نىيىتىدىن ياندى. ئەمما، زادى قانداق قىلىش كېرەك؟ شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئاغزىغا گەپ كەلمەيتتى. ئۇ ئىچىدە سەمەتنى مىڭنى تىللىدى. مۇشۇنداق كېچىدە ئۆزىنى يالغۇز قويغىنىغا ئۆكۈنۈپ، پۈتۈن ئاچچىقىنى ئۇنىڭدىن چىقارماقچى بولغاندەك، خىيالەن راسا تىللىدى. قانداقلا بولمىسۇن ماۋۇ ئىشنى ھەل قىلىش كېرەك ئىدى. توساتتىنلا ئۇنىڭ كاللىسىغا بىر ئەقىل كەلدى - دە، جاۋەن ئۈستىدىكى ئۈستەل سائىتىنى دېرىزە تۈۋىگە ئەكىلىپ سىنچىلاپ قارىدى. كېچە سائەت بىر بولاي دېگەن ئىدى:

- ئەمىسە بەش مىنۇت ساقلاپ تۇرۇڭ ئاكا. سەمەتاخۇن كېچە سائەت بىردە نۆۋەت ئالمىشىپ قايتىپ كېلىمەن دېگەنتى. ئۇ كەلگەندە ئىشىكنى ئاچاي، ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرۇپ، قانداق گېپىڭىز بولسا بەخۇدۇك دەڭ!

- تولا ياسالمىلىق قىلما، بۇگۈن سەمەتنىڭ نۆۋەتى تۇرسا، خالىغانچە ئالمىشىپ كېلەلەمدىكەن؟ ئاچە ئىشىكنى، ساڭا دەيدىغان گېپىم بار.

ھەمراگۈل ئۇنىڭ مەقسىتىنى چۈشەندى ھەم مۇتلەقلەشتۈردى.

دىمەك، قىيىنئاكىسى ئۇنىڭغا نىيىتىنى بوزۇۋاتاتتى. ئۇ ئەمدى تەمكىن بولۇپ بۇ ئۆتكەلدىن ئۆزى ئۆتمىسە بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدى:

- ئۇ يوق يەردە دىمىسىڭىز بولمايدىغان قانداق گەپتى ئۇ؟ يىغىتوي قىلغان ياش ئەر - خوتۇن تۇرساق، مۇشۇ كىچىدە مىنى ئۆيدە قويۇپ ئۇ يەردە يالغۇز ئۇخلامدۇ؟ شۇڭا قايتىپ كېلىمەن دىگەن، مەنمۇ ئۇنى ساقلاپ تېخىچە ئۇخلىمىدىم. بىردەمگىچە كېلىدۇ ھەقچان...

ھەمراگۈل شۇلارنى دىگۈچە بۇ غەيرەتنىڭ ئۆزىگە قانداقچە كېلىپ قالغانلىقىنى بىلمەيتتى. بىراق بۇ ھىيلە ئۇنىڭ كۆرسەتتى. ئىشىك سىرتىدىكى قىيىنئاكىسى:

- خەپ، ئەتە تاڭمۇ ئاتار. زۇۋانىدازلىقىڭغا تويىسەن تېخى... - دەپ غۇدۇرىغىنىچە ئىشىكتىن يىراقلاپ كەتتى.

ھەمراگۈل شۇ بىئارام بولغىنىچە تاكى ياڭ ئاتقىچە ئۇخلىيالمىدى. ئۇ قىيىنى ئاكىسىنىڭ بۇ يىرىم كىچىدە ئىشىك چەكىشىدىن ئەجەبلەنمەي تۇرالمايتتى.

تاڭ سەھەر، ئۇيقۇسىز كۆزلىرىدىن قىزىلىق ياندۇرۇپ كىرىپ كەلگەن سەمەت ھەمراگۈلنىڭ چىرايىنىڭ تاتىرىپ كىسەلمەن كىشىدەك بولۇپ قالغىنى بىلەن كارى يوق، تېخى يىغلىمىغان يوتقانغا كىرىپ، يۆگىنىپ ياتتى. باشتىن - ئاياغ پەرەنجە بىلەن چۈمكىنىۋالغان ھەمراگۈل دۇئا قىلىپ جاينامازدىن تۇردى ۋە ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى:

- مىجەزىڭىز يوقمۇ؟

- بەك تولۇپ كەتتىم، كەنت ئىشخانىسى بەك سوغۇقكەن، كۆمۈر يوق دەپ مەشكە ئوت قالماپتۇ گۇيلا. دىمىسىمۇ قالغۇدەك ھىچنىمە يوقكەن...

- قىزىق بىر پىيالە چاي ئىچىپ ئاندىن ياتامسىز؟ سەل ئىسسىپ قالاتتىڭىز.

- ياق بولدى، مەن بىردەم ئۇخلىۋالاي، سەن ئىشىڭنى قىلغۇەر.

- ھە، سىزگە... سىزگە دەيدىغان گېپىم بار ئىدى...

سەمەت يوتقانغا تىقىۋالغان بېشىنى چىقىرىپ ھەمراگۈل تەرەپكە

بۇرۇلدى:

- نېمە ئىشتى؟ مەن ئويغانغاندا دېسەڭ بولمامدۇ؟

- ھە... مەيلى ئەمسە، ئۇخلاۋېرىڭ.

- ياق - دېدى سەمەت سەل ئۇستىگە سۇرۇلۇپ - ئاۋۇال گېپىڭنى دە، بولمىسا ئۇخلىيالمىغۇدەكمەن.

- ئەمسە... ئاۋۇال دەپ باقاي، بولغىدەك يېرى بولسا ماقۇل دەڭ. قوشۇلغىڭىز كەلمىسە خاپا بولماي، ياق دېسىڭىز بولۇۋېرىدۇ...

- ۋاي - ۋوي... تىلىڭنى چاينىماي بىر دېسەڭچۇ ئاۋۇال!

- ماقۇل - دېدى ھەمراگۇل سەل جانلىنىپ، قەددىنى رۇسلاپ - مەن مۇنداق ئويلىغان، توي قىلغىنىمىزغىمۇ يېرىم يىل بولاي دېدى، چوڭلارنىڭ يېنىدىمۇ خېلى تۇردۇق. ئەمدى ئۆي ئايرىپ چىقىپ، ئۆز ئالدىمىزغا ئۆي تۇتساقمىكىن دەپ...

- سەن ساراڭما؟

ھەمراگۇل سەمەتنىڭ تۇيۇقسىز سورىغان سوئالىغا نېمە دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلەلمەي، چېكەتكىدەك تىكىلىپلا قالدى. سەمەتنىڭ قويۇق چاچلىرى تىك تۇرۇپ، كۆزلىرى يوغىنىدى.

- يا... ياق، مەن شۇ...

- ھەي، نەدە ئۇنداق ئىش بار؟ مەن ئوغۇلنىڭ كىچىكى، قائىدە بويىچە ئوغۇلنىڭ كىچىكى ئۆي ئايرىپ چىقماي، چوڭلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ، ئۇلار بىلەن بىللە تۇرىدۇ. كېيىن ئۇلار ئالەمدىن ئۆتسىمۇ ئۆي - زېمىنلار ئوغۇلنىڭ كىچىكىگە قالىدۇ. مەن بۇ قائىدىنى بۇزۇپ، سېنى يېتىلەپ سىرتتىن ئايرىم ئۆي تۇتىمەنما؟ كىم ئۆگەتتى ساڭا بۇ ئەقلىنى؟

- بىركىم ئۆگەتمىدى - دېدى ھەمراگۇل ئايانچلىق بىر ھالەتتە تولغىنىپ - مەن دېمەن، قادىر ئاكاملار چوڭلار بىلەن بىللە بولغانىدىكىن، بىزنىڭ ئورنىمىزدا شۇلار خەۋەر ئالسا، كېيىن ئۆي - زېمىنلار قالدىغان ئىش بولسىمۇ شۇلارغا قالسا، بىز...

- ۋوي... ساڭا بىركىم سىرتتا كاتتا داچا، ئۆي - ئىمارەت تەييارلاپ

قويغان ئوخشىمامدۇ؟ ئۆي ئايرىيمەن دەپلا ئايرىغلى بولاتتىمۇ؟ ھە دەپ بەرسەم جۆيلىگىلى تۇردۇڭغۇ ئەمدى. مېنى ئۇخلىغىلى قويۇپ ئىشىڭنى قىلغىنە ماڭ. يەنە بىر دەپ قويىاي، ماۋۇ گەپنى مەن ئىككىنچى ئاڭلىمايمەن ھە!

سەمەت گېپىنى تۈگىتىپ، يەنە يوتقانغا چۈمكىنىۋالدى. ھەمراگۈل قاپساپ كېلىۋاتقان ئەلەملىرىنى ئىچىگە يۇتۇپ، لېۋىنى چىڭ چىشلىگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ سىرتقا ماڭدى. ئۇنىڭ كۆز چاناقلىرىغا سىغماي تۆكۈلەيلا دەپ قالغان ياشلىرى ئىشىكتىن چىققىچە ئاران چىددى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ بۇ توغرىلىق گەپ قىلمىدى. بىراق مۇمكىن بولسا شۇنداق قىلغۇسى، ئايرىم ئۆي تۇتۇپ، بۇ ھويلىدىن چىقىپ كەتكۈسى بار ئىدى. لېكىن، ئارمانغا چۈشلۈق دەرمان بولمىغان بۇ ھاياتتا ئۇ نېمىنى ئارزۇلىسا، شۇ ئۇنىڭدىن قېچىپ، پەقەتلا تۇتۇق بەرمەيۋاتاتتى. ئۇ ھەممىگە كۆنۈشكە مەجبۇر ئىدى. تۇغۇلمىشىدىن پېشانىسىگە پۈتۈلۈپ كەتكەن بەختسىزلىك ئۇنىڭ كۆلۈپ - يايراپ ياشىشىغا مەڭگۈ يول قويمايدىغاندەك، ئۇنى تەرەپ - تەرەپتىن قىستاققا ئالماقتا ئىدى. ئۇ دائىم خىيال سۈرەتتى. ئۆتكەن ئىشلارنى، ئارزۇسىدىكى بولۇنمىغان، بولۇنۇشقا نېسىپ بولمىغان ئىشلارنى ئويلاپ ئۇزاق - ئۇزاق خىيال قىلاتتى.

- ئولتۇرۇپ كېتىپسىزغۇ مۇڭلىنىپ؟

قادىر ئاشخانىدا ئوچاققا ئوت قالاۋېتىپ خىيالغا كەتكەن ھەمراگۈلنىڭ ئالدىغا كېلىپ بىزەڭلىك بىلەن ھىجايدى. ھەمراگۈل چۆچۈپ دەررۇ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. چۆگۈنده پورۇقلاپ سۇ قايناۋاتتى:

- شۇنچە قايناتتىپمۇ چىقمىغۇدەك نېمە ئۆچىڭىز بار ئىدى بۇ چۆگۈندە؟

- ھېچ... شۇ... چاي قايناتاي دەپ...

ھەمراگۈل دۇدۇقلاپ گەپ قىلالماي قالدى. قادىر ئۇنىڭغا سەپسېلىپ تەپسىلىي قاراپ چىقتى. قىياقتەك ئىنچىكە، قۇندۇزدەك قارا قاشلار

ئاستىدا چولپانىدەك پارلاپ تۇرغان بىر جۈپ قاپقارا ھەم چوڭ كۆزلەر، چىمدىپ قويغاندەك ئېقىپ چۈشكەن بۇرۇن، سەل تاتىراڭغۇ كۆرۈنسىمۇ ئەمما جەزبىدارلىقنى يوقاتمىغان غۇنچىدەك لەۋ... قادىر ھەمراگۈلنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ تۇرۇپ قالغىنىنى ئۆزىمۇ سەزمەيتتى. قىيىنئاكىسىنىڭ كۆزلىرىدە ئەكس ئېتىۋاتقان شەھۋەت ئۇچقۇنلىرىنى كۆرۈپ ھەمراگۈلنىڭ تېنىگە تىترەك ئولاشتى. قورققىنىدىن چىرايى تېخىمۇ تاتىرىپ كۆزلىرى چەكچەيدى. ئۇ قايناۋاتقان چۆگۈننى ئۈنتۈپ، ئاشخانىدىن چىقىپ كېتىش ئۈچۈن ماڭدى. قادىر تېزلىك بىلەن ئىشىكنى توسۇۋالدى.

- نەگە بارماي دېگەن؟ بىردەم پاراڭلىشىمىز، ھازىر ئۈنچە ئالدىراش ئىشمۇ يوققۇ.

- يولۇمنى توسماڭ ئاكا - دېدى ھەمراگۈل تىترەپ تۇرۇپ - مەن تېخى قويلارغا ھەلەپ ئەتمىدىم. ھېلى ئانام كەلسە كايىپ كېتىدۇ...

- بىردەم پاراڭلىشايلى، سەل تۇرۇپ ئەتسەڭمۇ بولىدۇ. ئانامغا مەن ئىشقا بۇيرۇغانتىم، شۇڭا كېيىن قالدى دەپ قويىمەن. ماقۇل دەپ چىقىپ كەتمەڭ ھە.

- ئاكا، مېنى توسماڭ، ئىشلىرىمنى قىلىۋالاي، كەچ تەرەپتە بەك سوغۇق بولىدىكەن. بالدۇرراق ئىشلارنى تۈگىتىپ ئارام ئالمىسام بولمايدۇ...

- ئەمسە مەن ئىسسىتىپ قويايمۇ؟

قادىر تېخىمۇ بەك ھجييىپ، ھەمراگۈلنىڭ ئالدىغا يېقىنراق كەلدى.

- سىز... سىز نېمە دەۋاتىسىز؟ مەن سىزنىڭ كېلىن سىڭلىڭىز جۇمۇ! ھۆرمەت قىلغاننى بىلىڭ!

ئاچچىقتىن ھەمراگۈلنىڭ چىشلىرى كىرىشىپ مۇشتلىرى تۈگۈلدى. ئالدىدىكى بۇ ئادەمنى چاپىناپ - چاپىناپ پۇركۇۋەتكۈسى كېلىپ كەتتى، ئەمما ئۇنداق قىلالمايتتى.

- نېمە بولدىڭىز ئۈنچە؟ - دېدى قادىر چەكچىيىپ قاراپ - بىز يات ئادەم بولمىساق، مۇنچە نازلىنىپ نېمە كەپتۇ؟ كۆڭلۈمنى چۈشەنسىڭىزچۇ جېنىم...

قادىر ھەمراگۈلنىڭ قولىنى تۇتۇپ ئۆزىگە تارتتى. ھەمراگۈل كۆچەپ بىرلا ئىتتىرىپ، قادىرنى ئىشىك ئالدىدىن نېرى قىلدى ۋە ئۆزىنى تالاغا ئاتتى. ئۇ ھوجرا ئۆيىگە كىرىپ ئىشىكنى ئەتتى، ئاندىن سۆيىغا ئۆزىنى تاشلاپ بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى.

- ھايۋان... نومۇسسىز ئىپلاس... ھۇ شەرمەندە...

ئۇ ئىچىدە قادىرنى تىللايتتى. خۇددى بارلىق نەپرىتىنى تىللاش ئارقىلىق چىقىرىۋالماقچى بولغاندەك، دۇنيادىكى بارلىق سەت گەپلەرنى قىلىپ تىللايتتى. ئۇنى چاناپ قىيما - چىيما قىلىۋەتكۈسى كېلەتتى.

ھەمراگۈلنىڭ كۆڭلىرى دەككە - دۈككىدە ئۆتمەكتە ئىدى. ھەر تەرەپتىن قاپساپ كېلىۋاتقان قىينىچىلىق ۋە تەقسىزلىك ئۇنى ھالىدىن كەتكۈزۈۋەتكەن، يۈرىكىنى ئەزگەن ئىدى. ئەمما، ئۇ ھېچكىمگىمۇ دەردى - ئەھۋالىنى ئېيتالمايتتى. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ دەردىنى ئېيتقۇدەك كىممۇ بولسۇن؟ تۇي قىلغاندىن بېرى دۇنيالىقتىكى بىردىن - بىر دوستى بىلەن بۇرۇنقىدەك ئىزدىشىپ باقمىدى. ئىزدىشىپ تۇرغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭغا مۇنداق گەپلەرنى دېگىلى بولاتتىمۇ! ؟ «تەقدىر ماڭا يات كەلدى، ئۇ بېشىمغا تالاي ئېغىر قىسمەتلەرنى يۈكلەپ، بېشىمنى ئېگىۋاتىدۇ، دۇنيادىكى بارلىق كىشىلەر مېنى قىيناپ، جېنىمدىن جاق تويغۇزىۋاتىدۇ، ئۇ ئاز كېلىپ، قېيىنئاكام ماڭا يامان نىيەتتە بولدى، مەن ئۇنى يېقىن يولاتمىدىم» دەمدۇ؟ چۈشەنسىغۇ چۈشەندى، ئەگەر چۈشەنمەي قالسا، ئۆزىگە ئۆزى قارا چاپلىۋالامدۇ؟ كىشى كىشىنىڭ ھالىغا يەتمەيدىغان، ئىنسان ئۆز جېنىنىڭ ھەلەكچىلىكىدە ھەممە تۈشۈككە قاتراپ باقىدىغان بۇ ھاياتتا ھېچكىم ھېچكىمنىڭ كۆز يېشى ئۈچۈن شىپا ئەمەس. پەقەت ئاللاھ ياراتقان ئىسسىق جاننى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ھەممىگە چىدايدىغان گەپ.

«بالا كەلسە قوش كەپتۇ» دېگەندەك، قادىر ھەمراگۈلگە «كۆڭۈل ئىزھار» قىلغاندىن تۆت كۈن كېيىنكى بىر كۈنى سەمەت ۋەقەگە يولۇقتى. كېۋەز شاخلىرىنى تراكتور ساپان بىلەن ئاغدۇرۇپ، يەرنى تۈزلەپ تەييارلاش ئىشى بىلەن ئېتىزغا قول تراكتور ھەيدەپ كەتكەن سەمەتنىڭ

كىچىككىنە بىخەستەلىك تىۋپەيلى تىراكتورنىڭ ئاستىدا قېلىپ، دوختۇرخانىغا ئېلىپ كېتىلگەنلىك خەۋىرى كەلدى. بۇ كۈتۈلمىگەن ھادىسىدىن يۈرىكى قان بولغان ئانا بىر تەرەپتىن ئوغلىنىڭ ھالىغا يىغلىسا، يەنە بىر تەرەپتىن ھەمراگۈلنىڭ ئۆز ئائىلىسىگە شۇملۇق ۋە بالايى - ئاپەت ئېلىپ كەلگەنلىكى، ئۇ بوسۇغا ئاتلاپ كىرگەندىن بويان بۇ ئۆيدە بىر كۈنمۇ ئارامچىلىق بولۇپ باقمىغانلىقى، قەدەمدە بىر پېشكەللىك كېلىپ، تۇرمۇشىنى ئۆرە - تۆپە قىلىۋەتكەنلىكىنى پېشانىسىگە ئۈستۈرۈپ تۇرۇشىنى ئۇنۇتمىدى. ھەمراگۈلگە سەمەتنىڭ ۋەقەگە يولۇقۇشى ئاز كەلگەندەك، ئۈستى - ئۈستىلەپ بولۇنۇۋاتقان تاپا - تەنە، ھاقارەت، ئىزا - ئاھانەتلەر ئۇنىڭ ئىچ - باغرىنى ئۆتمىتۆشۈك قىلىۋېتىپ بارماقتا ئىدى. ئۇ ھەر نامىزىدا ئاللادىن سەمەتنىڭ سالامەتلىكىنىڭ تېززاق ئەسلىگە كېلىشىنى، قېيىنئانىسى ۋە قېيىنئاكىسىغا ئىنساب - ھىدايەت ئاتا قىلىشىنى تىلەپ ئۆزۈندىن - ئۆزۈنغا دۇئا قىلىپ يىغلاپ كېتەتتى. لېكىن، تەقدىر ئۇنىڭغا ئاتا قىلىۋاتقان بۇ ئىلتىپاتلار ھېچ تۈگەيدىغاندەك ئەمەس ئىدى.

دوختۇرخانا بالنىستا ياتقى، سەمەت ئاپئاق يوتقانغا يۆگىنىپ خىيال سۈرگىنىچە ئۇخلىسىغا ياتاتتى. ئۇنىڭ ئوڭ پۇتى يوتىسىدىن سۇنغان بولۇپ، خىلى بىر مەزگىلگىچە ئارام ئالمىسا، كۈتۈنمىسە بولمايتتى. يەنە ئون كۈندىن كېيىن قايتۇرۇپ كېتىلىپ، قالغان كۈتۈنۈشنى ئۆيدە قىلماقچى ئىدى. سۇنۇقنىڭ ئەسلىگە كېلىشىگە خىلى ئۇزۇن ۋاقىت كېتىدىغان بولغاچقا چوقۇم بىر مەزگىل ياخشى ئارام ئېلىپ، سۇنغان يەرنىڭ ئۇبدان ساقىيىشىغا كاپالەتلىك قىلىش كېرەك ئىدى. سەمەت دوختۇرخانىدا ياتقان مەزگىلدە، بۇرۇنلاردا بىر قانداق ئىشى چىقسا ئالانچە ئېرەڭشىپ كەتمەيدىغان ئاكىسى قادىر ھەممىشە ئۇنى يوقلاپ، ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ تۇردى. نېمىگە ئېھتىياجى بارلىقى سوراپ، كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇپ، تەسەللىي بەردى. ئۇ ھەمراگۈلگىمۇ ئالاھىدە يېقىنچىلىق قىلىپ، سەمەتنى يوقلاپ كەلسىلا ئۇنىڭغىمۇ قوۋۋەتلىك تاماق، كەمپۈت، ئالما - نەشپۈت قاتارلىق نەرسىلەرنى ئالغاچ كېلىدىغان،

تېخى ئۇنىڭغا سەزدۈرمەي يانچۇقىغا پۇل سېلىپ قويىدىغان بولۇۋالدى. سەمەت بۇلارنى قېرىنداشلىق مېھرىدىن، كىچىكىپ بولسىمۇ يەتكۈزۈلگەن تۇغقانچىلىق ۋەجىدىن دەپلا بىلەتتى. بىراق، ئۇنىڭ قىلىۋاتقانلىرىنىڭ كەينىگە نېمە سۈيىقەست يوشۇرۇنغانلىقى ھەمراگۈلگە ئايان ئىدى.

بىر كۈنى سەمەتنىڭ كۆڭلىكىنى يۇيۇش ئۈچۈن سۇخانىغا ماڭغان ھەمراگۈل ئارقىسىدىنلا سوقۇنۇشۇپ چىققان قادىرغا قاراپ غەزەپ بىلەن ئالايدى. قادىر ئۆزىگە يەۋەتكۇدەك ئۆچمەنلىك بىلەن ئالىيىپ تۇرغان ھەمراگۈلنىڭ كۆزلىرىگە بىزەڭلىك بىلەن تىكىلدى:

- نېمانچە سەت قارايسىز ئادەمگە؟ يولۇۋاسقا ئوخشىمىدىكەنمەن؟

- يولۇۋاس بولسىمىغۇ سىزدىن ياخشىراق بولار ئىدى - دېدى ھەمراگۈل زەردە بىلەن - ھېچبولمىسا، سىزدەك ئىنىسىنىڭ خوتۇنىغا ساقال تاشلاپ يۈرمەس ئىدى...

- بىرەر يولۇۋاسنى ئىنىسىنىڭ ئايالىنى ياخشى كۆرۈپ تۇرۇپ، يەنە ئۇنىڭ گەپلىرىدىن قورقۇپ پەيلىدىن يېنىپتۇ، دەپ ئاڭلىغانمىدىڭىز؟

- ئىزامۇ تارتمايدىغان ئادەمكەنسىز! مۇشۇ گەپلەرنى ماڭا قايسى يۈزىڭىز بىلەن دەۋاتىسىز؟ ئىست خۇدايىم، نەچچە ۋاقىتتىن بىرى «ئاكا» دەپ ئاتاپ يۈرگىنىمنىڭمۇ يۈز - خاتىرىسى بولمىسا، سىزنىمۇ ئادەم دېگىلى بولامدۇ؟ ! ھېچنېمىدىن باشقا، مەن بىلەن بىر ياستۇققا باش قويۇپ كېلىۋاتقان ھەم بۇنىڭدىن كېيىنمۇ بىر ياستۇققا باش قويىدىغان كىشى سىزنىڭ ئىنىڭىز ئەمەسمۇ؟ ...

ھەمراگۈل بوغۇلۇپ گېپىنىڭ ئاخىرىنى قىلالمىدى. قادىرغا يەنە نۇرغۇن گەپلەرنى قىلغۇسى بار ئىدى، نېمىشقىكىن، يۈرىكى سىقىلىپ بىئارام بولۇپ كەتتى. سۇخانىغا كىرىپ چىقىۋاتقانلار ئۇلارنىڭ ھازىرلا ئۇرۇشۇپ كېتىدىغاندەك پەيلىگە تەئەججۇپ بىلەن قاراپ - قاراپ قويۇپ چىقىپ كېتىشەتتى. قايسى بىرلىرى ئىشىك يېنىدا تۇرۇپ تىڭشاپ باقاقاندەكمۇ قىلاتتى.

- نېمە ئۇنداق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ خانىمىدەك بىر گەپلەرنى قىلىپ ماڭا دەرس ئۆتۈپ كەتتىڭىز؟ - دېدى قادىر قىتىغا ئالماي، ئاندىن

ھەمراگۈلگە يېقىنراق سۈرۈلدى - بولدى، تولا جاھىللىق قىلماڭ. ئاكا دېمىسىڭىز جېنىم دەرسىز، ئىشقىلىپ ھامان شۇنداق بولىدۇ...

ھەمراگۈل قادىرنى قوپال سىلكىپلا ئىتتىرىۋېتىپ يولنى بوشاتتى ۋە قولىدىكى كۆڭلەكنى مىجىقلىغان پېتى دوختۇرخانا گۈللۈكىگە قاراپ ئۇچقاندەك يۈگۈردى. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى خورلۇق تۇيغۇسى، نومۇس ئوتلىرى ئۆرتەۋاتقان ئەلەملىك قەلبىگە داۋا تېپىشى ھەقىقەتەن تەس ئىدى. ئۇ گۈللۈككە كېلىپ خالىيراق بىر ئورۇننى تېپىپ ئولتۇردى. سەمەتنىڭ تەر دەستىدىن قېتىشما بولۇپ كەتكەن، دوا - ئوكۇل بىلەن تەرنىڭ پۇرىقى بىرلىشىپ بىرخىل قاڭسىق پۇراق چىقىرىپ تۇرىدىغان كۆڭلىكىنى ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا چىڭ چىشلىدى ۋە ئۆكسۈپ - ئۆكسۈپ يىغلاپ كەتتى...

سەمەت ئۆيگە قايتۇرۇپ كېلىنىپ، ئۆيدىكىلەرنىڭ ياخشى كۈتۈشى ھەم ئۆزىنىڭ داۋالاش، پەرۋىش ئىشلىرىغا ياخشى ماسلىشىپ بېرىشى بىلەن، پەرەز قىلغاندىن تېز ئەسلىگە كەلدى. لېكىن، ساقايغاندىن كېيىنكى تۇنجى قېتىملىق سالامەتلىك تەكشۈرۈش نەتىجىسى چىققاندا، ئۇنىڭ بېشىدا چاقماق چېقىلغاندەك بولدى. مەسئۇل دوختۇر سەمەتنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن باللىق بولالمايدىغانلىقى، داۋالاش ۋە باشقا چارىلەرنىڭمۇ ئۈنۈم بېرىشى مۇمكىن ئەمەسلىكىنى ئېيتقاندا، پۈتۈن ئالەم پىرقىراپ، يۈرىكىنى تۇمەنمىڭ قۇرت - قوڭغۇزلار يەۋاتقاندەك ئاغرىپ كەتتى.

- تۇرمۇشتىكى بەزى ئىشلارغا تەسىرى بولمايدۇ، پەقەتلا بالا يۈزى كۆرەلمەيسىز، باشتا دەپ قويغىنىم ياخشى، ئىدىيىڭىزدە تەييارلىق بولسۇن - دېگەن ئىدى دوختۇر ئۇنىڭ نۇرسىز كۆزلىرىگە ئىچ ئاغرىتىش نەزىرى بىلەن قاراپ. پەقەت شۇ سۆزلا سەمەتنىڭ ئېسىدە ناھايىتى ئېنىق ساقلىنىپ قالغان بولۇپ، ھەرۋاقىت قۇلاق تۈۋىدە جاراڭلاپ، يۈرىكىنى ئاغرىتىپ تۇراتتى.

كۈنلەر بىر خىل ئۆتمەكتە ئىدى. سەمەت دەردىنى ئۆزى بىلىپ، ھەممە ئەلەمنى ئىچىگە يۇتۇپ، دوختۇر يەتكۈزگەن شۇم خەۋەرنى

ھېچكىمگە ئېيتماسلىق قارارىغا كەلدى. ھەتتا ھەمراگۇلدىنمۇ سىر تۇتۇپ، ئۇنىڭ يېنىدىن كەتمەسلىكى ئۈچۈن بۇ ئىشنى مەخگۇلۇك مەخپىيەتلىك بىلىپ، قەلبىگە كۆمۈۋېتىش نىيىتىدە دىياگنوز قەغىزىنى يىرتىپ پارچە - پارچە قىلىۋەتتى. لېكىن، يۈرىكىدىكى ئورنىنى تولدۇرۇپ بولماس ئازابلىرى ئۇنى بىردەممۇ تىنچ قويمايتتى. ئۇ ئويلايتتى؛ ھېچبولمىغاندا ھەمراگۇلنىڭ بويىدىن ئاجراپ كەتمىگەن بولسا، شۇنى بولسىمۇ ساق - سالامەت تۇغۇپ بەرگەن بولسا...

«گۇمان ئىمانىنى قاچۇرۇپتۇ» دېگەندەك، ئويلاپ شۇ يەرگە يەتكەندە ئۇنىڭ غەزەپ نىشانى ھەمراگۇل بولۇپ قالدى. سەمەتنىڭ ھازىرقى چۈشەنچىسىدە ھەمراگۇل راستتىنلا ئانىسى ئېيتقاندەك نەس باسقان شۇمبۇيا، شور پېشانە قىز ئىدى، شۇنداقلا، ئۇنىڭ بۇ ئۆيگە ئايىغى ياراشمىدى. ئۇ كىرگەندىن بېرى بۇ ئۆيدە جېدەل - ماجىرا، پىشكەللىك، سورۇقچىلىق تۈگىمىنى يوق، ئەكسىنچە كۈنسايىن ئاۋۇپ بېرىۋاتاتتى.

ئۆزى چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرۈپ، ھېچنېمىگە پەرۋا قىلماي، ھەتتا ئاتا - ئانىسىنىڭ نارازى بولۇشى بىلەن ھېسابلاشماي، ئۇلارنى زار - زار قاقشىتىپ تۇرۇپ تويى قىلغان خوتۇنىنىڭ بۇ قەدەر يارامسىزلىقى، ئۆي ئىچىگە تۈگىمەس پىشكەللىك باشلاپ كەلگىنىنى ئاز دەپ، قورسىقىدىكى بالىنىمۇ ئامان - ئېسەن ساقلاپ قالالمىغانلىقىغا غەزەپلەندى. بىراق، ئەمدى بولغاندا ئۆزىنى ۋە ئۆزگىنى ئەيىبلەشنىڭ نېمە پايدىسى بار؟ ئۆتكەن ئىشنى كەينىگە قايتۇرغىلى بولمىغىنىدەك، ئۇنى ئەيىبلەپ، ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتكەن تەقدىردىمۇ ئىشلار ئەسلىگە كەلمەيتتى.

* * * * *

ئىشلار شۇ يوسۇندا داۋاملىشىۋەردى. ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپ كەتتى. ئىككى قېتىم خامان ئېلىنىپ، ئىككى قىش ئۆزۈتۈپ قويۇلدى. ھەمراگۇل ئېغىر ئاياق بولمىغانسېرى ئۆيدىكىلەرنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇئامىلىسى بارغانسېرى ئوساللىشىپ، قېينئانىسى نېمە دېسە شۇ

بولىدىغان بولۇپ قالىدى. بۇنداق چاغلاردا سەمەتنىڭ بېشى چۈشۈپ كېتەتتى، كۆڭلىدە ھەمراگۈلگە ئۇۋال بولۇۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ چىش يېرىپ بىر نېمە دېيەلمەي بۇرۇقتۇم بولاتتى، ئىچى پۇشاتتى. ھەمراگۈلمۇ ئۆزىدە ھېچقانداق ئالامەت كۆرۈلمەي، كۆنلەرنىڭ بىر ئىزدا ئۆتۈۋاتقانلىقىغا كۆڭلى يېرىم ئىدى. ئەمما ئۇ قورساق كۆتۈرمىگەنلىكىنى «ئەمدى ھامىلىدار بولالمايدىغان ئوخشايمەن» دەپ ئويلاپ ئۆزىگە ئېلىپ يۈردى. سەمەت باشتىلا كۆڭلىگە پۈككەن، ئەر كىشىنىڭ يۈزىگە سەت بولىدىغان بالىلىق بولالماسلىقتەك بۇنداق ئەيىبنى ئۆزى پاش قىلىپ ئوتتۇرىغا ئېلىپ چىقىش ئۇنىڭ قولىدىن كەلمەيتتى. بىر ئۆمۈر يوشۇرۇپ، پەرزەنت دېگەندە ئۆرتىنىشكە رازى ئىدىكى، ئەل - مەھەللە ئالدىدا «بالا تاپالمايدىغان» دېگەن نامنى ئېلىپ ياشاشقا ھەرگىزمۇ كۆڭلى ئۇنىمايتتى. سەھرا يېرى دېگەندە بۇنداق ئىشلارنى يوشۇرغىلى بولمايتتى. قانچە يوشۇرغان بىلەنمۇ پاختا ئىچىدە نىجاسەت ساقلىغاندەك، ھامان بىر كۈنى ئاشكارا بولۇپ قالاتتى. ھەممىدىن يامىنى، ئەگەر بۇ ئىش ئاشكارىلانسا ئۆزى بىلەن بىللە بىر ئۆمۈر ئەۋلادسىز ياشاشقا ھەمراگۈل ئۇنامدۇ؟ ياق، بۇ مۇمكىن ئەمەس. يەنە كېلىپ، ھەمراگۈل سەمەتكە ئۆز مەيلى بىلەن ئەمەس، بەلكى مەجبۇرەن ياتلىق قىلىنغان. مۇشۇ ئىشلار ھەمراگۈلنىڭ ئەمدى بولغاندا سەمەتنى تاشلاپ كېتىشىگە يېتەرلىك سەۋەب بولالايدۇ، شۇڭا، ئالدىراپ قارار قىلىشقا بولمايتتى.

سايدۇڭ دەپ ئاتىلىدىغان بۇ يېزىدا ھەر پەيشەنبە كۈنى بازار بولاتتى. يېزا دېھقانلىرى بۇ كۈندە خۇددى يېزىلىق ھۆكۈمەتتىن تەشكىللىگەندەكلا ھەممىسى بازارغا ئاقاتتى. چوڭ - كىچىك، ئۇلۇغ - ئۇششاق بارلىق يېزا ئەھلى ئايەملىك، توي - تۆكۈنلۈك كىيىملىرىنى كىيىپ ياسىنىشىپ، بازار ئويۇنىغلى چىقاتتى. بۇ كۈندە مەھەللە - كوييلار چۆلدەرەپ، ئىنسى - جىن يوقتەك تۇيغۇ بېرەتتى. ھەممە ئىشلار قۇلۇپلاقلىق بولۇپ، ئىشكى ئېتىلمىگەن ئۆيلەر ئاندا - ساندا ئۇچراپ قالاتتى. ئوچۇق ئىشىكلەر بولسىمۇ، بۇ ئۆيدە بىرەر ئىش بىلەن قېپ

قالغان بىرەر - ئىككى ئادەملا بار بولۇپ، قالغانلار بازارغا كەتكەن بولۇپ چىقاتتى. ئەمما، ھەمراگۇلنىڭ بازارغا بېرىشى چەكلەنگەن، ئۆيدىكى باشقىلار بازاردىن كەلگىچە قوي - كالىلارغا يەم، سۇ بېرىپ، ئۆيگە قاراپ تۇرۇش، ئۇلارنىڭ كېلىدىغان ۋاقتىغا ئۇلگۇرتۇپ تاماق پىشۇرۇپ بولۇش ۋەزىپىسى بىلەن ئۆي قاراۋۇللىقىغا قالدۇرۇلاتتى. ئۇ تويى قىلغاندىن ھازىرغا قەدەر پەقەت ساناقلىق قېتىملا بازارغا باردى. بارغاندىمۇ قېيىنئانىسى بۇيرۇغان سودىلىقنى پۈتتۈرۈپ، ھېچيەردە توختىماي، ئۇدۇل ئۆي تەرەپكە يول ئالدى. ئۇ بازارغا بېرىشتىن ئۆيدە قېلىشنى بەكرەك خالايتتى. چۈنكى، ئۆيدە ئۇنىڭ بىلەن بىللە يەنە يالغۇزلۇق، خىيال سۈرگۈدەك، ئۆزىنىڭ بەزى ئۇششاق ئىشلىرىنى قىلغۇدەك ۋاقىتمۇ بىللە قالاتتى. بىراق ھەر دائىم بىر سايە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ يۈرگەندەك بىئارام بولاتتى. چۈنكى، يوچۇن بىر جۈپ كۆز ھەممىشە ئۇنىڭغا تىكىلىپلا تۇراتتى.

ھەمراگۇل ئۆيدىكىلەرنى يولغا سېلىۋېتىپ، چوڭ چۆگۈندە سۇ قايناتتى، ئاندىن دەرۋازىنى ھەم ھوجرا ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئىچىدىن تاقىۋېتىپ، ھوجرا ئۆيىنىڭ ئىچىگە جايلاشقان، ئۇلار مۇنچا قىلىپ ئىشلىتىۋاتقان كىچىككىنە قازناق ئۆيگە كىرىپ، يەرگە چوڭ داسنى قويدى. قازناق ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى يېرىم يېپىپ قويۇپ، ئىككى تال قىلىپ ئۆرۈلگەن چاچلىرىنى چۇۋۇدى. سۇ قاينىتىلغان چۆگۈننى ۋە يەنە بىر چوڭ چۆگۈندە سوغۇق سۇ ئەكىلىپ، داسنىڭ يېنىغا جايلاشتۇردى. ئارقىدىن كىيىملىرىنى ئالدىرىماي سېلىپ، يالاڭ پۇتلىرى بىلەن داس ئىچىگە دەسسەپ تۇرۇشىغا تاشقارقى ئۆيىنىڭ ئىشىكى زەرپ بىلەن تېپىلدى، ئاندىن ئىلغۇچ شاراقىدە ئاجراپ ئىشىك ئېچىلدى، ئارقىدىن ئۆيگە كۆزلىرىدىن شەھۋەت ئوتلىرىنى ياندۇرۇپ قادىر كىرىپ كەلدى. ھەمراگۇل قورققىنىدىن چىرىرىدە چىرقىراپ، كىيىملىرىنى كىيىشكىمۇ ئۇلگۇرمەي داس ئىچىدە تۈگۈلۈپ ئولتۇرۇپ، كۆكسىنى قوللىرى بىلەن توسىۋالدى. پۇت - قوللىرىدا جان قالمىغان ھەمراگۇل غال - غال تىترەيتتى.

- مەن ساقىا نېمە دېگەن تۇمۇچۇقۇم؟ ھامان بولىدۇ دېمىدىمۇ؟ ماقۇل دېسەڭمۇ، ياق دېسەڭمۇ، بەربىر خالايدىغىنىمنى قىلىمەن. قىنى، يامان بولساڭ ئەمدى قولۇمدىن بىر قېچىپ قۇتۇلۇپ باق!

قادىر سەت ھېجىيىپ كەلگىنىچە قورقۇنچتىن زۇۋانى تۇتۇلۇپ، داس ئىچىدە دۈگدەرەپ ئولتۇرغان ھەمراگۇلنىڭ چاچلىرىنى سىلىدى، ئاندىن چېچىنى قامالاپ تۇتۇپ بويىنىنى قايرىپ ئۆزىگە قاراتتى:

- ئەمدىغۇ رايىمغا باقارسەن؟

- ئۇنداق قىلماڭ ئاكا... ـ دېدى ھەمراگۇل تىترەپ تورۇپ، ئۇنىڭ پۇتۇن ۋۇجۇدى نومۇس ۋە قورقۇنچ ئىلكىدە كۆيەتتى - مەن دېگەن ئىنىڭىزنىڭ ئايالى، گۇناھ بولىدۇ، مېنى بۇلغىماڭ ئۆتۈنۈپ قالاي. مۇشۇ ئىشتىن باشقا نېمە دېسىڭىز شۇنى قىلاي. خۇدادىن قورقۇڭ جېنىم ئاكا، ھۇ ھۇ ھۇ...

- جېنىم دېگىنىڭ يامان تاتلىق ئاڭلاندى، ئاخىرىدىكى ئاكا دېگەن گەپنى قىلمىساڭ ئۆلۈپ قالارسەنمۇ؟

قادىر ھېچ يۇمشايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ھەمراگۇل ئۇنىڭغا جىمىكى چىرايلىق گەپلەرنى قىلىپ يالۋۇرۇپ باقتى. بىراق، يۈرىكى پەسكەشلىك ۋەسۋەسىسى بىلەن تولۇپ كەتكەن بۇ ئادەمنى ھايۋان ئۇنىڭ ئۆتۈنۈشلىرىگە، نالە - پەريادلىرىغا پەرۋا قىلمىدى:

- نېمە يول قويغاننى بىلمەيسەن؟ ئىشكىنى بۇزۇپ كىرىشكە جۈرئەت قىلغان ئادەم سەندىن ماقۇللۇق ئېلىپ ئولتۇرامتىم؟ ساڭا گەپ قىلىۋاتقىنىمغا ھېلىمۇ ئىككى يىلدىن ئاشتى، سەندىن باشقىسى بولىدىغان بولسا ئاللىقاچان كۆزى كۆچۈكلىنىپ كېلىپ بولاتتى، بىلىۋاتامسەن؟ ئۆزى خالىغاندا بولسۇن دەپ رايىڭغا قويسام ئۆزۈڭچە ماڭا كۆچى يەتمەيدۇ دەپ قالدىڭمۇ؟ خالىمىساڭمۇ بەربىر مەقسىتىمگە يېتەلەيمەن. مېنى مەجبۇرلىماي ياخشىلىقچە ئۆزۈڭ ماقۇل دە!

- ياق دېدىم، ياق... ئۇنىڭدىن كۆرە مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭ...

- ئەمسە ئۆزۈڭنىڭ جاھىللىقىدىن كۆر، سەن بۈگۈن مېنىڭكى ھەمرا ...

قادىر ھەمراگۈلنى خۇددى ئەسكى يوتقاننى كۆتۈرگەندەك دەس كۆتۈرۈپ داستىن ئالدى ۋە تاشقارقى ئۆيگە ئېلىپ چىقىپ سۈپىدىكى گىلەم ئۈستىگە ئاتتى. ھەمراگۈل ئاندىن تۇغما ھالەتتە گىلەم ئۈستىگە گۈسسىدە چۈشتى، ئۇ چاققانلىق بىلەن قولىنى سوزۇپ، يىغىپ قويۇلغان يوتقان - كۆرپە ئۈستىگە تاشلاپ قويۇلغان نەچچە قۇر كىيىم ئىچىدىن بىرسىنى تارتىپلا ئالدى - دە، كۆكسىگە باسقىنىچە تالاغا قاچماقچى بولدى. ئاخىغىچە قادىر يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئۇنىڭ قوللىرىنى قايرىپ مەيدىسىدىكى كىيىمنى تارتىۋالدى، ئاندىن ئۇنى پۇرلاپ تاشلىۋېتىپ، ھەمراگۈلنى قۇچاقلىۋالدى. ئۆي ئىچىنى ھەمراگۈلنىڭ داد - پەريادى، نالە - زارلىق يىغىسى بىر ئالدى.

- ئادەم بارمۇ؟ قۇتقۇزۇڭلار! ... ئۆتۈنۈپ قالاي مېنى قۇتقۇزىۋېلىڭلار! ...

- ساراڭ بولما ھەمرا - دېدى قادىر ھاسىراپ تۇرۇپ. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قىزىللىق تېقىلغان بولۇپ، يۈرىكى ئىنسانلىق ھېسسىياتىنى، نومۇس تۇيغۇلىرىنى، بىر ناتىۋاننىڭ دەردلىك نالىسىنىڭ سەۋەبىنى چۈشىنەر ئەمەس ئىدى - بۇگۈن دېگەن بازار كۈنى، ۋارقىراپ، كارنىيىڭ يىرتىلىپ كەتسىمۇ ئاۋازىڭنى ئاڭلايدىغانغا بىر كىم چىقمايدۇ. سەن بىلمەمسەن؟ مەھەللىدىكى ھەممەيلەن بازارغا كەتتى، سېنى كىممۇ قۇتقۇزار؟ ھازىر دېگەن دۇنيا ئىككىمىزنىڭ...

- ھۇ ھايۋان... ياق... ئۇنداق قىلما... ئاللاھىم، مۇنداق كۈننى كۆرسەتكىچە بۇ جېنىمنى ئالساڭچۇ...

ھەمراگۈلنىڭ ئاخىرقى نىداسى تام - تورۇسلاردىن ئېشىپ ھاۋاغا سىڭىپ كەتتى...

بازاردىن قايتىپ كەلگەنلەر تەييار تاماق تاماسىدا قورساقلىرى ئاچ يانغان ئىدى. بىراق ئۆي ئىچى جىمجىت، قازان بېشى بوشلا، ئوچاقتا ئوت قالانغاندەك قىلمايتتى. ھەمراگۈلمۇ كۆرۈنمەيتتى. ئۇ شۇ يوق بولغانچە، تاكى كەچ سائەت توققۇزغىچە خەۋىرى بولمىدى. ئۇلار شۇ ۋاقىتقىچە ساقلاپ بېقىپ يەنىلا خەۋەر بولمىغاندىن كېيىن، سەمەت، قادىر، قادىرنىڭ

ئايالى ئايمىنسا ۋە چوڭ ئوغلى مەمەتجانلار ئۇنى ئىزدەپ كىرمىگەن ئويمان، چىقمىغان دۆڭ قالمىدى. ئەمما ھەمراگۈل خۇددى يەر يۇتۇپ كەتكەندەكلا ھېچيەردە يوق ئىدى. دادىسىنىڭ ئۆيىگە ئىزدەپ بېرىشقىنىدا، بىچارە دادا يۈرىكىنى مۇجۇپ يۇم - يۇم يىغلاپ، كوچمۇ - كوچا يۈرۈپ قىزىنى ئىزدەشكە باشلىدى. مېھرىگۈلخان گەرچە ھەمراگۈلگە ھەرقانچە ئۆچ بولسىمۇ، لېكىن بۈگۈن نېمىشقىدۇر يۈرىكى ئاغىدى. قىزنىڭ گۆدەك ۋە مەسۇم چىرايى، ئۆزىگە بىچارىلەرچە قاراپ كۆزلىرىنى مۆلدۈرلىتىپ تۇرۇشلىرى كۆز ئالدىغا كېلىپ، بىردىنلا دىمىغى ئېچىشىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىغا يىغا ياماشتى. ھەمراگۈل ياتلىق بولۇپ كەتكەن نەچچە يىلدىن بويان يالغۇزلۇق ئۇنى ئوبدانلا ئېزىپ، ئۆي ئىشلىرى خېلىلا ھالسىرىتىپ قويغان ئىدى. گەرچە ھەمراگۈل پۇرسەت چىقىرالىسىلا كېلىپ ياردەملىشىپ تۇرۇۋاتقان بولسىمۇ، ياندا داۋاملىق بار بىلەن ئاندا - ساندا بارنىڭ پەرقى باشقا ئىدى. ھەمراگۈلنىڭ قەدرى ئۆتۈلگەنسىرى بۇ تاش يۈرەك ئۆگەي ئانىنىڭ قەلبىدىكى مۇز ئاستا - ئاستا ئېرىشكە باشلىغان ئىدى. ئۆگەي ئانىنىڭ كۆڭلىدىن قىزنىڭ نەچچە قېتىم ياماناپ كەلسە دۈشكەلەپ تۇرۇپ ئاپىرىپ قويغانلىرى، «ئاجرىشىپ كېتىمەن» دېسە، «بۇ ئۆيگە قايتىپ كېلىمەن دەپ خام - خىيال قىلما» دەپ قورقۇتقانلىرى بىر - بىر ئۆتۈشكە باشلىدى. ئەگەر دەردكە چىدىماي ھېچكىم يوق ۋاقىتتىن پايدىلىنىپ قېچىپ كەتكەن بولسىچۇ؟ كۆڭلىنى ئاغرىتماسلىقتا ۋەدە بېرىپ قەلبىنى ئىللىتقان ئاللىكىملەرنىڭ كەينىدىن يىراقلارغا كەتكەن بولسىچۇ؟ ياكى بۇ دۇنياغا خوش ئېيتىپ بولغان بولسا...

ئۇ قورقتى، ھەمراگۈلنىڭ ئاجرىشىش ئۈچۈن، ھازىرقى ئازابلىق تۇرمۇشىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن راستتىنلا شۇنداق يوللارغا مېڭىپ قالغان بولۇش ئېھتىماللىقىنى نەزەردىن ساقىت قىلىشقا بولمايدىغانلىقى ئۇنىڭ كاللىسىدىن نېرى بولمىدى.

بۈگۈن ھەممە بىسەرەمجان ئىدى. بىرلىرى ھەمراگۈلنىڭ ياش جېنىدىن، ھاياتىدىن ئەنسىرىسە، يەنە بىرلىرى يۈرەك پارىسىنىڭ غەم - قايغۇ، ئازاب - ئوقۇبەتلەردە يۈرىكى ئېزىلىپ، چىدىغۇچىلىكى قالمىغاندا

بارسا كەلمەس يولنى تاللاپ قالغان بولۇش ئېھتىماللىقىدىن ۋايىم يەيتتى. بىرلىرى بۇ بىچارە قىزنى هاياتتا هېچقانداق خۇۋلۇق كۆرمەي، ئەلەملەرگە، زۇلۇملارغا چىدىماي ئۆزىنى قۇتقۇزۇش يولىنى تاللىغاندۇ دەپ ئويلىسا، يەنە بىرلىرى قىلغان - ئەتكەنلىرىنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ يۈرىكى سۇ ئىدى. قادىر سەمەتلەرنىڭ هۇجرىسىدىن چىقىپ كېتىدىغان چاغدا چاچلىرى چۇۋۇلۇپ، سۆپىدىكى كىگىز ئۈستىدە ئانىدىن تۇغما هالەتتە ئۆلۈكتەك سوزۇلۇپ ياتقان، چىرايىدا قان دىدارى قالمىغان هەمراگۈلگە دېگەن گەپلىرىنى ئەسلىدى:

- بولغۇلۇق بولدى هەمرا، ئەمدى بېشىڭنى تاشقا ئۇرساڭمۇ بىكار. تولا سارائلىق قىلماي گېپىمگە كۆن. ياخشى - يامان كۈنلەردە يار - يۆلەك بولۇشۇپ ئۆتىمىز. سەن بۇ ئۆيدە سەمەتكە خوتۇن بولۇۋېرىسەن، مەنمۇ ئايمىنىساننىڭ ئېرى بولۇۋېرىمەن. سەن بىركىمگە تىنمىساڭلا، بۇ ئىشنى هېچكىم بىلمەيدۇ. ئەگەر بىركىمگە دەپلا قويىدىغان بولساڭ، سەمەتنى بوغۇزلاپ، مۇشۇ هۇجرا ئۆيۈڭنىڭ تېگىنى كولاپ كۆمۈۋېتىمەن. مېنىڭچە چۈشىنىپ قالدىڭ، مەن قىلىمەن دېگىنىمنى زادى قىلىدىغان ئادەم. ئىشقىلىپ ئۆزۈڭگە هېزى بول! بۈگۈندىن باشلاپ سەمەتنىڭ جېنىمۇ سېنىڭ ئالقىنىڭدا! ...

- ...

- نېمىگە يىغلايسەن؟ ئادەم ئۆلمىدىغۇ بۇ يەردە؟ ! ئۇنچىلىك قىلىپ كەتكۈدەك ئىشمۇ يوق ئەسلىدە، سەن ئۆزۈڭ شۇنداق مۇرەككەپلەشتۈرىۋالىدىكەنسەن...

- يوقال زىدى پەس هايۋان! ... سېنى كۆرەر كۆزۈم يوق، چىق بۇ ئۆيدىن... هۇ هۇ هۇ... ئىت ئۆلۈمدە ئۆلەرسەن ئىلاهىم! ...

- ئوهۇي... تىللاشقىلا يارالغانمىدىڭ گۈزىلىم؟ نېمانچە تاتلىق هە خۇيلىرىڭ؟ - قادىر شۇنداق دېگىنىچە كېلىپ، يەنە هەمراگۈلنىڭ چاچلىرىنى قامالاپ تۇتۇپ، بوينىنى قايرىپ تۇرۇپ ئۆزىگە قاراتتى - يەنە بىر دەپ قويىاي، سەمەتنى ئۆزۈڭنىڭ ياشىسۇن دېسەڭ ياخشىلىقچە مەن دېگەندەك قىل. ئەگەر سەمەت ئۆلسە قاتىلى سەن بولۇپ، تۈرمىدە

يېتىشىدىغانلىقىنى ئاللا بىلىدۇ. ئۇنچىلىك ئىشلار ئەلۋەتتە قولۇمدىن كېلىدۇ.
شۇڭا، ئاغزىڭنى چىڭ تۇت!

قادىر ھەمراگۈلنى تۇرتۇپ ئىتتىرىۋەتكەندىن كېيىن، سالماق قەدەم تاشلاپ ھوجرا ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى. ئۇ چىقىپ كېتىۋېتىپ ھەمراگۈلنىڭ ئۇن سېلىپ يىغلىغانلىقىنى ئاڭلىدى ۋە ميىقىدا كۈلۈپ قويۇپ ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپ كەتتى...

ھەمراگۈلنىڭ ھېچقايەردە ئىز - دېرىكى بولمىدى. ھەممە يەلەن ساراسىمىگە چۈشكەن بولۇپ، ئۇلۇغ - كىچىك تىنىشلار، ئۇھسىنىشلار، كۆز يېشى قىلىشلاردىن ھېچبىر پايدا يوق ئىدى. «قەدرىسىزنىڭ قەدرى ئايرىلغاندا بىلىنەر» دېگەندەك، ھەمراگۈل يوقاپ كېتىشى بىلەن ھەممىنىڭ كۆڭلى ئۇنىڭدا بولدى ۋە ئەنسىرىدى. مېھرىگۈلخانمۇ ئۇنىڭغا بولغان ئۆچمەنلىكىنى ئۇنتۇپ، ئۇنى چىن قەلبىدىن سېغىنماقتا ۋە ئەنسىرىمەكتە ئىدى. تارام - تارام ياش تۆكۈپ، ئاللاھتىن ئۇنىڭ تىنچ - ئامانلىقىنى تىلىدى، ھەم ئىلگىرى قىلغانلىرىغا پۇشايمان يېدى.

تۇيۇقسىز كاللىسىغا كەلگەن بىر ئەقلىدىن مېھرىگۈلخانىنىڭ كۆزلىرى چاقنىدى. ئەندىكىپ ئورنىدىن تۇرۇپ، بارىتاخۇنغا ۋە ئۆزىگە ئەلەڭلەپ قاراپ تۇرغان قۇدىلىرىغا قارىدى. ئۇ گەپ بولسىمۇ بەربىر ئانا ئەمەسمۇ! ؟ ئانىلار باللارنىڭ ئەڭ ئېغىر كۈندە كىمنى ئويلايدىغانلىقىنى، كىمنىڭ يېنىدا بولۇشنى خالايدىغانلىقىنى، كىم بىلەن مۇڭدىشىشنى ئىستەيدىغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ.

دېگەندەك، مېھرىگۈلخانىنىڭ ئويلىغىنى راست چىقىپ قالدى. يېرىم كېچە بولغاندا سەمەت ۋە قادىرلار ھەمراگۈلنى مەرھۇم ئانىسى رىسالەتخاننىڭ تۇپراق بېشىدا ھوشىدىن كېتىپ يېتىپ قالغان يېرىدىن تېپىپ، كۆتۈرۈپ ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ يۈز - كۆزلىرى ياش ۋە لاي بىلەن بولغانغان بولۇپ، قاپاقلىرى ئىششىپ، پۈتۈن بەدىنى مۇزلاپ كەتكەن ئىدى. قىش ۋاقتى، يەنە كېلىپ يېلىڭلا كىيىنىۋالغان ھەمراگۈلنىڭ پۈتۈن ئەزايى سوغۇق دەستىدىن كۆكىرىپ، ئۇيۇشۇپ قالغان ئىدى. ئۇنى قايتۇرۇپ كەلگەندىن كېيىن ئۆيدىكى ئىچىدە يىغا - زارە باشلاندى. بىر تەرەپتە

بارىتـــاخۇن ۋە مېھرىگۈلخـــانلار نـــالە قىلـــىپ يىغلىســـا، يەنە بىـــر تەرەپـــتە ســـەمەت گـــاھ ئـــۆزىنى ئەيـــىبلەپ، گـــاھ ھەمراگۈلنـــىڭ ئەتراپـــىدا پـــايىپېتەك بولـــۇپ، توختىمـــاي بىـــر نېمىلەرنـــى دەيتتـــى. ئايىمنىســـا بىـــلەن كىچىـــك قىـــز گۈلســـۇم ئاللىقاچـــان يىغـــلاپ ئىقىـــپ كەتـــكەن بولـــۇپ، بـــاغرى تـــاش، زالىـــم قىيىنئـــانىلا بـــار گۈنـــاھنى ھەمراگۈلنـــىڭ ئـــۆزىگە قويـــۇپ، توختىمـــاي ۋالاقلايتتـــى. يىغـــا - زارە، ۋاراڭ - چـــۇرۇڭ، ئـــۆرە - تـــۆپە ئـــاۋازلارنى ئـــاڭلاپ ئويغىنىـــپ كەتـــكەن قولـــۇم - قوشـــنىلار ھويلىغـــا يىغىلىشـــتى. ھەمراگۈلنـــىڭ يوقـــاپ كەتكەنلىكىنـــى بىلگەنـــدىن كېيـــىن ئۇلارمـــۇ تۇشـــمۇ - تۇشـــتىن ئىزدەشـــكەن، ئەممـــا ھـــېچكىم ئـــۇنى قەبرىســـتانلىقتا بارىـــدۇ دەپ ئويلىمىغـــان ئىـــدى. ۋاقتىنىـــڭ ئۆتۈشـــى بىـــلەن ئۇيقۇســـى غالىـــب كەلـــگەن قوشـــنىلار ئـــاللاھ نېســـىپ قىلغـــان ئىشـــنىڭ يەنە ئاللاھنـــىڭ نېســـىپ قىلىشـــى بىـــلەن ھەل بولىـــدىغانلىقىنى دېيىشـــىپ، ئـــۆيلىرىگە تارقـــاپ ئۇيقۇغـــا كەتـــكەن ئىـــدى. مانـــا ھـــازىر ھەممىســـى ئەھـــۋالنى ئۇققانـــدىن كېيـــىن «تـــوۋا!» دەپ يـــاقىلىرىنى تۇتۇشـــتى. بەزىلـــىرى كـــۆز يېشـــى قىلىشـــتى. بەزىلـــىرى ســـۈكۈتتە تـــۇرۇپ، ئۇنـــىڭ بـــارلىق ئىشـــلىرىنى، جۈملىـــدىن ئـــۆزلىرى تونۇغانـــدىن كېيىنكـــى ھاياتىنى كۆڭـــۈل ئىكرانلىرىـــدىن ئۆتكـــۈزمەكتە ئىـــدى. ھەمـــمە ئۇنىڭغـــا ئىـــچ ئاغرىتـــاتتى. ئۇنـــىڭ كىچىـــك تـــۇرۇپلا يېـــتىم قـــالغىنى، ئـــۆگەي ئانىنـــىڭ زۇلمـــى ئاســـتىدا يـــۈرىكى ئېزىلـــىپ چـــوڭ بـــولغىنى ئـــاز كېلىـــپ، قېيىنئانىســـىنىڭ ئالدىـــدىمۇ خورلىنىـــپ يـــۈرۈپ ئـــاخىرى مۇشـــۇ ھالغـــا قالغـــانلىقىنى پەرەز قىلىشـــاتتى. لـــېكىن، بـــۇ ئىشـــنىڭ كەينىـــدە زادى نـــېمە ســـەۋەب بـــارلىقىنى، نېمىشـــقا مۇنـــداق قورقۇنچلـــۇق ھەم كىشـــىنىڭ يـــۈرەك - بـــاغرىنى ئېزىـــدىغان ئىشـــنىڭ يـــۈز بەرگەنلىكىنـــى ھـــېچكىم بىلمەيتتـــى. بـــۇ پەقەت ئاللاھقـــا ۋە قـــادىر بىلەن ھەمراگۈلنىڭ ئۆزىگىلا ئايان ئىدى.

يېـــرىم كـــېچە بولغىنىغـــا قارىمـــاي، دوختـــۇر چاقىرىـــپ كـــېلىمەن دەپ موتوســـىكلىتلىق چىقىـــپ كەتـــكەن ســـەمەت يېـــزا مەركىـــزىگە بىرىـــپ، ئاللىقاچـــان شـــېرىن ئۇيقۇســـىنى باشـــلىۋەتكەن دوختـــۇرنى ياتقـــان يېرىـــدىن ئويغىتىـــپ، موتوســـىكلىتنىڭ كەيـــنىگە مىنـــدۈرۈپ ئېلىـــپ كەلـــدى. ئۆيـــدىكىلەر ھەمراگـــۈلنى نەچچە قـــات يوتقـــان بىـــلەن يـــۆگەپ، ئـــۆينى تونـــۇردەك

ئىسسىتتىپ ئۆلتۈرۈشقان ئىدى. ھەممىنىڭ ئۆزايىدا غەم، ھەممىنىڭ كۆزىدە ياش. پەقەت قېيىنئانىلار بۇنىڭدىن مۇستەسنا. ئۇ خۇددى ھەمراگۈلنىڭ تېززاق ئۆلۈپ كېتىشىنى خالايدىغاندەك، ئۇنىڭ ئەتراپىدا پايپېتەك بولۇپ، ھېلى پېشانە، بويۇنلىرىنى، قول - پۇتلىرىنى تۇتۇپ بېقىۋاتقان، ھېلى يۈرىكى، نەپسىنى تىڭشاپ، مىدىرلىتىپ، چاقىرىپ بېقىۋاتقان ئايمىنساغا ۋە بىر ئىزدا تۇرالماي، توختىماي ئۇياق - بۇ ياققا مېڭىپ يۈرگەن قادىرغا زەردە بىلەن پات - پات قاراپ قويۇپ ئولتۇراتتى.

دوختۇر كېلىپ بىرەر قۇر تەكشۈرگەندىن كېيىن، ئۇنى دوختۇرخانىغا ئاپىرىش كېرەكلىكىنى، سوغۇقتا ئۈششۈپ قالغانلىق ئېھتىمالى بولغاچقا سەل قاراشقا بولمايدىغانلىقىنى تەكىتلىدى. بىردەم چېكىسىنى ۋە ئالقانلىرىنى ئۇۋلاپ، قوشۇق بىلەن قايناقسۇ ئىچكۈزۈپ، بۇرۇن ئاستىنى چىمدىغاندىن كېيىن ھەمراگۈلنىڭ بارماقلىرى بوش مىدىرلاپ نەپسى تىزلەشتى، ئاندىن ئاستا - ئاستا ھوشىغا كەلدى. ئۇ نۇرسىز كۆزلىرىنى قىيا ئاچقىنىدا دادىسى بارتاخۇن ئۇنىڭ تارىشىدەك بولۇپ قالغان قوللىرىنى ئالقىنى ئارىسىغا ئېلىپ بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى. ھەمراگۈل ئەتراپتىكىلەرگە ھەيرانلىق نەزىرى بىلەن تەپسىلىي قاراپ چىقتى. كۆزى قادىرغا چۈشۈش بىلەن ۋۇجۇدى غەزەپكە تولدى. خورلۇق، نومۇس دەستىدىن ئېزىلگەن يۈرىكىدىكى جاراھەت قاناپ كەتتى. ئۇ كۆزىنى ئېلىپ قېچىپ تامغا قارىۋالدى. لېكىن ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۆزىنى تۇتالماي، دادىسىنىڭ قولىنى مەيدىسىگە تېڭىپ ئىچ - ئىچىدىن تۆكۈلۈپ يىغلىدى.

ھويلىغا يىغلىغان قوشنىلار تارقىلىپ كەتكەن بولۇپ، تاڭ سۈزۈلەي دەپ قالغان ئىدى. كېچىدىن بىرى ھەمراگۈلنىڭ يېنىدىن بىر قەدەممۇ ئايرىلماي، ئۇنىڭ كۆزىگە قاراپ ئولتۇرغان سەمەت شۇ تاپتا ئىچ - ئىچىدىن تۈگىشىپ كېتىپ بارماقتا ئىدى.

- ھەمراگۈل، نېمىشقا ئۇنداق قىلدىڭ؟ زادى نېمە ئىش كۆڭلۈڭنى شۇنچە رەنجىتكەن ئىدى؟ قەبرىستانلىقتا يىغلاۋېتىپ ھوشۇڭدىن كېتىپسەن، بىرەر ئىش بولمىسا نېمىشقا شۇ يەرگە بېرىپ يىغلايسەن؟ بېشىڭغا نى - نى ئېغىر كۈنلەر كەلگەندىمۇ ئۇنداق قىلىپ باقمىغان

ئىدىك، بۇ قېتىم نىمە ئىش ساڭا شۇنچە ئېغىر كەلدى؟

- ...

- گەپ قىلساڭچۇ؟ كۆزۈڭنى ئېچىپ ماڭا بىر قارا، نېمە بولدۇڭ؟ ئۇنداق باغرىمنى ئەزمە ھەمرا، مەن چىدىمايدىكەنمەن. نېمە گەپ بولسا دەۋەرگىن، بىز ئەر - خوتۇنغۇ؟ دېيىشكىلى بولمايدىغان گېپىمىز يوق. نېمە ئويلىغان بولساڭ ماڭا دېسەڭ...

- ھېچنېمە بولمىدىم، شۇ... رەھمەتلىك ئانامنى سېغىنىپ قاپتىكەنمەن. شۇڭا دۇئا قىلىپ كېلەي دەپ تۇپراق بېشىغا بارغان. يىغلاپ ئولتۇرۇپ قاپتىمەن شۇ. كېيىنكى ئىشلار ئېسىمدە يوق.

ھەمراگۈلنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش قۇيۇلدى. ئاۋازى شۇنچىلىك زەئىپ ئىدىكى، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قۇلاققا ئايلاندۇرغان سەمەت ئۇنىڭ گەپلىرىنى ناھايىتى زورۇقۇپ تۇرۇپ، تەستە ئاڭلىدى. ئۇ ئىچىگە يۈتۈپ ياتقۇزالمايۋاتقان ھەسرەتلىرىنى كۆز ياشلىرى بىلەن توكۇۋالماقچى بولغاندەك، ئىچ - ئىچىدىن ئۆرتىنىپ يىغلايتتى. مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، سەمەتكە «ئاجرىشىپ كېتەيلى» دېگۈسى بار ئىدى. ئەمما، نېمىشقىكىن بۇ گەپنى ئېغىزىدىن چىقىرالمىدى. سەمەت ھەمراگۈلنىڭ تارتىۋاتقانلىرىنى، چۈشۈپ قالغان ھالىنى يېتىملىك ئازابى، ئېزىلىش ئەلىمى دەپ چۈشەندى. بىراق قادىر بولسا ھەمراگۈلگە قىلغانلىرىنىڭ ئۇنىڭغا نېمىشقا مۇنچە ئېغىر كەلگەنلىكىدىن ھەيران ئىدى.

بارىتاخۇن سەھەرگە يېقىن بىردەم كۆزىنى يۇمۇۋېلىش ئۈچۈن، خۇدايىمنىڭ مۆمىنى ئەركەك قۇدىسىنىڭ قايتا - قايتا زورلىشى بىلەن ئۇنىڭغا ياندىشىپ ياتتى. لېكىن پەقەتلا ئۇخلىيالمىدى. ئۇ كۆزىنى يۇمۇپ، سەمەت بىلەن ھەمراگۈلنىڭ پارىڭىغا دىققىتىنى بېرىپ ياتاتتى. ھەمراگۈلنى قەبرىستانلىقتىن قايتۇرۇپ كەلگەندە بوۋاي - مومايلارنىڭ ئۈيگە ئېلىپ كىرگەن، كېيىن شۇ يەرگىلا ئورۇن سېلىپ ياتقۇزغان بولغاچقا، تاڭ ئاتقاندا دوختۇرغا ئاپىرىمىز دېيىشىپ، شۇ يەردىلا ئارامدا قويغان ئىدى. ھەمراگۈل ئېنىق بىر نەرسە دېمىگەندىن كېيىن، دادىسىمۇ ئۇنى يېتىملىك ئازابىدا مۇشۇنداق ئىچىگە ئېلىپ كېتىپتۇ دەپ

چۈشىنىپ، يۈرىكى مۇجۇلدى. سەمەت ئۇنىڭ يېنىدا ھېلى ئۇنى دەپ، ھېلى بۇنى دەپ گەپكە سېلىپ ئولتۇراتتى.

تاڭ ئاتتى. كەنت باشلىقىنىڭ ئوغلىنى ماشىنىسى بىلەن چاقىرتىپ كەلگەن سەمەت ھەمراگۈلنى ئۆزۈم ماڭاي دېگىنىگە ئۇنىماي كۆتۈرۈپ چىقىپ، ئاۋايلاپ ماشىنىغا چىقاردى. ئۆزۈم ماڭمەن دېگىنى بىلەن ھەمراگۈلدە قەدەم يۆتكىگۈدەك ماغدۇر قالمىغان ئىدى. ماشىنا يېرىم سائەتتەك يول يۈرۈپ يېزا يوللىرىنى، كەڭرى ئاسفالىت يوللارنى بېسىپ ئۆتكەندىن كېيىن، ناھىيەلىك خەلق دوختۇرخانىسىغا كېلىپ توختىدى.

سەمەت، مېھرىگۈلخان، ئايىمنىسالارنىڭ ياخشى كۈتۈشى، دوختۇرلارنىڭ كۆڭۈل قويۇپ داۋالىشى بىلەن ھەمراگۈل تېزلا ياخشى بولۇپ كەتتى. بىراق ئىچ - ئىچىدىن يەپ كېتىۋاتقان خورلۇق ئەلمى ئۇنى ئارامسىز قىلىپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ ھەر قېتىم سەمەتنىڭ چىرايىغا قارىغاندا، يۈرىكىنى كىمدۇر بىرى ئامبۇر بىلەن قىسقاندەك، ئۇچىيى - باغرىنى مىخلاپ قۇرت - قوڭغۇز غاجىلاۋاتقاندەك بىئارام بولاتتى. شۇ ۋەجىدىن كۆز يېشى قۇرۇمايتتى ۋە ئاللاھتىن ئۆزىگە ئۆلۈم تىلەيتتى. ئۇ ئىشلارنى بىر كىمگە دەپ ئىچىنى بوشىتىۋېلىش ياكى پاناھلىق تىلەشمۇ ئەسلا مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ھەمراگۈل كېسەل كارىۋىتىدا ياتقان نەچچە كۈن ئىچىدە قادىر ئۇنى يوقلاپ تولا كەلدى، ھەتتا كۈندە نەچچە قېتىم كېلىپ - كېتىپ ئەھۋالىنى سورىغان، لازىملىق نەرسىلەر بار - يوقلىقىنى سوراپ، بىر ئىشلارنى جېكىلەپ تۇرغان ۋاقىتلىرى كۆپ بولدى. سەمەت بىلەن ئايىمنىسا بۇنى تۇغقانلىق مېھرى دەپ چۈشەنسە، ھەمراگۈل ئۇنىڭغا چىشى - تىرنىقىغىچە ئۆچلۈك قىلاتتى. ئۇنى كۆرمەسلىك ئۈچۈن كىيلىشى ھامانلا ئۇخلىغان بولۇپ يېتىۋالاتتى. ئۇ كېتىشكە يەنە كۆز ياشلىرى تاراملايتتى. كۆز يېشىنىڭ سەۋەبى سورالغاندا يەنىلا «ئانامنى ئەسلەپ قاپتىمەن...» دەپ جاۋاب بېرەتتى.

ھەمراگۈلنىڭ ئىچكى دۇنياسى پۈتۈنلەي قالايمىقان بولۇپ كەتتى. ئۇ بۇرۇن كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا مېھىر - مۇھەببەت، سەمىمىي - ساداقەت، ئىنساب - دىيانەت دېگەنلەرنىڭ بارلىقىغا ئىشىنەتتى ھەم ئۆزىنى

دىيانەتلىــــك ۋە ســــاداقەتمەن دەپ ئـــويلايتتى. لـــېكىن ئەمـــدى چۈشـــــىنىپ يەتتىكـــى، كىشـــى ھەرقـــانچە ســـاداقەتمەن بولســـىمۇ، قـــانچە دىيانەتلىـــك بولســـىمۇ، تۇرمۇشـــتىكى بەزىبىـــر ساداقەتســـىزلەر ۋە دىيانەتســـىزلەرنىڭ سـەۋەبىدىن ئۆزىـمۇ شـۇلار قاتارىغـا ئۆتـۈپ قالـىدىكەن. پۈتـۈن ئـۆمرىنى سـەرپ قىلىــپ ئېچىلــدۇرغان ۋاپـا گـۈللىرى ئەنە شـۇ رەھىمســىز قوللارنــىڭ خورلىشـى بىــلەن مەزگىلســىز تــوزۇپ، زاۋاللىققــا يۈزلىنىــدىكەن. «جــان چىقمىســا ئــۈلگىلى بولمايــدۇ» دېگەنــدەك، بــۇ ئىشــلاردىن، بــۇ نومۇسســىزلىقنىڭ خىيالــدىن قۇتۇلۇشــمۇ ئــۇنچە ئاســان ئەمەس ئىــكەن. ئــادەم ھېچقاچــان ۋە ھــېچ جايــدا ئــۆزىگە ئــۆزى توسالغۇســىز ھالــدا ئــىگە بولالمايــدىكەن، بولۇپمــۇ ئايال كىشى...

ھەمراگــۈل دوختــۇردىن چىقىــدىغانغا ئىككــى كــۈنى قالغانــدا دادىســى بارىتــاخۇنمۇ يىقىلــدى. ئــۇ ھەممىنــى ئېچــىگە تىنىــپ ئــاخىرى يــۈرەك زىېدىســى بولــۇپ قالغــان ئىــدى. ھەمراگــۈلنى ئەنســىرىتىپ قويماســلىق ئۈچــۈن، ئۇنىڭغــا دادىســىنىڭ كېســەل ئىكەنلىكــى ھەققىــدە خەۋەر بېرىلمىــدى. پەقەتــلا «زاۋۇتنىــڭ يىللىــق ھېســابات ئىشــلىرى باشــلىنىپ كەتكەچــكە ئالــدىراش بولــۇپ قېلىــپ يــوقلاپ كېلەلمىــدى، لــېكىن ســېغىنىپ ســالام ئېيتتــى» دەپــلا چۈشەندۈرۈشـــتى. بارىتـــاخۇن يېـــزا مەركىزىـــدە قۇرۇلغـــان يـــاغ زاۋۇتىنىـــڭ كاسســىرى بولغــانلىقتىن، ھەر يىلــى يىلنىــڭ بــاش - ئاخىرىــدا مۇشــۇنداق نەچـــچە ھەپـــتە ھەتتـــا نەچـــچە ئـــاي ئالـــدىراش بولـــۇپ كېتىـــدىغانلىقى ھەمراگۈلگىمۇ ئايان ئىدى.

ھەمراگـۈل قـايتۇرۇپ كېلىنگەنـدىن كېيىـن ئـۈي ئىچـى بىـر ئـاز ئەسـلىگە كەلگەنـــدەك بولـــدى. يـــوقلاپ كىرىـــدىغان قولـــۇم - قوشـــنىلارنىڭ ئـــايىغى ئـــۈزۈلمەيتتى. ئۇنىڭـــدىن ئەھـــۋال ســـوراپ ئـــۆزۈن مۇڭدىشـــىپ ئولتـــۇرۇپ كېتەتتــى. قېيىنئانىســىنىڭ بــۇ ئىشــقا قارىتــا نــارازىلىقى بولســىمۇ، مۇشــۇ قېتىم يــۈز بەرگەن ئىشـــلاردىن ســـەل چۆچـــۈگەن بولغاچقـــا، ئەمـــدى ھەمراگـــۈلگە ئـــارتۇقچە تەلەپ قويمايـــدىغان، ئېغىـــر ئىشـــلارغا بـــۇيرۇپ، قـــاتتىق - قـــۇرۇق تەگمەيـدىغان بولغـان ئىـدى. شـۇڭا ئـۇ ئۇلارغـا كۆزىنىـڭ قىرىـدا قـاراپ قويـۇپ ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل ئىدى.

قادىر بۇ قېتىمقى ئىشتىن سەل چۆچۈدى، ئۇ ئەمدى ئېسىنى يىغىپ، ھەمراگۈلگە ئىككىنچى ئۇنداق مۇئامىلە قىلماسلىققا نىيەت قىلدى. لېكىن، ئۇنىڭغا بولغان سېغىنىشى ۋە تەلۋە مۇھەببىتى ئۇنى ھەرۋاقىت قۇترىتىپ تۇراتتى. ھەمراگۈلنىڭ ئۆزىگە ئۆچ ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە قادىرمۇ ئۇنىڭغا ئانچە كۆرۈنمىدى. ئاۋۋال تولۇق ئەسلىگە كېلىۋالسا، ئاندىن كېيىنكى ئىشلار ئۆز لايىقىدا بىر گەپ بولار دەپ ئويلاپ، ئىشلارنى ئېقىشىغا قويۇپ بەردى ھەمدە ئايالى ۋە سەمەتتىن ھەمراگۈلنىڭ ھالىنى سوراپ تۇرۇشنى ئۇنۇتمىدى. بۇ ئارىدا مېھرىبانمۇ دائىملا كېلىپ ئۇنى يوقلاپ تۇردى.

ئىشلار بارا - بارا ياخشىلاندى. ھەمراگۈلنىڭ سالامەتلىكىمۇ تولۇق ئەسلىگە كەلگەن ئىدى. سەمەتمۇ ئۇنى يالغۇز قويۇپ سىرتتىكى ئىش - كۆشلىرىگە ماڭالايدىغان بولدى. ئۇ دادىسىنىڭ ئاغرىپ قالغانلىق خەۋىرىنى بىلگەندىن كېيىن ئىچى تىتىلداپ ئولتۇرالمايلا قالدى. ئەلۋەتتە، مۇشۇنداق چاغلاردا بالىلىقنى يەتكۈزۈشى كېرەك ئىدى. دەرۋەقە، ئۇ قىلىشقا تېگىشلىكنى قىلدى ھەم مۇشۇ مۇناسىۋەتتە ئۆگەي ئانىسى بىلەن ياخشىلىشىپمۇ قالدى. قېيىنئانىسىنىڭ ئۆيىمۇ ئۇنىڭغا بۇرۇنقىدەك دوزاخ سىياقىدا كۆرۈنمەيدىغان، جازا مەيدانىدەك بىلىنمەيدىغان بولدى. چۈنكى قېيىنئانىسىنىڭمۇ باغرى يۇمشاپ، ئۇنىڭغا بولغان مۇئامىلىسىدە زور ئۆزگىرىش بولغان ئىدى. قادىرنىڭ يات - يات كۆرۈنۈپ قالىدىغان سوغۇق تەلەتى كۆڭلىنى بۇزغانىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بۇ ئۆيدە ئۇنى بىسەرەمجان قىلىدىغان ھېچقانداق ئىش قالمىغان ئىدى. خۇددى يامغۇردىن كېيىن چىققان ئاپتاپتەك، بۇ خىلدىكى ئازادىلىك ئۇنى خېلىلا يەڭگىللىتىپ قويغان بولسىمۇ، لېكىن، كۆڭلىدىكى ناپاكلىق تۇيغۇسى، دەپسەندە قىلىنىش ئەلەمى يۈرىكىگە مەڭگۈلۈك ئورناپ كەتكەچكە، كۆڭلىنىڭ بىر يەرلىرى يەنىلا ئېغىر تاش بېسىۋالغاندەك بىئارام ئىدى. گەرچە ئۇ «بۇ ئىشلارغا مەن سەۋەبچى ئەمەس، ئاشۇ ھايۋاندىن تۆرەلگەن ئەسكى نائىنسابلىق قىلىپ، مېنى دەپسەندە قىلدى» دەپ ئويلاپ ئۆزىگە ئۆزى تەسەللىي بەرسىمۇ، بۇ ئىشنىڭ قورقۇنچىسى ئۇنىڭ كۆڭلىدىن

كۆتۈرۈلۈپ كەتمەيۋاتاتتى.

بىر ئاي ۋاقىت مانا مۇشۇنداق ئېسەنگىرەش ئىچىدە ئۆتۈپ كەتتى. ئۇۋۇچىدىن قورققان كېيىكتەك ھەممە نىمىدىن چۆچۈپ، يۈرگەن ھەمراگۇل ئۈچۈن بۇ ۋاقىتلار تولىمۇ بۇرۇقتۇملۇق ئىچىدە ئۆتمەكتە ئىدى.

چۈش مەزگىلى، ئۆي ئىچى ئىسسىق ئىدى. ھەمراگۇل ئوت كۆيۈۋاتقان مەشنىڭ يېنىغىلا كۆرپە سېلىپ، تېلېۋىزور كۆرگەچ يېتىپ ئۇخلاپ قالدى. تېلېۋىزوردا كورىيەنىڭ كۆپ قىسىملىق تېلېۋىزىيە تىياتىرى قويۇلۇۋاتقان ئىدى. بۇگۈن كۈنگە پەيشەنبە، مەھەللىدىكى كىشىلەر پەيشەنبىلىك «ۋەزىپىسى» نى ئورۇنلاش ئۈچۈن ھەممىسى بازارغا ئېقىشقان ئىدى. ھەمراگۇلنىڭ بازارغا بېرىشى بۇرۇنقىدەك چەكلەنمىسىمۇ، لېكىن ئۇ يەنىلا يالغۇز قىلىشنى خالايتتى. ئۇنىڭ ھاياتىغا سىڭىشىپ كەتكەن يالغۇزلۇق سەردارىم ئۇنىڭغا تەسەللىي ۋە كۆڭۈل ئازادىلىكى بېغىشلايتتى.

ئىشىك ئاستا ئېچىلىپ، ئۆيگە قادىر كىرىپ كەلدى. تېلېۋىزور ئېكرانىدا بىر قىز بىلەن بىر ئوغۇل ھە دەپ تاكاللىشىۋاتقان، بىر - بىرىگە گەپ بەرمەي سوقۇشىۋاتقان بولغاچقا، ئۇلارنىڭ ئاۋازى ئىشىكنىڭ ئېچىلغان شەپىسىنى بېسىپ كېتىپ، ھەمراگۇل قادىرنىڭ كىرگىنىنى سەزمىدى. قادىر ھەمراگۇلنىڭ يېنىغا يېقىن كېلىپ، ئۇنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك يۈزلىرىگە، غۇنچىدەك لىۋى، تال - تال كىرپىكلىرىگە زوق بىلەن قاراپ كەتتى. ھەمراگۇلنىڭ يىنىك پۇشۇلداپ ئۇخلىغان ھالىتى ئۇنىڭغا شۇ قەدەر چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتىكى، شۇ دەقىقىدە قادىرنىڭ ئىپلاس نىيىتى قايتىدىن قۇتراشقا باشلىدى. ئۇ ئۆزىنى ئۆزى تىخشاپ ئۇزاق تۇرۇپ كەتتى. شەيتىنىغا ھاي بەرمەكچى بولاتتىيۇ، لېكىن يەنە ئۆزىنى توختىتالمايتتى. ئۆزى خالىغاننى قىلىشنى ئويلايتتى، بىراق ئۆتكەنكىدەك ئىشنىڭ قايتا يۈز بېرىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. ئۇ شۇ تەرىقىدە ئۇزاق تۇردى، ئاخىرى رەزىل خىياللىرى ئادىمىيلىكىدىن ئۇستۈن كېلىپ، يەنە كونا سەنەمگە دەسسەشنى ئىختىيار قىلدى. ئۇ قانداق كىرگەن بولسا يەنە شۇنداق شەپىسىز ھالدا كەينىگە داجىدى. ئىشىكنى قىيا ئوچۇق قويۇپ چىقىپ، دەرۋازىنى ئىچىدىن تاقىدى. ئاندىن يەنە ئاۋايلاپ دەسسەپ،

ھەمراگۇل ياتقان ئۆيگە كىرىپ ئىشىكنىڭ ئىلغۇچىنى ئىلدى. ئىلغۇچنىڭ تىرىقلىغان ئاۋازى ھەمراگۇلنى ئويغىتىۋەتتى. ئۇ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ كېرىلگىنىچە ئويغاندى ۋە ئىشىك تۈۋىدە ئۆزىگە قاراپ تۇرغان قادىرنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى.

- سىز... سىزگە بۇ ئۆيدە نېمە بار؟ ... بازارغا كەتكەن ئىدىڭىزغۇ؟ ...

- ھەئە، كېتىپ بولۇپ يەنە كەلدىم، ئېلىۋالغان پۇل سودىغا كەملەپ قالدى، شۇڭا پۇلغا كەلگەن. بۇ ئۆيگە كىرسەم ئۇخلاپ كېتىپسىز، چىقىپ كەتكۈم كەلمەي شۇ...

- ھە، پۇلنى ئېلىپ بولغان بولسىڭىز بازارغا مېڭىۋېرىڭ. داداملار ساقلاپ قالمىسۇن يەنە.

- سەل تۇرۇپ ماڭساممۇ بولار، بىردەم مۇڭدىشىپ...

- نېمىنى مۇڭدىشىدۇ؟ يەنە ھايۋانلىقىڭىز تۇتتىمۇ نېمە؟ خام - خىيالنى ئاز قىلىپ يولىڭىزغا مېڭىڭ!

- بىراق شۇ... سىز ئۆيدە قالغاندىكىن كۆڭلۈم ئۆيدىلا بولۇپ قالدىكەن. شۇڭا...

- قويۇڭ ئۇنداق گېپىڭىزنى، دەرھال چىقىپ كېتىڭ!

- كىرىشنى ئويلىدىم، لېكىن چىقىشنى ھازىرچە ئويلىمىدىم.

ھەمراگۇل قادىرنىڭ ئۆزىگە مىختەك قادالغان كۆزلىرىدىن قانداقتۇر بىر شۇملۇقنى كۆرگەندەك بولدى. ئۇنىڭ تەنلىرى تىكەنلىشىپ قورۇلدى. ۋۇجۇدىغا قورقۇنچ ئولاشتى. دەقىقە ئىچىدە كاللىسىغا ھەرخىل پەرەز ۋە خىياللار كېلىپ ئۆلگۈردى. ئۇ قېچىشنى، قادىردىن قۇتۇلۇشنى ئويلايتتى. لېكىن نېمىشقىكىن، پۇتلىرى خۇددى يەرگە مىخلاپ قويغاندەك ھەرىكەتكە كەلمەيۋاتاتتى. قادىر ھەمراگۇل تەرەپكە يېقىنلاپ كېلىشكە باشلىدى.

- نېمىش قىلىسەن... يېقىن كەلمە... سەن...

- ھېچنېمە قىلمايمەن، نېمانچە قورقىسىز؟ خۇددى مەن ئادەم يەيدىغاندەك...

ھەمراگۇل قادىرنىڭ قان قويغاندەك بولۇپ كەتكەن كۆزلىرىگە قايتا

قارىغاندا ئىشنىڭ ماھىيىتىنى تونۇپ يەتتى. قادىر سۈپىغا چىقىپ ھەمراگۈلنىڭ ئالدىغىلا كەلدى. ھەمراگۈل ئىسىنى يىغىپ ئۆزىنى ئوڭشىدى ۋە سۈپىدىن تاقلاپ چۈشۈپ ئىشىككە ئىسىلدى. قادىر ھەمراگۈلنىڭ كەينىدىنلا سوكۇدىشىپ سۈپىدىن چۈشتى ۋە ئۇنىڭ ئىشىككە ئىسىلغان قولىنى مەھكەم تۇتۇۋالدى:

- سەن بىلىسەن ھەمرا، ماڭا كۆچۈڭ يەتمەيدىغانلىقىنى بىلىسەن. شۇنداق تۇرۇپ نېمىشقا ئۇنچە كۆچەپ ئاۋارە بولىسەن؟ خوش بوپ قالاي، ئۇنداق جاھىللىق قىلما. نېمە دېسەڭ شۇنى قىلىپ بېرەي... جېنىم ھەمرا...

- يوقال مەرەز... مېنى قويۇۋەت... ھۇ ھايۋان... قولۇڭنى تارت ھايۋان...

قادىر ھەمراگۈلنىڭ ئىككى قولىنى چىڭ تۇتۇۋېلىپ، ئۇنى ھە دەپ ئۆزىگە تارتاتتى، يۈز - بويۇنلىرىغا تەلۋىلەرچە سۆيەتتى. ھەمراگۈل ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن يۇلقۇناتتى، ئۆزىنى قاچۇرۇپ قادىرنى بار كۈچى بىلەن ئىتتىرەتتى. قادىر بولسا ئۇنىڭ ھالى بىلەن كارى يوق، ھە دەپ ئۇنىڭغا سۈركىلىش بىلەن ئاۋارە ئىدى. ھەمراگۈل يىغلاپ يالۋۇرۇپ، يۇلقۇنۇپ، تىللاپ، قارغاپ، قىچىپ... ئىشقىلىپ قولىدىن كەلگەننىڭ ھەممىنى قىلىپ باقتى. لېكىن قادىر ھېچ ئېرىيدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ ئىنسانلىقىنى ئاللىقاچان ئۇنتۇپ كەتكەن يۈرىكى شۇ تاپتا شەيتان سۈنغان ۋەسۋەسە شارابىغا چىلىشىپ قالغان ئىدى. قادىر ئۆتكەن ئىشلارنى ۋە ئۇ ئىشلار ئېلىپ كەلگەن پاجىئەلىك ئىبرەتنى ئۇنتۇپ كەتكەن، ئىسىدە قالغىنى پەقەتلا ھەمراگۈلنىڭ گۈزەل ھۆسنى - جامالى ھەم ئۇنىڭغا بولغان تەلۋە مۇھەببىتى ئىدى. ئۇ ئىلگىرى ئۆز - ئۆزىگە «ئەمدى ھەرگىز ئۇنداق قىلمايمەن» دەپ ئەھدە قىلغان، لېكىن بۇ قېتىم كۆڭۈلنىڭ قۇترىتىشى بىلەن ئۇ ئەھدىلەر شامالدا قالغان توزغاقتەك ئاللىقاياقلارغا ئۇچۇپ كەتكەن ئىدى.

- ئۆتۈنۈپ قالاي ئاكا، مېنى قويۇۋېتىڭ. ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن... خوش بوپ قالاي ماڭا چېقىلماڭ...

- بىردەم تىللاپ، بىردەم يالۋۇرۇپ بېشىمنى قوچۇۋەتتىڭ ھەمراھ، لېكىن نېمىلا دېگىنىڭ بىلەن پايدىسى يوق. سېنى پۇشايمان قىلدۇرمايمەن جېنىم، ماقۇل دە... سېنى ياخشى كۆرىمەن... مەن سېنى...
- ياق... قويۇۋەت دېدىم ھايۋان... ئادەم ئەمەس نېمىكەنسەن ھۇ نائەھلىي...

قادىر ھەمراگۈلنىڭ نالە - پەريادىغا پىسەنت قىلماستىن، ئۇنى كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ سۇپىغا ئېلىپ چىقتى. ئۇنىڭ قاۋۇل قوللىرىدىن قېچىپ قۇتۇلۇشقا كۆزى يەتمىگەن ھەمراگۈل جان قايغۇسىدا قالغان قوزىدەك بوزلاپ نالە قىلغىنىچە، قادىرنىڭ قوللىرىنى كۈچىنىڭ بارىچە تاتىلاپ، بوشاتماقچى بولاتتى. قادىر ئۇنى تېخىمۇ چىڭ قاماللاپ تۇتۇپ، بارغانسېرى بوشاپ كېتىۋاتقان قوللىرىنىڭ تىلىپ كەتكىنىگە قارىماي، ئۇنى جىملەمەكچى بولۇپ كۈچەۋاتاتتى. ھەمراگۈلنىڭ قادىرغا كۈچى يەتمىدى. ئۇ قىزنى مەش يېنىدىكى كۆرپە ئۈستىگە خۇددى ئەسكى پالاسنى تاشلىغاندەك تاشلىدى ۋە قوللىرىنى قايرىپ ئۆزىگە قاراتتى.

- بۈگۈن مەندىن قۇتۇلالمايسەن ھەمراھ، - دېدى ئۇ ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ تۇرۇپ، - جاھىللىق قىلساڭمۇ بەربىر مېنىڭ ئالقىنىمدىكى ئادەمسەن، ئۇنداق قىلما خوش بولاي... مېنى قىينىما جېنىم...
- مېنى قويۇۋەت... ئۇنداق قىلما قادىر، ھەممىمىز مۇسۇلمان ئادەملەر، ئاللاھنىڭ ئالدىدا بىر قېتىم قارا يۈز بولغىنىڭ يېتەر...
- بولدى قىل، بولىدىغان ئىش بولۇپ بولغاندا پۇشايمان قىلغانغا ئورنىغا كەلمەيدۇ. سېنى ياخشى كۆرىمەن ھەمرا، تولا يالۋۇرتما مېنى.
- ياق، خالىمايمەن، مېنى قويۇۋەت سەندىن ئۆتۈنەي! ...
- ئەمسە مەندىن يامانلىما...

شەيتىنىغا ھاي بېرەلمىگەن قادىر ھەمراگۈلنىڭ ئىشتان بېغىغا قول ئۇزۇتتىشى، جان ئاچچىقىدا تىپىرلاپ قالغان قىز قادىرنىڭ مەيدىسىنى بىسىپ تۇرغان قولىنى قاتتىق چىشلىدى. شۇ ھامان قاتتىق ۋارقىراپ ئېسىنى يىغقان قادىر ھەمراگۈلنى كېلىشتۈرۈپ بىر تەستەك ئۇردى. ھەمراگۈلنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى، ئەمما ئۇ ئاغرىقنى سېزەر

ئەمەس ئىدى. قادىر تېخىمۇ ۋەھشىلەشتى.

ھەمراگۈلنىڭ ئىلتىجالىق نالىلىرى قەدىرسىز مامكاپ پۇپۇكلىرىدەك قاياقلارغىدۇر ئۇچۇپ كەتتى. قادىر ئۇنىڭ ئۇنىماي تىرەجىگەنلىرىگە، بار كۈچى بىلەن قارشىلىق كۆرسەتكەنلىرىگە، يالۋۇرۇپ يىغلىغانلىرىغا پەرۋا قىلماي، ئىززىتىگە يەنە بىر قېتىم تىغ ئۇردى. قىزنىڭ قادىر تەرىپىدىن قايرىپ تۇتۇۋېلىنغان ئوڭ قولى ئوت كۆيۈۋاتقان مەشكە يېقىلىپ ۋاژىلداپ كۆيدى. ھەمراگۈل بىر تەرەپتىن پايخان قىلىنغان نومۇسىغا ئېچىنىپ ھەم قۇتۇلۇش غېمىدە يىغلاپ نالە قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن قولىنىڭ كۆيۈكىگە چىدىماي تولغىناتتى. قادىر ئۇنىڭ قولىنىڭ مەشكە تەگكىنىنى كۆرمىدى، ئەكسىچە ئۇنىڭ تېخىمۇ يۇلقۇنۇپ تارتىنىشلىرىنى ئۆزىگە قىلىۋاتقان قارشىلىقى دەپ بىلىپ، قىلچە رەھىم قىلماستىن قىزنىڭ ھاياتىغا ناپاكلىق تامغىسىنى باستى.

قادىر كۆك يۇد، پاختا پەلكۈچ ۋە داكا كۆتۈرۈپ ئالدىراپ ئۆيگە كىردى. ھەمراگۈل ئوڭ قولىنىڭ كۆيۈپ شەلۋەرىگەن يېرىنى پۇۋلەپ يىغلاپ ئولتۇراتتى. چىدىغۇسىز كۆيۈك ۋە ئېچىشىش ئازابى ئۇنى ھالسىزلاندۇرغان بولۇپ، تاتىرىپ كەتكەن چىرايى ئاغرىق دەستىدىن پۇرۇشۇپ، تېنى قورۇلۇپلا قالغان ئىدى. چاك چىشلىۋالغان لىۋى ھېلىلا قانىلاپ قالىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. قادىر كىرىپلا سۇپىدا پۇتىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇرغان ھەمراگۈلنىڭ ئالدىغا زوڭزايدى، ئاندىن يۇد قۇتىسىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ، پەلكۈچنى يۇدقا چىلاپ ئېلىپ، كۆيگەن ئورۇنغا سۈرتۈشكە تەمشەلدى. پاختا پەلكۈچ كۆيۈك ئورۇنغا تېگىشى بىلەن ھەمراگۈل ئاغرىق دەستىدىن تولغىنىپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش تۆكۈلدى. لېۋىنى چاك چىشلەپ تۇرۇپ ساق قولى بىلەن قادىر ئىتتىرگەن پېتى كەينىگە ئۆرۈۋەتتى:

- نېرى تۇر ئىپلاس... ھۇ... ھۇ... سەن نائەھلىنىڭ كاساپىتى بۇ، خجىل بولماي سىلاشتۇرۇپ يۇرۇيسىنا تېخى. ئىت ئۆلۈمدە ئۆلەرسەن! ... ئۆلسەڭ جەسىتىڭنى قاغا - قوزغۇنلار يەر ئىلاھىم! ...

قادىر ئاستا ئورنىدى تۇرۇپ، كىيىملىرىدىكى تۇپىلارنى قېقىشتۇردى،

ئۇ ئوڭايسىز بىر ھالەتتە ھەمراگۈلنىڭ ئاچچىق تىللىرىنى جىم تۇرۇپ ئاڭلىدى. ئۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي تەمتىرەپ قالغان ئىدى. ھەمراگۈل قادىرغا غەزەپ بىلەن بىرنى ئالايدى ۋە ئىرغىپ ئورنىدىن تۇرۇپ تالاغا ماڭدى. شۇ چاغدا دەرۋازىنىڭ غاراسلاپ ئېچىلغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ، ئارقىدىنلا سەمەتنىڭ ئاۋازى كەلدى. ئۇ ئېشەكنى باشقۇرالماي ئاۋارە ئىدى. قادىر جىددىيلىشىپ تۇرالمايلا قالدى. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى تۇرقىنى ئۆلۈم ۋەھىمىسىدە نىجاتلىق ئىزدىگەن ئىگىسىز ئىتقا ئوخشىتىش تامامەن مۇمكىن ئىدى. ئۇ ھەمراگۈلنىڭ يىڭنىغراق كېلىپ كۆزلىرىگە تىكىلدى:

- ئېسىڭدە بولسۇن، قىلچە چاندۇرما. بولمىسا ئاقىۋىتىنى بىر نېمە دېگىلى بولمايدۇ. مېنى بىلسەڭ ھەمرا، قىلىمەن دېدىممۇ، چوقۇم قىلىمەن! سەمەتنى ئويلا، ئۆزۈڭنى ئويلا! ئاغزىڭ چىڭ بولسۇن! . . .

- كۆڭلى پەس رەزگى، يوقال پەسكەش...

ھەمراگۈل بارلىق غەزەپ - نەپرىتىنى مۇشۇ سۆزلەرگە يىغىنچاقلىدى. ئۇ ئىچ - ئىچىدىن قاپساپ كېلىۋاتقان يىغىسىنى تەستە تۇتۇپ تۇراتتى. يارىسىنىڭ ئېچىشىشىغا چىدىماق بەسى مۇشكۇل ئىدى. شۇ ئارىدا ئايىمنىسا لىققىدە نەرسە قاچىلانغان بىر سۇلياۋ خالتىنى كۆتۈرۈپ ئۆيگە كىردى. كىردىيۇ، ھەمراگۈلنىڭ تۈگۈشىپ كەتكەن تۇرقىغا، ياش يۇقى يۈز - كۆزلىرىگە، كۆيۈك يارىسىدىن ھۆررەك ئۆرلەپ كەتكەن قولىغا قاراپ داڭ قېتىپ قالدى. ئۇ ئالمان - تالمان قولىدىكى نەرسىلەرنى سۇپىغا قويۇپ ھەمراگۈلنىڭ قولىنى تۇتتى:

- نېمە بولدىڭىز؟ قانداق بولۇپ مۇنچە كۆيدۈرىۋالدىڭىز؟

- ھېچ...

- مەشنىڭ يېنىدا ئۇخلاپ قاپتىكەن، ئېھتىياتسىزلىقتىن مەشكە يىقىۋاپتۇ - دېدى قادىر ھەمراگۈلنىڭ گېپىنى تارتىۋېلىپ. ھەمراگۈل ئۇنىڭغا ئوبدان بىر قاراپ قويۇپ، ئۈندىمىدى. ئايىمنىسا ئۇنىڭ يارىسىغا باشقىدىن بىر سەپسېلىپ قاراپ چىقتى، ئاندىن:

- بولماپتۇ، دوختۇرخانىغا بارايلى. نېمىشقىمۇ دىققەت

قىلمىغانسىز، ـ دېدى. شۇ ئەسنادا ئۆيگە سەمەت، ئارقىدىنلا مەمەتجان كىرىپ كەلدى. سەمەت ھەمراگۈلنىڭ يىغىدىن ئىششىپ كەتكەن قاپاقلىرىنى كۆرۈش بىلەن يۈرىكى «قارت» قىلىپ قالدى ۋە دەرھال ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى. ئۇنىڭ قولىنى كۆرۈش بىلەن ئايىمىنىسادىن ئۆتە چۆچۈپ چىرايى تاترىپ كەتتى. نېمە ئىش بولغانلىقى سورالغاندا بايىقىدەكلا ھەمراگۈلنىڭ ئورنىدا قادىر جاۋاب بېرىپ، ئىشنى جۆندىگەن بولدى. ئۇ ئۆستىلىق بىلەن ئويدۇرۇپ چىقارغان سەۋەب - نەتىجە راستقا ئايلىنىپ، ئىشلارنىڭ ھەقىقىتىنى يوشۇرۇپ كەتتى. لېكىن، ھەمراگۈلنىڭ يۈرىكىدىكى داغ ۋە قادىرنىڭ ئىنسان قېلىپىدىن چىققان قىلمىشلىرىنى ئۇلار ئۆز تارىخىدىن مەڭگۈ يۇيۇۋېتەلمەيتتى.

سەمەت ھەمراگۈلنىڭ ئۇنىمىغىنىغا قارىماي، ئۇنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى. دوختۇر ئۇنىڭ قولىنى دورىلاپ، داكىدا تېڭىپ قويدى. نەچچە كۈن ياتاقتا يېتىپ زېرىككەن ھەمراگۈل جىددەل قىلىپ تۇرۇۋېلىپ، ئاخىرى ئۆيگە قايتىپ كەلدى. ئۇ يالغۇزلۇقنى خالايتتى. ئۆزىنىڭ تەنھالىق دۇنياسىغا گۈل تېرىپ، شۇنىڭدىن ھۇزۇرلىنىپ ئۆتۈشنى ئويلايتتى. ئېچىنىشى خۇن قىلىۋەتكەن دەرد - ئەلەملىرى ئۇنى بارغانسېرى ھالسىزلاندۇرۇپ چىدىغۇسىز ئازابلايتتى. شۇنداقتىمۇ، كىچىككىنە بىر تىل تۇتۇقى، ئەندىشە ۋە سەمەتنىڭ ھاياتى ھەققىدىكى ۋەھىمىلەر ھەرۋاقىت ئۇنىڭ ئەتراپىنى ئەگىپ يۈرگەنلىكتىن كۆزىدىن ياش قۇرىمايتتى، دىلىدىن ھەسرەت يىغانى ئۆكسىمەيتتى. ئۇ چىداشقا مەجبۇر ئىدى، لېۋىنى چىشلەپ، ھەممە ئۇۋۋالچىلىقلارغا چىداپ ياشاشقا مەجبۇر ئىدى. ئوتتۇرىدا بولۇپ ئۆتكەن ۋەقەلەر قادىر بىلەن ھەمراگۈل ئۇچۇن بىر سىر ئىدىكى، بۇ ئىككىسىدىن باشقا بىر ئالالاھ بىلەتتى.

قادىرنىڭ ھەققىيقەتەن قورقۇشقا تېگىشلىك ئادەم ئىكەنلىكىنى ئۇ بىلەتتى. ھەمراگۈل ۋە سەمەتلەر باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇپ يۈرگەنلىرىدە، قادىر بۇغدايلىق نۆۋەت سۇيىنى تالاشقان بىرسىنى كەتمەن بىلەن چېپىپ قويۇپ، بەش يىل تۈرمىدە يېتىپ كەلمىدىمۇ؟ بىچارە ئايىمىنىسا ھەمىشە ئۇنىڭ تايىقىنى يەيدۇ. نەدىكى تايىنى يوق ئىشلار

ئۇچۇن چالۋاقاشلارغا كۈنۈپ كەتكەن ئايمىنىسا، ئارا كۈندە ئالتە قېتىم قادىرغا قوم خالتىسى بولغىنى بولغان. قادىر بولغانلىقى ئۇچۇن قولۇم - قوشنىلار بۇ ئائىلىدىن ئەيمىنىدۇ. قادىر بولغانلىقى ئۈچۈن قوشنىلارنىڭ كىچىك باللىرىمۇ بۇ ھويلىغا ئوينىاپ كىرىپ قېلىشتىن قورقۇشىدۇ. قادىر بولغانلىقى ئۈچۈن بۇ ئائىلىدىكى بىرەرسىنى ھېچكىم تاك ئېتىپ چېكىشكە پېتىنالمايدۇ. يەنە شۇ قادىر بولغانلىقتىن چوقۇمكى، سەمەت بىلەن ھەمراگۇلنىڭ بېشىغىمۇ ئۇ ئېپلاس ئېيتقان كۈنلەر كېلىدۇ. ئۇ دېدى، چوقۇم قىلىدۇ...

ھەمراگۇل ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن، ھېچ ئىش قىلماي ئارام ئېلىشقا باشلىدى. ئۆي ئىچىدىكى ھەممىلا ئىشلارنى ئايمىنىسا بەجانىدىللىق بىلەن قىلىپ، ئۇنىڭ يۈزىنى يەرگە قاراتمىدى. ھەمراگۇلگە ئۆزۈندىن بىرى يالغۇزلۇقلا ياقىدىغان بولۇپ قالغاچقا ئايمىنىسا بىلەنمۇ، سەمەت بىلەنمۇ ياكى باشقىلار بىلەنمۇ پاراڭلاشمايتتى. پەقەت ھوجرا ئۆيىگە سولىنىپ، خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇشنىلا خالايتتى. شۇ تەرىقىدە ئۆزۈن - ئۆزۈنغا ياش تۆكەتتى. بىر كۈنى مېھرىبان ئۇنى يوقلاپ كەلدى. ئىككىسى ھوجرا ئۆيدە ئۇزاق مۇڭداشتى. ھەمراگۇل ئىچىدىكى بارلىق دەرد - ئەلەملىرىنى يەنىلا بۇرۇنقىدەك ئانىسىنى سېغىنغانغا دۆڭگەپ، پۇخادىن چىققۇچە يىغلاش بىلەن چىقىرىۋالدى. بۇنى چىقىرىۋالدى دېگەندىن كۆرە، ئۆز - ئۆزىنى قىينىدى، يۈرەك باغرىنى خۇن قىلدى، دېگەن تۈزۈك ئىدى. ئۇنىڭ ھەسرەتلىرى باغرىنى كۆيدۈرگەنسىرى ئېزىلىپ - ئېزىلىپ يىغلىدى. يىغلاپ تۇرۇپ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئۆز - ئۆزىگە ئۆلۈم تىلىدى. مېھرىبان ئۇنىڭ بۇ ھالىغا قاراپ ھەيران قالدى. ئۇ كۆڭلىدە ھەمراگۇلنى گەرچە ئۆزى ئارزۇلىغاندەك بەختلىك بولالمىسىمۇ، ھەرھالدا بەختسىز ئەمەس دەپ بىلەتتى. بىراق شۇ تاپتا ئىچ - ئىچىدىن ئۆكسۈپ، تۆكۈلۈپ يىغلاۋاتقان قىزنىڭ ھالىغا قاراپ ئۆمۈ چىدىمىدى. مېھرىباننىڭ زورلاپ سوراۋېرىشى بىلەن ھەمراگۇل ئاخىرى ئىچىدىكىنى ئۇنىڭغا بىراقلا تۆكتى. بۇقۇلداپ يىغلاپ باغرىنى مۇجۇپ تۇرۇپ، ئۆمرىگە ناپاكلىق تامغىسى بېسىلغان جەريانىنى مېھرىبانغا يىپىدىن -

يىغىنسىغىچە بايان قىلىپ بەردى. نە بايان قىلىدىكى، ئازاب - ئوقۇبەتلەرنىڭ تۇغانى بىراقلا يار ئېلىپ كەتكەندەك، ئۇنىڭ پۈتكۈل جىسمى كۆز ياش بولۇپ ئېقىشقا باشلىدى. مېھرىبان ئۇنىڭ گەپلىرىنى گاھ ياقىسىنى تۇتۇپ، قولىنى چىشلەپ، گاھ كۆز يېشى قىلىپ ئۇنى باغرىغا بېسىپ ئولتۇرۇپ ئاڭلىدى. ئەمما بۇ رەھىمسىز رىئاللىق، كۆلپەتلىك تەقدىرگە زادىلا ئىشەنگۈسى كەلمىدى. لېكىن، پېشانىگە پۈتۈلگەن، ئاللىقاچان يۈز بېرىپ بولغان ئىشلارغا شۇنداقلا جان - جىگەر دوستىنىڭ ھەسرەتلىك نالىلىرىگە ئىشەنمەي مۇمكىن ئەمەس ئىدى. ئىككى دوست شۇ تەرىقىدە ئۇزاققىچە يىغلاشتى. دەل شۇ پەيتتە ھېچكىم سەزمىدىكى، سەمەت بىلەن ھەمراگۈلنىڭ ھۇجرىسى يېنىدىن يېنىك خىتىلداپ يىغلىغان ئاۋاز بىلەن بوشقىنە ئاياغ تىۋىشى چىقىرىپ بىرەيلەن ئۆتۈپ كەتتى.

ھەمراگۈلنىڭ قولى ئاستا - ئاستا ساقىيىشقا باشلىدى، لېكىن قەلبىدىكى يارا ھېچ ساقىيىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇ يەنە بۇرۇنقىدەكلا ھېچ ئىشنى چاندۇرماي، ئۆز ئىشلىرى بىلەن بولسىمۇ، قادىرغا بولغان ئۆچمەنلىكى ئۆزىنى يوشۇرۇپ قالالمىدى. ئۇلار پات - پات تاكاللىشىپ قالىدىغان، تاكاللاشقاندا قادىر «مەن چوڭ بولغاندىكىن...» دەپ ئۇنىڭغا يول قويۇپ، غىپپىدە چىقىپ كېتىدىغان بولۇپ قالدى. قادىر بۇرۇنقىدىن بەك ئېغىر بېسىق بولۇپ قالغان بولۇپ، ھەمراگۈلنىڭ ھازىرقى روھى كەيپىياتى ئۇنىڭغىمۇ كۆرۈنەرلىك تەسىر قىلغان ئىدى.

ئايىمنىسا قادىرغا سوغۇق مۇئامىلە قىلىدىغان، ئۇنىڭ گەپ - سۆزلىرىدىن قوسۇر تاپىدىغان ھەم ئۆزىنىڭ يېتىم قىز ئىكەنلىكىدىن زارلىنىدىغان بولۇپ قالدى. ھازىر ئۇ بۇرۇنقىدەك شوخ، چېچەن، پوت - قولى چاققان، ھەممە ئىشقا ئۆزىنى ئۇرۇپ تۇرىدىغان، قادىرغا چىن كۆڭلىدىن كۆيۈنىدىغان ئايىمنىسا ئەمەس ئىدى. نەگە بېرىپ، قەيەردىن كەلدى، نەگە بېرىپ نېمە ئىش قىلدۇ، بۇرۇنقىدەك سوراپ، ئىشلىرىنى بىلىپ ماڭمايتتى. ئۇنىڭغا نىسبەتەن قادىرنىڭ ئۆيدە بولۇش - بولماسلىقى ھېچقانچە ئىش بولۇپ قالغان، پەقەت ئەر - خوتۇنلۇق رەسمىيەت

يۇزىسىدىنلا ئۇنىڭغا چىراي ئېچىپ، گەپ قىلىۋاتاتتى. ئۇ ھەمراگۇلگە يات - يات يەر تېگىدىن قاراپ، ئىغىر خورسىنىپ قوياتتى. ئۇنىڭ يېنىغا كەلگەندە ئىغىزىنى ئۇمەللەپ بىر نېمە دېمەكچى بولاتتى، ئەمما، ئىككىلىنىپ يەنە گەپ قىلالماي جىممىدە كېتىپ قالاتتى. ئۇنىڭ ئۆزىنى تىخشاپ، قاندادۇر بىر گەپكە پۈرسەت ئىزدەپ يۈرگەنلىكىنى ھەمراگۇلمۇ بايقاپ قالدى. بىراق ئۇنىڭ كۆڭلىگە تېگىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئارتۇقچە گەپ قىلمىدى.

ھەمراگۇلنىڭ قولى ساقايدى. لېكىن كۆيگەن ئورۇندا خۇددى پۈرلىشىپ قالغان لاتىدەك سەتلا تارتۇق ئىزى قالغان ئىدى. بۇ ھال ئۇنىڭ كۆڭلىنى يېرىم قىلىپ، ئاشۇ قاباھەتلىك ئۆتمۈشنى ھەرۋاقىت يادىغا سېلىپ تۇراتتى. قانداقلا قىلسىمۇ كۆڭلىدىكى بۇرۇختۇملۇقنى يېڭەلمەي، خورلۇققا ئۇچراش جەريانىنى خىيالىدىن نېرى قىلالماي ئازابلىناتتى.

قادىر ھەر ۋاقىت ھەمراگۇلنى پايلاپ يۈرەتتى. بىراق ھەمراگۇل ئاماللىنىڭ بارىچە يالغۇز قالماسلىق، بولۇپمۇ بازار كۈنلىرى يالغۇز قالماسلىق ئۈچۈن جىنىنىڭ بارىچە تىرىشاتتى. ئەمدى ھەمراگۇل بۇرۇنقىدەك ھەممىيلەن بازارغا كەتسە ئۆيدە يالغۇز قېلىپ پارچە - پۇرات ئىشلارنى قىلىپ ۋاقىت ئۆتكۈزىدىغان، تىلىۋېزور كۆرۈپ ئولتۇرىدىغان ئىشلارنى تاشلىغان، بىر بولسا دادىسىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئۆگەي ئانىسى بىلەن پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇپ بازارچىلار قايتىپ كېلىشكە يېقىن ئۆيگە كېتىدىغان، يەنە بىر بولسا مېھرىبانىنى چاقىرىپ كېلىپ مۇڭدىشىدىغان بولدى. بىر نەچچە قېتىم ھەمراگۇلنى پايلاپ كىرگەن قادىر بۇ «سوغۇق مېھمان» نى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۇچقان ھالدا چىقىپ كەتتى. بۇنىڭدىن ئىككىلىسى خۇش بولدى. ئەڭ مۇھىمى، ھەمراگۇل ئۆزىنى بىخەتەر ھېس قىلدى. پەقەت قادىردىن يىراق تۇرسىلا كۆڭۈلسىزلىك يۈز بەرمەيتتى. كۆڭۈلسىزلىك بولمىسا تۇرمۇشى بارا - بارا ياخشىلىنىپ، ھازىرقىدىنمۇ بەختلىك ئۆتەلىشىدە گەپ يوق. ھازىر ئۇ پەقەت شۇنىلا ئۈمىد قىلاتتى.

شۇ ئارىدا مېھرىبان توي قىلدى. ئۇنى قوشنا يېزىغا ئۇزۇتىدىغان

بولۇپ، تـوي كـۈنى قـاق ئەتـىگەنـدىلا ئىشـلىرىغا ياردەملىشـىپ بېـرىمەن دەپ مېھرىبانلىنىـڭ ئـۆيىگە كەتـكەن ھەمراگـۈل، قـىز كۆچۈرگـۈچىلەر يانمـاي تـۇرۇپلا چىرايـى سـارغىيىپ كـۆزلىرى ئولتۇرۇشـقان، ماغدۇرسـىزلانغان ھالـدا ئـۆيىگە قايتىـپ كەلـدى. تـوي پولۇسـىنىڭ مـايلىق بولـۇپ كەتكەنلىكىنـى دېيىشـىپ، غۇدۇرىشـىپ ئولتۇرغـان قىيىنئانىسـى بىـلەن ئايىمنىسـا ئۇنىـڭ يېـرىم كۈنـدىلا كېيىـلمەن كىشـىدەك بولـۇپ قالغانلىقىغـا قـاراپ سـەل ئەجەبلەنـدى ۋە ئـۇنى يېتىـپ ئـارام ئېلىشـقا بـۇيرۇپ، كەچلىـك تاماقىـا تۇتۇندى. ھەمراگۈلنىڭ بېشى قېيىپ كۆڭلى ئاينىيتتى.

- ئاشـۇ پولـۇنى يېمىسـەم بـوپتىكەن، - دەيتتـى ئـۇ ئىچىـدە. ئـۇ خېلـى بىـر چـاغلارغىچە تىگـى يـوق خىيـاللار بىـلەن يېتىـپ ئـۇخلاپ قالـدى. سـەمەت قايتىـپ كەلگەنـدە ئـۇ تېخـى ئويغانمىغـان ئـىدى. سـەمەت ئـۇنى تۇرتـۇپ ئويغىتىـپ، ئاللىقاچـان سـوۋۇپ قالغـان بىـر چىـنە سۇيۇقئاشـنى قولىغـا تۇتقـۇزۇپ قويـدى. ھەمراگـۈل يەنـىلا شـۇنداق بىئـاراملىق ئىچىـدە ئاشـنىڭ يېرىمىنـى ئىچىـپ، قـالغىنىنى ئۈسـتەلدە قويـۇپلا يەنە ياسـتۇققا بېشـىنى قويـدى. ئۇنىـڭ تاتىرىـپ قالغـان چىرايىغـا قـاراپ سـەمەتنىڭ ئىچـى سىيرىلدى. شۇڭا ئۇنى رايىغا قويۇپ، يېشىنىپ يېتىپ قالدى.

يېـرىم كـېچە، مـۈدھىش قـاراڭغۇلۇق جاھانغـا ھۆكۈمرانلىـق قىلىۋاتقـان مەھەل ئـىدى. ھـاجەتكە چىققـان قـادىر ئىختىيارسـىز ھالـدا سـەمەتلەرنىڭ ھۇجرىسـى ئالـدىغا كېلىـپ بىـردەم تـۇرۇپ قالـدى. ئـۇ ئاللىقانـداق بىـر ۋەسۋەسـىنىڭ قۇترىتىشـى بىـلەن ھەمراگـۈلنى خىيـال قىلىـپ قالغـان ئـىدى. چۈشىنىپ بولماس بىـر خىـل رەشـك ئـوتى ئۇنىـڭ كـۆڭلىگە غۇلغـۇلا سـېلىپ، مۇشـۇ ھـۇجرا تەرەپـكە ئۈنـدەيتتى. ئـۇ ئىشـىك تەرەپـكە يېقىـنلاپ بېرىشـنى ئويلىـدى، بىـراق پـۇتلىرى كالۋالىشـىپ ئـۆزىگە بويسـۇنمىدى. شـۇ تەرىقىـدە نەچـچە مىنـۇت تۇرغانـدىن كېيىـن ئاسـتا كەيىـنىگە يانـدى. دەل شـۇ چاغـدا ھۇجرىدىن سەمەتنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

- سەن مېنىڭ خوتۇنۇممۇ، ئەمەسمۇ؟ نېمىشقا...

- ۋاي بولـدى قىلسـىڭىزچۇ! شـۇنىڭغىمۇ چالۋاقـاپ كەتـكەن بـارمۇ؟ تازىمۇ بىر... ، - بۇ ھەمراگۈلنىڭ ئاۋازى ئىدى.

- ساڭا زادى بىر ئىش بولدى، - دېدى سەمەت بوغۇق ئاۋازدا - يېقىنقىياقى مەن بىلەنمۇ كارىڭ يوق، كەچكىچە ھاڭۋېقىپلا ئولتۇرىسەن. يا قىلغان ئىشىڭنىڭ تايىنى يوق. ئەمدى كېلىپ مېنىمۇ يېقىن يولاتمىساڭ...

- بولدى قىلامسىز يوق؟ ، - ھەمراگۇل زەردە بىلەن توۋلىدى - ھەجەپمۇ تويدۇم.

ئۇلارنىڭ ئاۋازى قايتا ئاڭلانمىدى. قادىرغا خۇددى ئۆيدىن سەمەت چىقىپ قالدىغاندەك بىلىنىپ، ئۈزىچىلا جىددىيلىشىپ، ھودۇقۇپ كەتتى. ئۇ يېپىنچاقلىۋالغان چاپىنىنىڭ ئالدىنى ھىملىغىنىچە ئىتتىك چامداپ ئۆز ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. كۆڭلىدە سەمەت بىلەن ھەمراگۇلنىڭ بايىقى گەپلىرىنى بىر - بىر ئەسلەپ، قايتا تىزىپ بېقىۋاتاتتى.

* * * * *

غۇر - غۇر شاماللار يۈزلەرنى بىزەكلىك بىلەن سۆيۈپ، قاپىقى يامان قىيىنئانىدەك كۈلگەن بىلەن تۈتۈلغىنىنىڭ پەرقىنى بىلگىلى بولمايدىغان باھار كۈنلىرى باشلاندى. ھەممە ئىتىز ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش، ئۆي - ئۆيلەردىن ئەمگەك كەيپىياتى كېلىپ تۇراتتى. ئاللاھنىڭ مۆمىنلىرى، ياۋاش دېھقانلار ئۇچۇن ھەقىقىي ئىش ۋاقتى باشلانغان ئىدى. سەھرا يېرى دېگەن شۇ، «ئىشلىسەڭ چىشلەيسەن» دېگەن ئىدىيە ھەممىسىنىڭ كاللىسىغا ئورناپ كەتكەن. بۇنىڭسىزمۇ ئۇلار ئۇچۇن تىرىكچىلىكتىن مۇھىم، ئىش - ئەمگەكتىن جىددىي ھېچقانداق ئىش بولمايتتى. بۇ يېزىنىڭ دېھقانلىرى ياز كۈنلىرى ھەپتىدە بىر كۈنلۈك «بازار بايرىمى» دىن باشقا چاغلاردا ئاساسەن ئېتىزدا بولاتتى. بىرنى ئىككى، ئىككىنى تۆت قىلىش كويىدا، بۇ يىل چوڭنىڭ تويىنى قىلىۋالسا، كېلەر يىلى كىچىكىنى ئۆيلەشنىڭ ئويىدا تىرىشىپ - تىرمىشىپ يۈرەتتى. ھايات ياڭراتقان ئاجايىپ مېلودىيەلەر ئىچىدە سەھرا كۆيىنىڭمۇ ئۆزىگە خاس جەزبىدارلىقى، ئۆزىگە يارىشا ئاھاڭى بولاتتى. شۇلارنىڭ ئىچىدە

ناتىۋانلارنىڭ يىغىسىمۇ كەم ئەمەس ئىدى، ئەلۋەتتە.

دادىسىنىڭ ئۆيىگە ئازنىلاپ كەتكەن ھەمراگۇل تاماق ئېتىۋېتىپ، كۆڭلى ئاينىپ يىقىلىپ چۈشكەنچە ھوشىدىن كەتتى. بارىتاخۇن زاۋۇتقا كەتكەن بولۇپ، ئۆيدە مېھرىگۈلخان يالغۇز ئىدى. ئۇ قورقۇپ كېتىپ دەرھال قوشنىلارنى ياردەمگە چاقىردى ھەم ئۇلارنىڭ ياردىمىدە ھەمراگۇلنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ باردى. ھەمراگۇل يېرىم يولدا ھوشىغا كەلدى، شۇنداقتىمۇ، تەپسىلىي بىر تەكشۈرتۈپ نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلىش مەقسىتىدە ئۇنى دوختۇرخانىنىڭ ئامبۇلاتورىيە بۆلۈمىگە ئېلىپ كىرىشتى. تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئۇنىڭ ھامىلىدار ئىكەنلىكى ۋە تېنىنىڭ زىيادە ئاجىزلاپ كەتكەنلىكى مەلۇم بولدى. مېھرىگۈلخان ئۇنىڭ ھامىلىدار ئىكەنلىكىنى ئاڭلاپ قەۋەتلا خۇشال بولدى. ھەمراگۇلنىڭ تۇنجى بالىسى چۈشۈپ كېتىپ، ئىككى يىلدىن كېيىن ئاڭلىغان بۇ خەۋەر مېھرىگۈلخاننى خۇددى ئۆزى بالا يۈزى كۆرگەندەك خۇش قىلىۋەتكەن ئىدى. ھەمراگۇلنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ ماڭىدىغان چاغدا قوشنىلارنىڭ بالىلىرىدىن سەمەتنىڭ ئائىلىسىگە خەۋەر ئەۋەتىۋەتكەن بولۇپ، سەمەتمۇ ئالدىراپ - تېنەپ دوختۇرخانىغا ماڭغانلارنىڭ كەينىدىن يېتىشىۋالدى ھەم ھەمراگۇلنى تەكشۈرۈش جەريانىدا ئىزچىل يېنىدا بولدى. ھەمراگۇلنىڭ بويىدا بارلىقىنى ئاڭلاپ مېھرىگۈلخان خۇشاللىقتىن سەكرىۋەتەي دەپ قالغان شۇ دەقىقىدە، سەمەتنىڭ كۆڭۈل ئاسمىنىدا چاقماق چېقىپ، دەھشەتلىك بوران چىقتى. ئۇ نېمە قىلارىنى، نېمە دېيىشىنى بىلمەيتتى. دوختۇرنىڭ ئاغزىدىن شۇ گەپنى ئاڭلىغان سەمەت جايىدا خېلى ئۇزۇنغىچە تۇرۇپ قالدى. بۇ كۈتۈلمىگەن خەۋەردىن ئۇنىڭ ئەقلى گاراڭ ئىدى. ئۇ مېھرىگۈلخاننىڭ ئالدىدا چاندۇرماسلىق ئۈچۈن ئامالىنىڭ بارىچە ئۆزىنى خۇشال تۇتۇشقا تىرىشتى ۋە بىردەم ئولتۇرغاندىن كېيىن سىرتقا چىقىپ كىرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ، چىقىپ كەتتى. ئۇ دوختۇرخانا گۈللۈكىگە چىقىپ خالى بىر ئورۇننى تېپىپ ئولتۇردى. بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزدى. ئۇ بۇ ئىشلارنىڭ زادى قايسىسىغا ئىشىنىشنى بىلمەي قالغان ئىدى.

- ئەينى چاغدىكى تەكشۈرۈش نەتىجىسى خاتا بولغىمىدى يا؟ ! ياكى ھەمراگۈل ماڭا خىيانەت قىلىپ... - ئۇيلاپ شۇ يەرگە كەلگەندە سەمەتنىڭ يۈرىكى چىم قىلىپ قالدى - ياق، ھەمرا ئۇنداق قىلمايدۇ. ئۇ دېگەن دىيانەتلىك، ئەخلاقلىق قىز. بىز كىچىكىمىزدىن بىر مەھەللىدە بىللە ئويناپ چوڭ بولغان. ئۇنىڭ قانداقلىقىنى مەن ھەممىدىن ئوبدان بىلىمەن. ئەجەبا... تەكشۈرۈش نەتىجىسى... مەن ساقىيىپ قالغاندىمەنمۇ يا؟ ... قانداقلا بولمىسۇن بۇ ئىشلارنىڭ باش - ئاخىرىنى، توغرا - خاتاسىنى چوقۇم بىلىش كېرەك. بەلكىم پەرزەنتلىك بولالماسلىق ھەققىدىكى دىياگنوز خاتا بولۇپ قالغاندۇ ۋە ياكى ھەمراگۈلنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسى خاتادۇر...

سەمەت بىردىنلا سەگەكلەشتى. ئۇ ئۆزىنى تەكشۈرۈپ دىياگنوز قويغان دوختۇرنى ئىزدەپ بېرىپ، قايتا تەكشۈرۈپ قويۇشنى ئۆتۈندى. تەكشۈرۈش نەتىجىسى يەنىلا بۇرۇنقىدەك چىققان بولۇپ، سەمەتنىڭ پەرزەنتلىك بولالمايدىغانلىقى ھەققىدە ئېنىق مەلۇمات بار ئىدى. ئۇنىڭ كۆڭلى بۇرۇقتۇملۇق ئىچىدە قالدى. تۇيۇقسىز بولغان ئىشلار ئۇنىڭ روھى دۇنياسىنى پۈتۈنلەي قالايمىقان قىلىۋەتكەن ئىدى.

سەمەت بۇ دىياگنوزغا تازا كۆڭۈل قويالمىدى. يۇقىرى دەرىجىلىك دوختۇرخانىغا بېرىپ تەكشۈرتۈپ، ئۇلارمۇ ئالدىنقى جاۋابنى بەرگەندە ئاندىن ئۈمىدسىزلىك بىلەن نەزىرىنى ھەمراگۈلگە يۆتكىدى.

ئايىمنىسا، قېيىنئانىسى ۋە قېيىنى ئاتىسى ھەمراگۈلگە بۆلەكچە كۆيۈنۈپ، ئۇنىڭغا بەكلا ۋاي دەيدىغان بولدى. ئىلگىرى بىخەستەلىك تۈپەيلىدىن بىر قېتىم بويىدىن ئاجراپ كەتكەن بولغاچقا، ھازىر ئۇنى نە ئېغىر ئىشلارغا سالمايتتى، نە ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرىنى قىلدۇرمايتتى. ئەتىيازنىڭ ئەڭ ئالدىراش تېرىم ۋاقىتلىرى بولۇپ قالغىنىغا قارىماي، پەقەت چۈشتە بىر ۋاق تاماق ئېتىپ بەرگەندىن باشقا ھېچقانداق ئىش قىلمايتتى. قىلمايتتى ئەمەس، سەمەت ئائىلىسىدىكىلەر ھازىر ئۇنى ھېچ ئىش قىلدۇرماي، خۇددى ئەتىۋارلىق قىزنى كۈتكەندەك كۈتۈپ ھالىدىن خەۋەر ئالاتتى.

ھەمراگۈلنىڭ بويىدا بارلىقى مەھەللىگە ناھايىتى تېز تارقالدى. شۇ خەۋەر تارقىلىپ ئۈچىنچى كۈنى ئىچىگە تىنىپ بۇرۇقتۇم بولۇپ كەتكەن سەمەت ئۇنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىپ قايتا تەكشۈرتمەكچى بولدى. چۈنكى سەمەت چوڭ ياشلىق ئاياللاردىن سورىۋالغىنى بويىچە تولا ئاچچىقلىنىش، ئاسان چارچاش، تولا ئۇخلايدىغان بولۇپ قېلىش، ئاچچىق - چۈچۈك نەرسىلەرنى كۆڭلى تارتىپ تۇرۇش، تاماق ئەتسە ياكى تاماق ئەتكەن يەردە تۇرسىمۇ كۆڭلى ئايىنىپ ياندۇرۇش، بىر نەرسىلەرگە ئۆچ بولۇپ، قانداقلا زورلىغان بىلەنمۇ يېيەلمەسلىك، ئامراق بولغان نەرسىلىرىنى يېمىسە گېلىدىن باشقا بىرنەرسە ئۆتمەسلىك... قاتارلىق ھامىلىدار ئاياللاردا بولىدىغان سىزىك ئالامەتلىرىنى ھەمراگۈلنىڭ كەيپىياتىدا روشەن بايقاۋاتاتتى. سەمەت ئاخىرى بۇ ئىشتىن گۇمان قىلدى. گۇمان قىلغاندىمۇ كۆڭلىگە شەك چۈشكۈدەك، ھەمراگۈلنىڭ ئۆز ئامانىتىگە خىيانەت قىلغانلىقىغا ئىشەنگۈدەك دەرىجىدە گۇمان قىلدى.

دوختۇرنىڭ بۇ قېتىمقى تەكشۈرۈش نەتىجىسىمۇ ئوخشاش چىققان بولۇپ، ھەمراگۈلنىڭ ھامىلىدار بولغىنىغا ئىككى ئايدىن ئاشقان ئىدى. بۇ گەپنى ئاڭلاپ سەمەتنىڭ بېشى پىررىدە قايدى. ئۇنىڭغا خۇددى ئالەم چۆرگىلەۋاتقاندەك، كىمدۇر بىرى يۈرىكىنى قاتتىق قامالاپ مىجىۋاتقاندەك بىلىنمەكتە ئىدى. سەمەت قولىدا تۇتۇپ تۇرغان دىياگنوز قەغىزىنى قانداقلارچە پۇرلاپ مىجىۋەتكەنلىكىنىمۇ سەزمىدى. ئاچچىقتىن كىرىشكەن چىشلىرى لېۋىنى ھېلىلا قانىتىۋېتىدىغاندەك چىڭ چىشلەيتتى. كۆزلىرىدىن تاراملاپ تۆكۈلگەن ياشلار مەڭزىنى بويلاپ ئاقاتتى. ئالدىدىكى ئاق خالات كىيىۋالغان سالاپەتلىك دوختۇر ئۇنىڭ چوپچوڭلا ئەركەك تۇرۇپ نېمىشقا يىغلايدىغانلىقى، خۇشال بولۇشقا تېگىشلىك خەۋەر ئاڭلاپ تۇرۇپمۇ، نېمە ئۈچۈن مۇنداق بىئارام بولىدىغانلىقىنى چۈشەنمەي، ھەيرانلىقتا كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ قاراپ قالدى. ھەمراگۈل تازىلىق ئۆيىدىن چىقىپ دوختۇر ئىشخانىسىغا كىرگەندە سەمەت ئاللىقاچان ئىشخانىدىن چىقىپ كەتكەن بولۇپ، دوختۇر ئۇنىڭغا يولدىشىنىڭ غال - غال تىترەپ ئاچچىقتىن ساراڭ بولايلا دەپ قالغانلىقىنى، دىياگنوز

قەغىزنى پۇرلاپ تۇتقىنىچە كۆزلىرىن ياش ئاققۇزغان پېتى ئىشخانىدىن خوشمۇ دېمەي چىقىپ كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى. ھەمراگۈلنىڭ يۈرىكى ئاغدى. گەرچە ئۇنىڭ نىمىشقا ئۇنداق قىلىدىغانلىقىنى، نىمە سەۋەبتىن يىغلاپ، قەغەزنى پۇرلىۋەتكەنلىكىنى، يەنە نىمە سەۋەب بىلەن ئازابلانغانلىقىنى بىلمىسىمۇ، قانداقتۇر بىر كۆڭۈلسىزلىك يۈز بەرگەنلىكىنى كۆڭلى تۇيغان ئىدى. ئۇ دوختۇر ئىشخانىسىدىن چىقىپ، «يىغلىغان بولسا چوقۇم تازىلىق ئۆيىگە كىرىدۇ» دېگەن ئوي بىلەن ئەرلەر تازىلىق ئۆيىنىڭ يېنىدا بىردەم ساقلاپ تۇردى. خېلى ساقلىغان بولسىمۇ سەمەت چىقمىغاندىن كېيىن دوختۇرخانا ھويلىسىغا چىقىپ سەمەتنى ئىزدىدى. بىر ھازا ئىزدەپمۇ تاپالماي، ئاخىرى ھېرىپ - چارچىغان ھالدا ئۆيى تەرەپكە ماڭدى.

ھەمراگۈل خۇشال ئىدى، ھامىلىدار بولغىنىدىن، سەمەتكە يەنە بالا تۇغۇپ بېرەلەيدىغان بولغانلىقىدىن قەۋەتلا خۇشال ئىدى. سەمەت ئۇزۇندىن بىرى ھەمراگۈلدىن يوشۇرۇپ كېلىۋاتقان سىرنى بىلمىگەچكە قورسىقىدا ئۇزىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ساقلاپ تۇرغان بالىنى سەمەتنىڭ بالىسى دەپ بىلەتتى. ھاياتىنىڭ مەزمۇنىغا قوشۇلۇش ئالدىدا تۇرغان يېڭى بىر جاننىڭ خۇشاللىقى ھەمراگۈلنى پۈتۈن دۇنيانى بەرگەندەك شادلاندۇرغان ۋە بەخت تۇيغۇسىغا چۆمدۈرگەن ئىدى. بىراق...

ھەمراگۈل ئۆيىگە كەلگەندە سەمەت ھوجرا ئۆيىنىڭ ئىشىكىنى ئىچىدىن تاقىۋېلىپ، ئۆي ئىچىدە ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ - جارقىراۋاتتى. ئۆي ئىچىدىن پات - پات بىر نەرسىلەرنىڭ جاراڭشىپ، ئۆرۈلۈپ چىقىلغىنى ئاڭلىنىپ قالاتتى. سەمەتنىڭ ئانىسى بىلەن ئايىمنىسا ئىشىك تۈۋىدە ئۇنىڭغا يالۋۇرۇپ بىر نەرسىلەرنى دەۋاتاتتى.

- ئۇنداق قىلما بالام، نىمە گەپ بولسا سىرتقا چىقىپ چىرايلىق دېگىن، زادى نىمە ئىش بولدى؟

سەمەتنىڭ ئانىسى يىغلاپ ئىقىپ كەتكەن بولۇپ، ئاۋازى بوغۇلۇپ ئارانلا چىقاتتى. ئانىسىنىڭ يالۋۇرۇشلىرىغا پەرۋاسىز ھالدا سەمەت ئۆي ئىچىدە گاھ يىغلاپ، گاھ ۋارقىراپ ئالەمنى مالەم قىلىۋاتاتتى.

- سەمەتاخۇن، ئوبدان ئۇكام، بىزنى قورقۇتماڭ ماقۇلمۇ؟ ... ئاۋۋال ئىشىكنى ئېچىڭ، قانداق گەپ بولسا بىزگە دەڭ...

- كېتىڭلار، مەن بىلەن كارىڭلار بولمىسۇن...

- ئۇنداق دېمە بالام، مەن چىدىمايدىكەنمەن. ئۇنداق باغرىمنى ئەزمىگىن خېنىم بالام... ھۇ ھۇ ھۇ...

- كېتىڭلار دەۋاتىمەن! مېنى ئارامىمدا قويۇڭلار! ...

- بىزنى ئەنسىرەتمەي ئارامىڭىزدا بولالامسىز؟ ئۇنداق قىلماڭ، ئانامغا ئىچىڭىز ئاغرىسۇن جېنىم ئۇكام...

- كېتىڭلار دېدىم، ھېلى بىكار ئۆزۈمنى بىرنېمە قىلىۋالىمەن...

ھەمراگۈل ھويلىغا كىرىپلا دۇچ كەلگەن بۇ پاتىپاراقچىلىقتىن يۈرىكى قارتتىدە قىلىپ قالدى. ئۇ ئالمان - تالمان ھۇجرا ئۆيىنىڭ ئىشىك تۈۋىگە كەلدى:

- نېمە ئىش بولدى ئانا؟ بۇ زادى...

- سەمەت... ئۆيىگە سولىنىۋېلىپ يىغلاپ، ۋارقىراپ - جارقىراپ يۈرىدۇ... نېمە بولغىنىنى دېمەيدى، بىزمۇ بىلمىدۇق. بىلىدىكەنسىز، سىز بىلەمسىز؟ - ئايىمنىسا شۇنداق دەپ ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆزلىرىدىن تاراملاۋاتقان ياشنى سۈرتتى. قېينئانىمۇ دەرھاللا ھەمراگۈلگە يۈزلەندى:

- كەلگەندىن بېرى مۇشۇنداق قىلىۋاتىدۇ. يولدا بىر نېمە دېيىشىپ قالغانمىتىڭلار بالام؟

- ياق... ھاجەتكە كىرىپ كەتكەن چېغىمدا دوختۇرنىڭ يېنىدا قالغان، چىقسام يوق تۇرىدۇ. ئىزدەپ تاپالماي يېنىپ كەلگەنتىم تېخى.

- بۇ بالا ساراڭ بوپ قالاي دەپتۇ، ھېچقايسىمىزنىڭ گېپىنى ئاڭلىمىدى... ئالمادىس ئۆزىنى بىر نېمە قىلىۋالسا...

ئانا شۇنداق دەپ يەنە بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى.

- سەمەت، نېمە بولدىڭىز؟ ئىشىكنى ئېچىڭە! - ھەمراگۈلنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىش بىلەن ئۆي ئىچىدىن چىقىۋاتقان گۈلدۈر - تاراقلار شۇ ھامان توختىدى ۋە شۇ گەپىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك ئۆي ئىشىكى ئېچىلدى.

ئېچىلغاندەمۇ زەرپ بىلەن، شۇنداق تۇيۇقسىز ھەم قوپال ئېچىلدى. ئۇچەيلەن ھودۇقۇپ، قورقۇپ كېتىشتى. سەمەتنىڭ يۈز - كۆزلىرى ياش بىلەن بۇلغىنىپ، كۆزلىرى قىزىرىپ ئىششىغان ئىدى. غەزەپتىن يىرىلغۇدەك بولۇپ كەتكەن سەمەت ئۇچقاندەك كەلگەن پېتى ھەمراگۇلگە ئېتىلدى:

- سەن بۇزۇق! ئېيتە، قۇرسۇقۇڭدىكى ھاراملىق زادى كىمنىڭ؟ گەپ قىلە پاسكىنا! ...

- بالام نېمە دەۋاتىسەن؟ ! بۇ نېمە گەپ ئەمدى؟ ...

- خۇدايىم توۋا دەڭ! قانداق گەپ بۇ؟ ! ...

- نېمە دەۋاتىسىز سەمەت؟ سىز...

ھەمراگۇلنىڭ ياقىسىدىن ئاجرىغان قول تۇيۇقسىز ئۇنىڭ سول كاچىتىغا تەگدى. «چاڭ» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى. سەمەتنىڭ ھاقارەتكە چىدىماي كۆزلىرىدىن دەريادەك ياش تۆكۈپ ئۆلگۈرگەن، لېۋىنى چىشلەپ تىترەپ تۇرغان ھەمراگۇل شۇ بىر كاچات بىلەن تەڭ دەقىقە ئىچىدە ئۆزىنى يەردە كۆردى. سەمەت ئانىسى ۋە يەڭگىسىنىڭ ئېسىلىپ تۇتۇۋالغانلىرىغا قارىماي، ئۇنى ھويلا ئىچىدە سۆرەپ يۈرۈپ دەسسەپ - ئۇرۇشقا باشلىدى. ئانىسىنىڭ يىغلاپ يالۋۇرۇشلىرى، يەڭگىسىنىڭ ئۆتۈنۈشلىرى ۋە ھەمراگۇلنىڭ نالىلىرى ئۇنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايتتى.

- ئېيت دېيمەن! نەدە يۈرۈپ، قەيەرلەردىن تاپتىڭ بۇ نىجاسەتنى؟ نومۇس قىلماي... مېنىڭ ئۆيۈمدە ماڭا ھارامدىن بالا تېپىپ بەردىڭمۇ بۇزۇق؟ ياخشىلىقچە ئېيت، بولمىسا تۇغۇلغىنىڭغا تويغۇزىۋېتىمەن... تىرەڭنى تەتۈر سويۇپ داداڭنىڭ بوسۇغىسىغا كۆمۈۋېتىمەن سەن قانجۇقنى...

- ياق... ئۇنداق قىلمىدىم... بۇ سىزنىڭ بالىڭىز جېنىم سەمەت، ماڭا ئۇۋال قىلماڭ ھۇ... ھۇ... ھۇ...

- جېنىم بالام، سەندىن خۇش بولاي ئوبدان بالام. ئۇنى قويۇۋەت! بالىغا زەخمەت يېتىپ قالمىسۇن، جېنىم بالام، سەندىن خۇش بوپ

قالاي...

- ياق، بۈگۈن زادى ئېنىقلىماي قويمايمەن. بۇ تېجىمەلنىڭ قىزى مېنىڭ دوپپامغا جىگدە سېلىپ هارامدىن بالا تېپىپ يۈرۈپتۇ...

هويلا ئىچىنى قىيا - چىيا قاپلىدى. خۇددى كىنولاردىكى ئۇرۇش مەيدانلىرىدىكىدەك قالايمىقان پېتىراش، قوغلىشىش - تارتىشىش، ۋارقىراش - چىرقىراشلار سۈرلۈك بىر مەنزىرە پەيدا قىلغان ئىدى. هايالشماي هويلىغا مىژژىدە ئادام يىغىلدى. كىرگەنلەر مىڭ جاپادا هەپىلىشىپ يۈرۈپ سەمەتنى تۇتۇۋېلىپ، هەمراگۈلدىن ئاجرىتىۋەتتى. هەمراگۈلنىڭ پېشانىسى يېرىلغان بولۇپ، يۈز - كۆزلىرى قانغا بويىلىپ، چاچلىرى چۇۋۇلغان ئىدى، قان ۋە ياش يۇقىدىن چىرايى تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن، توختىماي يىغلاۋاتقان هەمراگۈل هە دەپ ئۆزىنى ئېلىپ قاچارغا جاي ئىزدەيتتى. ئايىمنىسانىڭ قورقۇنچتىن كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كەتكۈدەك بولۇپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ سەمەتنىڭ قولى هەمراگۈلدىن ئاجرىغان هامان يۈگۈرۈپ بېرىپ، هەمراگۈلنى قۇچاقلاپ بېشىنى قۇچىقىغا ئالدى هەمدە يۈزلىرىدىكى قان ۋە ياش يۇقى لايىنى سۈرتۈپ - سىلاپ يىغلاپ كەتتى. قېيىنئانىسى قورقۇنچتا هوشىدىن كەتكەن بولۇپ، بىر نەچچە قوشنا ئايال بىر چەتتە ئۇنىڭ چېكىسىنى ئۇۋۇلاپ ئاۋارە ئىدى. يىغىلغانلار تۇشمۇ - تۇشتىن سەمەتكە تەربىيە ئىشلىگىلى تۇردى:

- ياشلىقىڭلىدا قىزىققانلىق قىلىۋاتىسىلە ئۇكام - دەيتتى ياشتا چوڭ مويسىپىت بىر كىشى ئۇنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويۇپ تۇرۇپ - گەپ بولسا چىرايلىق دېيىشسىڭلار. ئۇرۇش - تالاش قىلمايمۇ هەل قىلغىلى بولىدۇ ئىشلار دىگەننى...

مويسىپىتنىڭ گېپى تۈگىمەستە سەمەت يەنە هەمراگۈلگە هۆرپەيدى:

- ماۋۇ مەينەت تەپتارتماي مېنىڭ ئۆيۈمدە خەقتىن بالا تېپىپ، هارامدىن بولغان نىمىسىنى «سېنىڭ بالاڭ» دەۋاتىدۇ... ئۆلتۈرۈۋېتىمەن بۇ قانجۇقنى...

يىنىدىكىلەر گۈررىدە بولۇشۇپ سەمەتنى يەنە تۇتۇۋالدى. هەمراگۈل قورقىنىدىن ئايىمنىسانىڭ قۇچىقىغا چۆكۈپلا كەتكەن ئىدى.

- ھاي، ھاي ئۇكام، يامان بولدۇ، ئۇنداق كۆپۈرلۈۋق قىلماڭ! خەقنىڭ ئۆسەك سۆزلىرىگە ئىشىنىپ ئارىنى بۇزماڭلار...

- بىر كىم دېگەن گەپ ئەمەس ئۇ، قولۇمدا ئىسپات بار. بۇگۈن زادى بۇ رەسۋانى بۇزۇقچىلىق قىلغانغا تويغۇزمىسام...

سەمەت تۇتۇۋالغانلارنىڭ قولىدىن بىر يۇلقۇنۇپلا ئاجراپ چىقتى ۋە كەلگەن يېتى ھەمراگۇلنىڭ بىلىكىدىن تۇتۇپ، بىرلا سۆرەپ ھويلىنىڭ ئوتتۇرىغا خۇددى كونا تاغارنى تاشلىغاندەك چۆرۈپ ئاتتى. ھەمراگۇل چىرىردە چىرقىراپ پالاققىدە چۈشتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنى قاتتىق ئاغرىپ، چىدىغۇسىز قىينىماقتا ئىدى. بېشىغا كەلگەن كۈلپەتلەر ئىچىدە بۇنىڭدىن ئارتۇق كۈننىڭ بارلىقىنى ئۇ ئەسلىيەلمەيتتى. يەنە بۇنىڭدىن ئارتۇق كۈنلەرنى كۆرۈپ ياشاشقىمۇ كۆزى يەتمەيتتى. ئۇ خۇددى بارلىق دەرد - ئەلىمى يىغلاش بىلەن چىقىپ كېتىدىغاندەك بوغۇلۇپ - بوغۇلۇپ يىغلايتتى. شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ھازىرقىدەك ئازاب - ئوقۇبەتلىك مىنۇتلاردا يىغلاشتىن باشقا يەنە قانداق تەسەللىيسى بولسۇن؟ !

ئەتراپتىكىلەر چاققانلىق بىلەن ئۇنى تۇتۇۋالدى. ئايمىنسا ھەمراگۇلنى قايتىدىن قۇچىقىغا ئېلىپ، دەسسىلىپ قالغان ياغلىقنى يەردىن ئېلىپ قېقىشتۇرۇپ، چۇۋۇلغان چاچلىرىنى باستۇرۇپ چىگىپ قويدى. ھويلىدىكىلەر بۇ كارامەتتىن ھەيرانۇ - ھەس قالغان ھالدا بەزىلىرى ياقىلىرىنى تۇتۇپ «تۇۋۋا!» دېيىشسە، بەزىلىرى بارمىقىنى چىشلەپ «ۋاي ئىست! بىچارە...» دېيىشىپ قېلىشتى. سەمەتنىڭ كۆزلىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان خورلۇق ياشلىرى ئۇنىڭ قەلبىنى ئۆرتىمەكتە ئىدى. دەپسەندە قىلىنغان ئەرلىك غۇرۇرى ۋە پاك مۇھەببىتىنىڭ ئىسيانكار روھى شۇ تاپتا ئۇنى بەئەينى سارالڭغىلا ئايلاندۇرۇپ قويغان ئىدى. ھويلىدىكىلەردىن بىر نەچچىسى سەمەتنى سۆرەپ دېگۈدەك ھۇجرا ئۆيگە ئەكىرىپ كېتىشتى، ئۆيگە كىرىپلا يەنە چاقىدىغاننى چىقىپ، ۋارقىراپ - يىغلاشقا باشلىدى:

- دادا! خوتۇن ئالغانغا دادا! ... مۇشۇنداقمۇ ئەلەم قىلامدۇ؟ ! ... ياخشى كۆرۈپ، ئوتىدا كۆيۈپ، سۆيىدە ئېقىپ ئېلىپ، كۆزىنىڭ ئىچىگە

قاراپ ئۆتكەنىنىڭ جازاسى! داد خالايىق! داد... - ئۇنىڭ ئەسەبىيلەرچە ۋارقىراپ دادلاشلىرى، يىغلاپ - قاخشاشلىرى ھويلىدىن ئېشىپ پۈتۈن مەھەللىنى بىر ئالدى - بۇزۇقچىلىق قىلىپ، ماڭا ھارامدىن بالا تېپىپ بەردى خالايىق! مانا كۆرۈڭلار، مانا ئىسپاتى ئۇبدان خالايىق، ئۇنىڭ قورسىقىدىكى مېنىڭ بالام ئەمەس... مەن... مەن بالا تاپالمايمەن خالايىق! ئىككى يىل بۇرۇن شۇنداق بولۇپ قالغان، تراكتور بېسىۋالغاندىن بېرى بالا يۈزى كۆرۈلمەيدىغان بولۇپ قالغانمەن... دوختۇر دىياگنوز قويۇپ شۇنداق دېگەن... مانا كۆرۈڭلار، مانا... - سەمەت شۇنداق دېگىنىچە بىرىپ، يەردە چېچىلىپ تۇرغان يوتقان - كۆرپىلەرنى بىر ياققا ئۆرۈپ، ئاستىغا بېسىلىپ قالغان دىياگنوز قەغىزىنى تاپتى ۋە ئۆي ئىچىدىكىلەرگە قارىتىپ نەچچىنى پۇلاڭلىتىپ ئاندىن چۆرۈۋەتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ كۆزى ھېچنېمىنى كۆرمەيتتى ۋە ھېچنەرسىنى ئىلغا قىلىشقا ھالى يوق ئىدى.

ياشىقىنا بىر بالا ئېڭىشىپ تۇرۇپ ئاستا لەيلەپ ئالدىغىلا چۈشكەن قەغەزنى ئالدى ۋە بىر قۇر كۆز يۈگۈرتۈپ چىقىپ، يېنىدىكى ئوقۇغۇچى چىراي بالىغا ئۇزىتىپ ئاستا پىچىرلىدى:

- خېتى خەنزۇچىكەن، مەن ئوقۇيالمىدىم. سەن كۆرۈپ باقە.

بالا قەغەزنى قولىغا ئېلىپ، بىر قۇر قاراپ چىققاندىن كېيىن كۆزلىرىنى چىمچىقلىتىپ ئىككى يېنىغا قارىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى يەردىن قەغەزنى ئالغان بالىنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچراشقان ھامان يۈزىگە قىزىللىق تەپتى ۋە قەغەزنى دەرھال ئۇنىڭغا تۇتقۇزۇپ قويدى.

- نېمە دەپتۇ؟ - دەپ سورىدى سەمەتكە نەسىھەت قىلغان مويسىپىت بالىدىن كۆزىنى ئۈزمەي قاراپ.

- مەن بىلەلمىدىم. چۈشىنەلمىدىم...

بالا تىللىنى چايناپ ئېنىق بىرەر گەپ قىلالماي قالدى .

- سەن ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇيسەنغۇ؟ ئوبدانراق قاراپ باق، بىر دېگىنە بالام، شۇنچە ئۆرۈپ كەتكۈدەك نېمە گۇناھ قىپتىكەن ئاۋۇ بالا؟ بىر ئوقۇغىنە شۇ قەغەزنى، مەنمۇ بىر ئۇقاي.

ھەممەيلەننىڭ نەزىرى بالىغا مەركەزلەشتى. بالا بىردەم ئەيمىنىپ قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، ئاستا ئاغزىنى ئۆمەللىدى:

- شۇ... سەمەت ئاكامنىڭ دوختۇر تەكشۈرۈش قەغىزىكەن...
- ئۇنى ئۇقتۇم، خېتىدە نېمە دەپتۇ، شۇنى دېگىنە!
- مەن ئۇقالمىدىم، ئىرماش - چىرماش يېزىۋېتىپتۇ، يەنە كېلىپ مەزمۇننى چۈشىنەلمىدىم...

كۆپچىلىك بۇ ھەقتە ئېنىق بىر نەرسە بىلەلمىدى. ئاردا گۇدۇڭ - گۇدۇڭ پاراڭلار چىقىشقا باشلىدى. شۇ پەيتتە، سەمەت بېشىنى قاماللاپ يەردە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ھۆكرەپ يىغلاۋاتتى. ھەممەيلەن سۆكۈتكە چۆكۈشتى. ئارىنى خېلى ئۇزۇن جىمجىتلىق قاپلىدى. بۇ جىمجىتلىقنى پەقەت ھويلىدىكى داق يەردە، ئايىمنىسانىڭ قۇچىقىغا چۆكۈپ بۇقۇلداپ يىغلاۋاتقان ھەمراگۈلنىڭ يىغىسىلا بۇزۇپ تۇراتتى. سەمەتنىڭ ھالىغا قاراپ ھەممەيلەن ئۇنىڭ دېگەنلىرىنىڭ راستلىقىغا ھۆكۈم قىلىشىۋاتقاندەك قىلاتتى. ئۆيدىكىلەر بىر - بىرلەپ سىرتقا چىقىشتى. مويسىپىت كىشىمۇ ئەمدى ئارتۇق گەپكە ئورۇن قالمىدى دەپ ئويلىدى بولغاي، ھەممىنىڭ بېشىدا ئۆيدىن چىقتى ھەم ھويلىدىمۇ توختىماي، ئۇدۇل دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى. بىر نەچچەيلەن چىرايلىق گەپ قىلىپ ھويلىدىكىلەرنى تارقىتىۋېتىشتى. ھويلىدا ئەمدىلا ھوشىغا كەلگەن ئانا، ئايىمنىسا ۋە ئۇنىڭ قۇچىقىدا تېخىچە ئۆكسۈپ يىغلاۋاتقان ھەمراگۈللا قالدى. ئايىمنىسا شۇ تاپتا قادىرنىڭ تېزراق قايتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ تاقەتسىز ئىدى. قېرىشقاندەك، بۈگۈن ئۆيدە سەمەتتىن باشقا ئەر كىشى يوق بولۇپ، قادىر بىر ئىش بىلەن ناھىيە مەركىزىگە كەتكەن ئىدى. قېيىنئاتىسى بولسا قاچانلا قارىسا بۇغدايلىرىم، كۆزلىرىم دەپ ئېتىزدىلا يۈرىدىغان بولغاچقا، ئۆيدە بولغان ئىشلاردىن تېخى خەۋەر تاپمىغان ئىدى. باشقا ۋاقىت بولغان بولسا، قەيەردىلا بولسا تۇرغان جايىنى تېپىپ، ئىشلارنى يىپىدىن - يىڭنىسىغىچە يەتكۈزۈپ بولىدىغان قوشنىلىرى بۈگۈن ئۇلارنىڭ ھويلىسىدا بولغاچقا خەۋەر يەتكۈزۈشكە ئۈلگۈرمىگەن ئىدى.

سەمەت يىغىدىن توختىغان، بىر نۇقتىغا تىكىلگەن كۆزلىرى نۇرسىز ھالەتتە قېتىپ قالغان ئىدى. ھەمراگۈلنىڭ تېخىچە يىغلاۋېرىشى ئۇنىڭ جۇدۇننى ئۆرلىتىپ، خىيالدىن ئويغاتتى. ئۇ ئولتۇرغان يېرىدىن چاچراپ تۇرۇپ ھويلىغا چىقتى ۋە ھەمراگۈلنىڭ بىلىكىدىن تۇتقان پېتى سۆرەپ دەرۋازا ئالدىغا ئېلىپ چىقتى. ھويلىدا قايتىدىن قىيا - چىيا كۆتۈرۈلدى:

- تۇرە پاسكىنا، ھارامىلىقىڭنى تاپقان يەرگە بېرىپ يىغلاپ بەرا! بۇ ئۆيدە ئەمدى ساڭا ئورۇن يوق! يوقال كۆزۈمدىن! . . .

- ۋايجان. . . ۋاي. . .

- ئۇنداق قىلماڭ جېنىم ئۇكام، خۇدا ھەققى، سىزدىن خوش بوپ قالاي. . .

- ۋاي ئاللا. . . ئادەم ئۆلىدىغان بولدى. . . جېنىم بالام قويۇۋەت. . .

ھويلىدىكى يىغا - زارە پەلەككە يەتكەن بولسىمۇ بۇ قېتىم ھېچكىم ئۇلارنى ئاجرىتىۋېتىشكە كىرمىدى. سەمەت ھەمراگۈلنى كونا تاغارنى سۆرىگەندەك ئۇدۇل كەلگەن يېرىدىن قاماللاپ تۇتۇپ سۆرەپ ئېلىپ چىقىپ، دەرۋازا تۈۋىگە پالاقىدە تاشلىدى - دە، دەرۋازىنى تاراقشىتىپ تاقاپ، ئىلگۈچتە پۇلاڭلاپ تۇرغان قۇلۇپنى سېلىپ جاققىدە تاقىۋەتتى. ھەمراگۈل ئىشىك ئالدىدا بىر ھازا يىغلاپ - يىغلاپ بىر كەمدە ئاۋازى ئۆچتى. سەمەت دەرۋازا ئالدىدا تۇرۇۋېلىپ ئانىسى بىلەن يەڭگىسىنىڭ قولۇپنى ئېچىپ سىرتقا چىقىشىغا يول قويمىغانلىقتىن، ئامالسىز ھويلا ئىچىدە يىغلىشىپ ئولتۇرۇپ، خۇدادىن ئۇنىڭ ئىنسابىنى تىلەشتى.

كەچ كىردى. قادىر ناھىيە بازىرىدىن قايتىپ كېلىپ «ئىشكنى ئېچىڭلار» دېگەن چاغدىلا سەمەت بىر ئاز ئېسىگە كەلدى. بۇ ۋاقىتتا ھەمراگۈل قاياقلارغىدۇر غايىب بولغان بولۇپ، سەمەتمۇ ئۇنىڭ دەرۋازا ئالدىدا يوقلىقىغا ھوكۇم قىلغاندىن كېيىن، لەيلەپ ماڭغىنىچە مېھمانخانا ئۆيگە كىرىپ كەتتى. ئۇ كىرىپ كېتىشى بىلەن ئايىمنىسا ئۇچقاندەك بېرىپ دېرىزە تەكچىسىگە ئېلىپ قويغان ئاچقۇچنى تېپىپ كېلىپ، دەرۋازىنى ئاچتى. چوڭ بىر سولىياۋ خالتىدا نېمىلەرنىدۇر كۆتۈرۈۋالغان قادىر دەرۋازا ئالدىدا مۇنارىدەك تىكلىنىپ تۇراتتى. بىراق،

ھەمراگۈلنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى.

قادىر ئۆي ئىچى ۋە ھويلىنىڭ ئۆرە - تۆپە بولۇپ كەتكەنلىكىنى، ئۆيدىكىلەرنىڭ چىرايلىرىنىڭ ئۆمسىلە بولۇپ قالغانلىقىنى بايقاپ، تۇك سوقۇۋەتكەندەك بولۇپ قالدى. ئېتىزدىن قايتىپ كېلىپ بولغان ئىشلاردىن خەۋەر تاپقان دادىسى بېشىنى يەردىن كۆتۈرمەي ئىچىگە تىنىپ ئولتۇراتتى. ئايىمىنسانىڭ يىغىسى تېخىچە توختىمىغان، ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا قانچە تىرىشىپ باقسىمۇ، كۆز ياشلىرى ئۇنىڭ رايىغا بارمايۋاتقان ئىدى. سەمەتنىڭ ئانىسى ئاللىقاچان تاپا - تەنىنى باشلىۋەتكەن بولۇپ، ھېلى سەمەتنى، ھېلى ھەمراگۈلنى تىللاپ رەسۋاسى - ئالەم قىلىۋېتىپ بارماقتا ئىدى. «كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك، خورلۇق ئۈستىگە قىلىنىۋاتقان ئاھانەتلەر سەمەتنى جىنىدىن تويغۇزماقتا ئىدى. قادىر ئىشلارنىڭ باش - ئاخىرىنى ئىلغا قىلالماي، بىردە توختىماي تىللاپ، ئۆزىنى ئۆزى كاچاتلاپ يىغلاۋاتقان ئانىسىغا، بىردە ياغلىقىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز يېشىنى سۈرتكەچ مىشىلداپ يىغلاپ ئولتۇرغان ئايالىغا قاراپ ئىككى تايىن بولۇپ قالدى. ئۆيدە ھەمراگۈلنىڭ بولماسلىقى، خوتۇنىنىڭ ئىشىكنى ئاچا - ئاچمايلا «ھەمراگۈل قېنى؟» دەپ سورىشى ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئاللىقانداق شۈبھىلەرنى سېلىپ ئۆتكەن، لېكىن ئىشنى بۇ دەرىجىدە دەپ ئويلىمىغان ئىدى. ئۇ قانداقتۇر بىر شۇملۇقنىڭ يۈز بېرىش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى، تۇغرىسىنى ئېيتقاندا، يۈز بېرىپ بولغانلىقىنى پەملىدى. پۇت - قوللىرىدا جان قالمىغان ھالەتتە، خۇددى پالەچ ئادەمدەك، قويغان - تۇتقىنىنى بىلمەي قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئەڭ ئەنسىرەۋاتقىنى ئۆزىنىڭ قىلغان ئىشىنىڭ ئاشكارىلىنىپ قېلىشى، ئۆيدىكىلىرى ئالدىدا يۈزىنىڭ يەر بىلەن يەكسان بولۇشى، ئەل - مەھەللىدە سېسىشى ئىدى.

- ئاتا - ئانىسىنىڭ تايىنى يوق يېتىم ئوغلاقنى ئالما، ساڭا چېكىپ تۇرۇپ تاللاپ، تىرناقتا توختىغۇدەك خوتۇن ئېلىپ بېرىمەن، دېسەم ئۇنىماي، ـ دەپ ۋارقىرايتتى سەمەتنىڭ ئانىسى قوللىرىنى شىلتىپ - ئاشۇ يېتىم قوزىغا چاپلىشىۋالدىڭ، ئەمدى ئوبدان بولدىمۇ؟ تۈزۈك

تەربىيە كۆرمىگەن خەقتىن ياخشى ئادەم چىقامدۇ؟ ۋاي نومۇسۇم... ئەل - مەھەللە ئالدىدا يۈزۈمنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرىمەن ئەمدى...

ئانىنىڭ غوۋغاسى بېسىقمىغانسىرى، قادىرنىڭ قورقۇنچلىرى شۇنچە ئېشىپ بارماقتا ئىدى. ئۇ ئاستا خوتۇنىنىڭ يېنىغا كەلدى:

- ھېي، نېمە ئىش بولدى زادى؟ نېمە ئالا - تويىلاڭ بۇ؟

ئايىمنىسا بېشىنى شارتلا كۆتۈرۈپ، غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىنى قادىرغا تىكتى. ئۇنىڭ چىشىنى غۇچۇرلىتىپ، كۆزلىرىدىن نەپرەت ياغدۇرۇپ قاراشلىرى قادىرنىڭ تېنىنى جۇغۇلدىتىۋەتتى. قادىر ھودۇقىنىچە باشقا يەرگە قارىۋالدى. ئايىمنىسانىڭ بۇ قىلىقى ئۇنىڭغا خۇددى «ھەممىگە سەن ئەيىبلىك، يەنە قايسى يۈزۈڭ بىلەن سورايسەن؟» دەۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، يۈزلىرى كۆيدى. ئايىمنىسا ئېرىغىپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۆيىگە كىرىپ كەتتى. قادىر ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ - قاراپ قويۇپ دادىسىنىڭ يېنىغا كەلدى:

- نېمە ئىش بولدى دادا؟ ئانام نېمىگە ئۇنچە چىچىلىدۇ؟ ھەمراگۇل قېنى؟

- قوي بالام شۇ نىجىسنى... خۇدا ئۇرۇپتۇ بىزنى، بىچارە ئۇكاڭ...

- بوۋاي كۆز چاناقلىرىدا ئېسىلىپ قالغان يېشىنى زورىغا بېسىپ يېنىك ئۇھ تارتتى.

- بىر گەپ قىلسىخىزچۇ دادا، زادى نېمە ئىش بولدى؟

- ئاۋۇ كىچىك كېلىن، - دېدى بوۋاي سەمەتلەرنىڭ ھوجرا ئۆيىنى ئىما قىلىپ - سىرتتا ناشايان ئىشلارنى قىلىپ يۈرگەن ئوخشايدۇ. ئۆتكەندە ئىنىڭ تراكتور بېسىۋېلىپ يارىلانغاندا دوختۇر بالىلىق بولالمايدىكەنسىز دەپتىكەن. ئۇ ئىشلار بولغىلىمۇ ئۈچ يىل بولاي دېدى، لېكىن ئاۋۇ كېلىنىنىڭ بويىدا قالغىلى ئىككى ئاي بوپ قاپتۇ. قارا ماۋۇ نومۇسسىزلىقنى... تالادىن بالا تېپىپ كىرگەن گەپ...

قادىرنىڭ قۇلىقىدىن كىرگەن بىر ئاغرىق يۈرىكىگە بېرىپ توختىدى. ئۇنىڭغا ئاسمان پىرقىراۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ، بېشى قايدى. ئايىمنىسانىڭ بايىقى قاراشلىرى كۆز ئالدىغا قايتا كەلگەندە بولسا «ئۇ بۇ ئىشلارنى

بىلىدۇ، چوقۇم... ھەتتا ھەممىسى بىلىدى...» دەپ ئويلاپ يۈرىكى يەنە بىر ئاغدى. ئۇ لاسسىدە بوشىشىپ سۇپىدا ئولتۇرۇپ قالدى.

خۇپتەن مەھەلىسى، كۈيئوغلىنىڭ ئۆيىدە قارا بوران چىققانلىقىدىن خەۋەر تېپىپ، ئالدىراپ يېتىپ كەلگەن بارتاخۇن بىلەن مېھرىگۈلخان بۇ ئۆيدە سۇسلا قارشى ئېلىندى. نە تەكەللۇپ، نە داستىخان سېلىپ چاي قۇيۇشلار يوق، پەقەت غەزەپلىك قاراشلار ۋە ئاچچىق كىنايىلىك سۆز - ئىبارىلەر...

- ماشا قارىسىلا مېھرىگۈلخان، - دېدى مومىلاي - بالىنى سىلى تۇغمىغان بىلەن تەربىيەلەش ئانىنىڭ مەجبۇرىيىتى، ھە! قوناقلىقتا سۆرىشىپ يۈرۈپتىكەن دەپ قارا يۈزلۈك قىلالماي ئېلىپ بەردۇق، ئەمدى بولغاندىمۇ كونا خۇيىنى تاشلىماي قوناقلىقتا بالا تېپىپ كەلسە، بىز - زە، گەپ قىلماي قوبۇل قىلساق بولىدىكەن - دە؟ !

- ئۇنداق سەت گەپ قىلمىسىلا قۇدام، خۇدالىق ئالەم بۇ، ئىگىمىزنىڭ ئالدىدا قارا يۈز بوپ كەتمەيلى يەنە. قوناقلىقتا بالا تاپتى دېگەننىمۇ گەپمۇ؟

- يالغانمىدى؟ بىزنىڭ بالا بىلەنمۇ قوناقلىقتا يېتىلىشىپ يۈرمىگەن بولسا، بۈگۈنكى بۇ نەسىۋىلىك بىزگە كەلمەيتتى قارىسىلا. ئىشتانغا چىققان كۆكۈلگە تايىن دېگەن گەپ بار، ئادەم دېگەن ئىززىتىنى قىلغانىنى بىلگۈلۈك...

ھىخدىن سىپسىق گەپلەرنىڭ قايسى ئېغىزدىن چىقىپ، قايسى قۇلاققا كىرىۋاتقانلىقىنى پەرق ئەتكەمەك قىيىن ئىدى. تاكاللىشىش، دە - تالاشلاردىن ھويلا ئىچى يەنە بازارغا ئايلاندى. ھەمراگۈلنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى. قادىر ئۇنى ئىزدەپ چىقىپ كەتكەن بولۇپ، كىرمىگەن تۆشۈك، چىقمىغان دۆڭ قالمىغان بولسىمۇ يەنىلا تاپالمىدى. ئۇ ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپ، بوغۇلۇپ كېتىپ باراتتى. تاپالمىغانسېرى ئۇنى مەڭگۈ قايتىپ كەلمىسە، مۇشۇ كەتكەنچە پىنھان بىر يەرلەردە ئۆلۈپ قالسا دەپمۇ ئويلىدى. ھەمراگۈلنىڭ قورسىقىدىكى بالىنىڭ قادىرنىڭ ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمىگەن، بۈنىڭدىن خەۋەر تاپقان قادىر ھەمراگۈل ھەققىدە مانا مۇشۇنداق

ئويلايدىغان بولۇپ قالدى.

- بىرەر يەردە پىنھان پىتى ئۆلۈپ قالسا، ئۇنى ھېچكىم كۆرمىسە، ئوتتۇرىمىزدا بولغان ئىشلارنىمۇ ھېچكىم بىلمىسە، بالىنىڭ مېنىڭ ئىكەنلىكىنىمۇ ھېچكىم ئۇقماي قالسا. ھېچ بولمىغاندا يىراقراق بىرەر يەرگە كېتىپ، شۇ يەردە جېنىنى جان ئەتسە، مۇشۇ بالا قازادىن بىر ئامان - ئېسەن ئۆتۈۋالسام...

مانا مۇشۇنداق، ئۇنىڭ چىرىپ تۈگىگەن روھى ئۆزگىنى ئويلاشقا قادىر ئەمەس ئىدى. بىراق ئايالىنىڭ ئۆزىگە چىراي ئاچماسلىقىدىن ئەنسىرەيتتى، خەۋپسىرەيتتى. خۇددى ئايىمىنىسا بۇ ئىشلارنى بىلىدىغاندەك، بىر كۈنى ئەمەس - بىر كۈنى ئاشكارىلاپ ئۇنى ئوسال قىلىدىغاندەك، ئۆز جېنىغا سىرتماق سېلىپ، بۇ يۇرتتا تۇرۇشنى ئۇنىڭغا ھارام قىلىدىغاندەك تۇيغۇدا ئەيمىنەتتى. يۈرىكى ئاغاتتى. تۇرۇپلا ئۇنداق ئەمەستەكمۇ ئويلاپ قالدى.

- ئەگەر شۇ ئىشلارنى بىلسە ھېلىغىچە نىمىشقا دىمەيدۇ؟ - دەپ ئويلىدى ئۇ - ماڭا ئالىيىپ، بۇ قەدەر ئۆچمەنلىك قىلىپ يۈرگۈچە، دەپلا ئىچىنى بوشىتىۋالسا، شۇ دەرىجىدە ئاچچىقى بولغاندىكىن ھەممەيلەننىڭ ئالدىدا رەسۋا قىلىپ، قىلمىش - ئەتمىشلىرىنى يىيىۋەتسە بولمامدۇ؟ بىلمىگەنمىدۇ يا؟ چوقۇم بىلمىدى. ئەمما... بىلىپ قالغان بولسىچۇ؟ دىيىشكە تىخى ئۈلگۈرمىگەن ياكى قورققان بولسىچۇ؟ ...

بارتاخۇن ئىككى ئايالىنىڭ تاكاللىششلىرىنى ئاڭلاپ بىردەم ئۈنسىز تۇرۇپ باقتىيۇ، لېكىن گەپ چىقىشقا چىققاندا چىداپ تۇرالمىدى.

- ھاي، ھاي مەرەمنىساخان، ئاغزىم بار دەپ گەپنى قىلىۋەرمەيلى. ئۇقۇشماسلىق بولغان بولسا چىرايلىق ھەل قىلغىلى بولىدۇ. سەمىتاخۇننىڭ بالا تاپالمايدىغان بولۇپ قالغانلىقىغا نېمە ئىسپاتلىرى بار؟ شۇ چاغدا ئاشۇنداق بىر ئۆسەك سۆزلەر تارقاپ كېتىپتىكەن. لېكىن ھەمراگۈل ھەرگىز ئۇنداق يامان يوللاردا ماڭىدىغان بالا ئەمەس. ھەرقانچە بولسىمۇ ئىككى جان ئادەمنى ئۇرۇپ ئۆيدىن ھەيدىۋەتكەن بارمۇ؟ ئېلىپ كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ، بالا ئۆزىمىزنىڭ، يەنە ئۆزىمىز

ئېلىپ كېتىمىز ئەمەسمۇ؟ ھايۋانمۇ قىلمايدۇ سىلى قىلغاننى...

بارتاخۇننىڭ ئاخىرقى گەپلىرى ئايال قۇددىسىغا تىك كەتتى:

- ھەئە بارتاخۇن، بىز قىلغاننى ھايۋان قىلمايدۇ. لېكىن سىلىنىڭ ئەتىۋارلىق قىزلىرى قىلغاننى ئەسلى ھايۋان قىلىدۇ. ئۇرسا ئېرى ئۇردى، ئۆلتۈرۈۋەتكۈدەك دەپ مەن ئۆگىتىپ قويمىدىم. ھەيدىۋەتكەن مەن بولمىغاندىكىن چاغلاپ گەپ قىلسىلا...

- ئۆگىتىپ قويمىغانلا يەرلىرى قاپتىكەن راست، - مېھرىگۈلخان گەپىكە لوقما سالدى - ھېلىمۇ بىچارە بالىنىڭ يۈرىكىنى يەپ بولۇشتىلا. ئىچىلىرىمۇ ئاغرىمايدىكەن خۇدا ياراتقان بەندىگە...

- ئىچىمىز ئاغرىدى، دەپ ھارامدىن بالا تېپىپ بەرسىمۇ بوپتۇ دەيلىمۇ مېھرىگۈلخان؟ گەپ دىگەننى چىغىدا قىلىدىغان. بالىسى يۈزىگە پوق سۈرتۈپ يۈرسىمۇ يەنە گەپنى چوڭ قىلغىنىنى كۆرەيمۇ...

- قانداق پوق سۈرتۈپتۇ؟ - دېدى بارتاخۇن قىزىشىپ - بالىلىرى ئۆزى تاپقان بالىنى ھارامدىن تاپقانغا چىقىرىپ قىزىمىزنى بوزەك قىلسا، سىلى بىسىپ بىرىپ ئۇرغۇزۇپ نېمە قىلماقچى زادى؟ ئوغۇللىرىغا بىرەر بايۋەتچىنىڭ قىزى تەييار بوپ قاپتىكەنما؟ ئاجراشقۇسى كەلگەن بولسا ھەر ئىش ئۆز يولىدا بولىدۇ. خۇدادىن قورققۇلۇق جېنىم قۇدام! ...

بۇ گەپ مېھمانخانا ئۆيدىكى گىلەم ئۈستىدە ئەلەم يۇتۇپ دۈم ياتقان سەمەتنىڭ نازۇك تۇيغۇلىرىنى غىدىقلىۋەتتى. ئۇ ياتقان يېرىدىن ئېرغىپ تۇرۇپ، ئىشىكنى يۇلۇپ دىگۈدەك ئېچىپ سىرتقا چىقتى:

- كىمگە كىمنىڭ قىزى تەييار بولۇپ قاپتۇ؟ نومۇسقا قالغان ئادەمنىڭ بېشى تۆۋەن بولىدىغان، ھەجەپ ئىنسابى يوق نېمىلەركەنسەنغۇ ھەرقايسىڭ! ؟ قىزىڭ بۇزۇقچىلىق قىلىپ شەرمەندە بولسا خىيالىڭدا يوق گەپ تالاشقىلى كېلىشىپسىنا! - سەمەتنىڭ يېرىلغۇدەك بولۇپ، ۋارقىراپ تۇرۇپ دېگەن بۇ سۆزى بارتاخۇننىڭ يۈرىكىنى قاتتىق ئاغرىتىپ ئۆتتى. ئۇ خۇددى ھەمراگۈلگە ئوخشاشلا ئامراقلىق قىلىدىغان بۇ كۈيئوغلىدىن تۇنجى قېتىم ئاڭلاۋاتقان ھاقارەتلىك ئىبارىلەرنى ئىچىگە سىغدۇرۇشقا ئاجىز كېلىپ يۈرىكىگە زىخچىدە ئاغرىق كىردى ۋە يۈرىكىنى قاماللىغان

پېتى پېشايۋان تۈۋرۈكىگە يۆلىنىپ قالدى. مېھرىگۈلخان دەررۇ كېلىپ، ئۇنى يۆلەپ، مەيدىسىنى پەسكە قارىتىپ سىيرىدى:

- نېمە بولدىڭىز دادىسى؟ مېنى قورقۇتماڭ. ۋاي خۇدايىم، نېمە كەلگۈلۈك بۇ...

مەرمىنساخان بارىتاخۇننىڭ ئەھۋالىغا قاراپ سەل قورقتى. لېكىن يەنىلا ئۇندىمەي تۇردى. بارىتاخۇن سەل ياخشى بولۇپ ئۆرە بولۇۋىدى مېھرىگۈلخان ئۇنى يۆلەپ ماڭدۇرۇپ دارۋازا تەرەپكە سىلجىدى:

- يۈرۈك دادىسى، يوقىلا چالما ئاتقىچە بېرىپ قىزىمىزنى ئىزدەيلى. نەلەردە تېنەپ يۈرىدىغاندۇ بىچارە بالا... توۋا... ئىنسانمۇ شۇنداق باغرى تاش بولامدۇ؟ ...

مېھرىگۈلخان تارامالاپ تۆكۈلۈۋاتقان كۆز ياشلىرىنى قولىنىڭ كەينى بىلەن سۈرتكەچ، ئارانلا نەپەس ئېلىپ تۇرۇۋاتقان بارىتاخۇننى يۆلەشتۈرۈپ دەرۋازىدىن چىقىپ كەتتى. ئايىمنىسا ياشلىق كۆزلىرىنى دەرۋازىغا تىككىنىچە ئۈھسىنىپ تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆڭلىدە غەلىيان قىلىۋاتقان ئۇۋالچىلىق ھېسلىرى دەۋرەپ تاشايلا دەپ قالغان ئىدى.

تاڭ سەھەر، كېچىچە كۆزنى مەت قىلىپ يۇممىغان سەمەت بىر كېچىدىلا گۆردىن ئېچىۋالغاندەك ئورۇقلاپ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن ئىدى. ئانىسىنىڭ خۇيلىرى سەل بېسىققان بولسىمۇ ئۇنىڭغا قىرىچە، يېنىچە تېگىشلىرى كۆڭلىگە ھەسسىلەپ غەشلىك سېلىپ تۇراتتى. ھەممەيلەننىڭ كەيپى ئوسال بولۇپ، ناتونۇشلار بىر يەرگە سولىنىپ قالغاندەك ھېچكىم ھېچكىمگە گەپ قىلمايتتى.

قادىر تونۇگۈن يېرىم كېچىدە قايتىپ كەلدى ۋە ھەمراگۈلنى تاپالمىغانلىقى ئېيتىپ خوتۇنىدىن ئۇنىڭ دائىم بارىدىغان يەرلىرى بار - يوقلۇقىنى سورىدى. ئايىمنىسا ئۆزىنى ئارانلا تۇتۇپ تۇرغاندا سورالغان بۇ سوئالغا ھۆكرەپ - ھۆكرەپ بار ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ يىغلاش بىلەن جاۋاب قايتۇردى. شۇنىڭدىن كېيىن قادىرمۇ ئۇنىڭدىن ھېچنېمە سورىمىدى. ھەر ئىككىيلەن تاڭ ئاتقىچە ئۇخلىيالمىدى. بىراق ئايىمنىسا يوتقان كۆرپىسىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ ھويلىدىكى سۇپىدا يېتىۋالدى. قادىر

ئىككىسى ئۆز ئالدىغا خىيال سۈرۈپ، ئۆز دۇنياسىنى تاسقاش بىلەن ھەلەك ئىدى. ئايمىنسانىڭ كاللىسىدا يەنىلا شۇ ئىشلار، ھەمراگۈل، قۇرساقتىكى بالا، سەمەت، بۇندىن كېيىن... قادىرنىڭ كاللىسىدا بولسا ھەمراگۇل مۇشۇ يوقالغانچە بۇ دۇنيادىن مەڭگۈلۈك غايىب بولسا...

بامداد نامىزىدىن يانغان جامائەتنىڭ ئايىغى بېسىقماي تۈرۈپلا، مەھەللىدە ئېشەك ھارۋىسى يېتىلەپ بىر نەچچەيلەن پەيدا بولدى. بامداد نامىزىدىن يانغان ئاخىرقى بىر نەچچە جامائەت بولسا كېرەك، مۇشۇ مەھەللىلىك ئۈچ - تۆتچە كىشىمۇ ئۇلارغا ئەگەشكەن ئىدى. ئېشەك ھارۋىسى يېتىلەپ پەيدا بولغانلار تۆۋەنكى مەھەللىلىك سىيىت توقماق، ھەسەن قاۋۇز، ئابدۇغېنى چاۋارلار بولۇپ، ئىشىك ئالدىنى سۈپۈرۈپ ئەمدىلا كەينىگە يانغان ئايمىنسا، بىرى ئېشەك ھارۋىسى يېتىلىۋالغان، قالغان ئىككىسى ھارۋىغا ياندىشىپ مېڭىپ كېلىۋاتقان، بىر قارىسا تونۇشتەك، يەنە بىر قارىسا نا تونۇشتەك ئۈچ ئادەمنىڭ، يەنە بىر مۇنچە مەھەللىداشلىرىنىڭ ئۆزى تەرەپكە ئوپول - توپول كېلىشىۋاتقانلىقنى كۆرۈپ، ئۆي تەرەپكە سىلجىپ بولغان قەدىمىنى توختاتتى. كېلىۋاتقانلارنىڭ يېقىنلىشىشىغا ئەگىشىپ، ئۇلارنىڭ ئەنسىز چىرايى ۋە ئېغىر قەدەملىرىدىن ئايمىنسانىڭ كۆڭلى بىر شۇملۇقنى سەزگەندەك، شۈرىدە ئېقىپ ئۆتتى. ئۇلار ئايمىنسانىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىغاندا، سىيىت توقماق يېتىلىۋالغان ئېشەك ھارۋىسى ئۈستىدە ئوڭدىسىغا ياتقۇزۇلۇپ، ئۈستىگە كۆل رەڭلىك يەكتەك يېپىپ قويۇلغان بىر ئادەم ئېنىق كۆرۈندى. ئايمىنسا ئۇلارنىڭ سالامىغا جاۋاب سالام قايتۇرۇۋېتىپ، تۇيۇقسىز ھارۋىنىڭ تۆۋەنكى تەرىپىدىن ساڭگىلاپ قالغان، تونۇشلا ئايالچە ئىشتان كىيىۋالغان، يەكتەكنىڭ پەشلىرى يۆگىيەلمەي ئوچۇق قالغان بىر جۈپ پۇتنى كۆردى. كۆردىيۇ، كۆز قارىچۇقى كېڭىيىپ يۈرىكى قارتتىدە قىلدى. ئۇ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئوقتەك بېرىپ كۆل رەڭ يەكتەكنى شارتلا قىلىپ تارتىپ ئېچىۋەتتى. شۇ ھامان چىرايى ۋە بەدىنى تۆمۈردەك كۆكىرىپ كەتكەن ھەم ئىششىپ غەلىتە بولۇپ قالغان، كىيىملىرى ھۆل بولۇپ بەدەنلىرىگە چاپلىشىپ تۇرغان، چاچلىرى

چۈۋۈلۈپ يۇزلىرىگە چاپلىشىپ قالغان ھەمراگۈلنىڭ بېشىنى بىر تەرەپكە قىيسايتىپ، قىمىر قىلماي سوزۇلۇپ ياتقان ھالىتى ئايىمنىسانىڭ كۆز ئالدىدا نامايەن بولدى. ئايىمنىسا چىررىدە چىرقىراپ ئۆزىنى ھارۋا ئۈستىدە ئىپادىسىزلا سوزۇلۇپ ياتقان ھەمراگۈلنىڭ ئۈستىگە ئاتتى ۋە بۇقۇلداپ يىغلىۋەتتى. ھەمراگۈلنىڭ پۈتۈن بەدىنى مۇزلاپ قېتىپ قالغان بولۇپ، ئايىمنىسا ئۇنى قانچە سىلكىشلەپ، تارتقۇشلىسىمۇ قىلچە مىدىرلاي دېمەيتتى. ئۇنىڭ ھازا ئېچىپ يىغلىغان ئاۋازى بىردەمدىلا پۈتۈن مەھەللىنى زىلزىلىگە كەلتۈردى. يىغا ئاۋازىدىن كۆڭلى بىر قىسما بولغان قېيىنئانا ئالدىراپ دەرۋازا ئالدىغا چىقتى ۋە بولۇنۇۋاتقان كارامەتنى كۆرۈپ ھاڭ - تاڭ قالدى. بىر دەمدىلا ئەتراپقا مىڭزىدە ئادەم يىغىلدى. ئايىمنىسانىڭ يىغىسى ئەۋجىگە چىققان بولۇپ، ئەتراپتىكىلەرمۇ ئاندا - ساندا كۆز يېشى قىلىشماقتا ئىدى. قالغانلار ياقىسىنى چىشلەپ، ئالقىنى بىلەن ئېغىزىنى ئەتكەن ھالدا كۆزلىرىدىن مۆلدۈرلەپ ياغدۇرۇپ قاراپ تۇرۇشاتتى. قېيىنئانا ئايىمنىسانىڭ يېنىغا كېلىپ، ئۇنى تارتقۇشلاپ تۇرۇپ تېگىدە قالغان ھەمراگۈلنىڭ جەسىتىدىن نېرى قىلدى ھەم جەسەتكە بىر قاراش بىلەنلا چىرايى تاتىرىپ ئۆكسۈلى ئۆچتى. ئۇ نېمە قىلارىنى بىلمەي داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالغان شۇ دەقىقىدە، ھەمراگۈلنى ئېلىپ كەلگەنلەر ھارۋىنى دەرۋازا ئىچىگە ئېلىپ كىرىپ، ھويلىدىكى سۈپىغا يېقىن ئەكەلدى ۋە قوشنىلارنىڭ ياردىمى بىلەن ھەمراگۈلنىڭ جەسىتىنى ئاۋايلاپ ئېلىپ سۈپىغا ياتقۇزۇپ، ئۈستىگە ھېلىقى يەكتەكنى يېپىپ قويدى.

ئايىمنىسانىڭ ھازىسى پۈتۈن مەھەللىنى بىر ئالغان ئىدى. قاياقتىندۇر سەمەت پەيدا بولدى. ئۇ ھەمراگۈلنىڭ جەسىتىگە بىردەم ھاڭۋېقىپ قاراپ تۇرغاندىن كېيىن، بىردىنلا لاسسىدە بوشىشىپ جەسەتنىڭ يېنىدىلا ئولتۇرۇپ قالدى. ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇۋالغان ئانىسى پېتىنى ئۆزگەرتمەسلىككە تىرىشىپ تۇراتتى، شۇڭلاقىمۇ قورقۇپ كەتكەنلىكى دىرىلدەپ تىترەۋاتقان پۇتلىرىدىن بىلىنىپلا تۇراتتى.

- قەيەردىن تېپىپ كەلدىڭلار؟ - دەپ سورىدى ئۇ تىترەككىمۇ ئاۋازدا

بېشىنى ساڭگىلىتىپ چوك - چوك تىنىپ تۇرغان ئابدۇغېنى چاۋارغا يۈزلىنىپ.

- دەريانىڭ تۆۋەنكى دامبىسىدا، - دېدى ئابدۇغېنى چاۋار ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ - ، سۇ ئېقىتىپ كەلگەن لاي - لاتقا، ئەخلەتلەر بىلەن قوشۇلۇپ توسۇلۇپ قاپتىكەن. ئۇچەيلەن ھەپىلىشىپ مىڭ جاپادا تارتىپ چىقاردۇق. بوگۇن بوغدايغا سۇ ئالماقچىدۇق، شۇڭا ئەتىگەندە سۇنى باغلىۋېتەيلى دەپ دامبا بويىغا بارغان. قارىساق كۆڭلىكى سۇ يۈزىدە لەيلەپ تۇرىدۇ. باشتا ئېقىپ كەلگەن لاتا بولسا دەپ دىققەت قىلماپتۇق. كېيىن سىيتاخۇن دامبىغا توسۇق سېلىۋاتقاندا قولىنىڭ لەيلەپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ...

ئايالار بىردىنلا ئۆكسۈپ - بۇقۇلدىشىپ يىغلىشىپ كەتتى. ھازازۇللۇق قان - قىنغا سىڭىپ، يۈرىكى قاتقان قىيىنئانىنىڭمۇ كۆزلىرىدە ياش ئەلەڭلىدى.

- تارتىپ چىقىرىپ قارىساق نەپەستىن قېلىپ قېتىپ بوپتىكەن - داۋاملاشتۇردى ئابدۇغېنى چاۋار - قورسىقىغا سۇ توشۇپ قاپتۇ، ئايال كىشى بولغاندىكىن نامەھرەم بولمىسۇن دەپ يېقىن كەلمىدۇق. سۇنى چىقىرىۋەتسەك بولاتتى.

سەمەتنىڭ كۆز جىيەكلىرى قىزىرىپ، قارچۇقىغا ئېسىلىپ قالغان ئىككى تامچە ياش ھازىرلا پەسكە دومىلايدىغاندەك ئەلپاردا تۇرسىمۇ، لېۋىنى چىڭ چىشلەپ ئولتۇراتتى. ھويلىدىكى ئويۇر - تويۇرلاردىن ئېسەنگىرەپ، كۆزىنى ئۇۋۇلىغىنىچە ھوجرا ئۆيىدىن چىققان قادىرنىڭ چوقسىدىن بوش چىقتى. ئۇ تۇرغان جايىدا مىخلاپ قويغاندەكلا قىمىر قىلماي تۇراتتى. ئايىمىسا كىمگىدۇر ئېسىلۇۋالغان بولۇپ، يىغىسى ھېچ پەسىيىدىغاندەك ئەمەس ئىدى:

- ۋاي بىچارە سىڭلىم... ۋاي بەتەلەي سىڭلىم... ئاناڭنىڭ ئەمچىكىنى قاتتىق چىشلىگەن بولغىيمىدىڭ سىڭلىم... قولى گۈل قىزۋالىدى تۇغقانلار... ھېچكىمنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىپ باقمىغان قىز ئىدى... ۋاي بۇ دەردلەرگە قانداق چىداي... مۇشۇ ئۆيدىكى قارا يۈزلەر

بېشىغا چىقتى ھۇ ھۇ ھۇ ھۇ... ۋاي باغرى قان سىغلىم... ئارماندا كەتكەن سىغلىم... تۆھمەتتە كەتكەن سىغلىم...

- كىم بېشىغا چىقىپتۇ؟ - سەمەتنىڭ بوغۇزىغا كەپلەشكەن يىغىسى بىرلا ۋارقىراش بىلەن بىراقلا ئۆچتى - ئۆزى ھارامدىن بالا تاپسا، ئېرى بولغان مەن گەپ قىلمىسام بولىدىكەندە؟ شۇنچە نومۇسلۇق ئىشنى قىلغاندىن كېيىن يەنە يۈزىنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمەي بارار يېرىگە جۆنىگەندۇ! كاللىغىز بىلەن گەپ قىلىڭ ئاچا!

ئايىمنىسا تىلىقىپ ئارتۇق گەپ قىلالمىدى. لېكىن ئۇنىڭ دەيدىغان نۇرغۇن سۆزلىرى بار ئىدى.

قادىرنىڭ پۈت - قولىدا جان قالمىدى. ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا شۇنچە تىرىشقان بولسىمۇ، ئايىمنىسانىڭ يىغلاپ تۇرۇپ دېگەن گەپلىرى ۋە سەمەتنىڭ ئېيتقانلىرىغا چىداپ تۇرالمىدى بولغاي، جايىغىلا يىقىلىپ ھوشىدىن كەتتى. بىر نەچچىيلەن ئۇنى يۆلەشتۇرۇپ، ھوجرا ئۆيىگە ئېلىپ كىرىپ كەتتى. مانا ئەمدى ھويلا رەسمى تۈردە يىغا مازىرىغا ئايلانغان ئىدى. كىملەرنىڭدۇر خەۋەر يەتكۈزۈشى بىلەن يېتىپ كەلگەن بارىتاخۇن بىلەن مېھرىگۈلخان دەرۋازىدىنلا يىغلىشىپ ھازا ئېچىشىپ كىردى:

- ۋاي بالام... ۋاي ئاي بالام... ۋاي بىچارە بالام... ئۇن گۈلنىڭ بىرى ئېچىلماي كەتكەن بالام... ئىسست بالام...

- غېرىپ بولغان داداڭ كەلدى بالام... ۋاي قۇرغۇيۇم بالام... ئالدىمغا چىقساڭچۇ جىنىم بالام...

ھويلىغا يىغلىشقانلار قايتىدىن يىغا - زارىغا ئۆتۈشتى. ئايىمنىسا مېھرىگۈلخاننىڭ ئالدىغا يېرىپ ئۇنىڭ بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى ۋە يەنە ھازا ئاچتى. ئۇ مېھرىگۈلخاننى ھەمراگۈل ياتقان سۇپىنىڭ بېشىغا باشلاپ كەلدى. مېھرىگۈلخان يىغلاپ تۇرۇپ ھەمراگۈلنىڭ ئۇستىگە يېپىلغان يەكتەكنى ئاچتى ۋە قايتىدىن يىغىنى سالدى:

- ۋاي قىزىلگۈل بالام... كۆزۈڭنى ئېچىپ ماڭا بىر قارىغىنە جىنىم بالام... داداڭ كەلدى بالام... مىنىڭ چىرايلىق بالام... ساڭا قانمىغانتۇققۇ ئاي بالام...

بارتـــاخۇن بــۆلەك، مېھرىگۈلخـــان بـــۆلەك ھـــازا ئېچىـــپ ھەممەيلەننـــى قايتـــدىن يىغلىتـــۋەتتى. شـــۇ تـــاپتىكى ئېچىنىشـــلىق مەنزىـــرە ھەرقانـــداق بىر ئادەمنىڭ ئىچىنى سىيرىۋەتەتتى.

ئايىمنىســـا يىغـــلاپ كېلىـــپ، مېھرىگۈلخانغـــا ئېســـىلدى ھەمـــدە قوشـــاق قېتىـــپ يىغلاشـــقا باشـــلىدى. بارتـــاخۇن قىزىنىـــڭ ئۈســـتىگە يىپىلغـــان يەكتەكنـــى ئېچىـــپ، ھەمراگۈلنىـــڭ مـــۇزلاپ كۆكىـــرىپ كەتـــكەن يـــۈزلىرىگە يـــۈزلىرىنى يېقىـــپ كـــۆز ياشـــلىرىنى دەريـــادەك قويـــۇۋەتتى. ھـــويلا ئىچـــى يىغـــا - زاره كەلكـــۈنىگە ئايلانغـــان ئىـــدى. ســـەمەتنىڭ ئانىســـى ئايـــال قۇدىســـىنى يۆلەشـــتۈرۈپ ئولتۇرغـــۇزۇپ قويمـــاقچى بولىۋىـــدى، مېھرىگۈلخـــان ئـــۇنى ئـــۆزىگە يـــېقىن كەلتۈرمـــىدى. بـــىراق شـــۇ تاپتـــا ئۇنىـــڭ ئـــۆره تۇرغـــۇدەك ھـــالى قالمىغـــان ئىـــدى. قوشـــنىلاردىن ئىككىســـى ئـــۇنى يۆلىۋالـــدى، ئـــاغىچە ســـەمەتنىڭ ئانىسى ئايىمنىسانى چاقىرىـپ، قادىرغا قاراپ بېقىشقا بۇيرىدى. ئالدىدىن جـــق ئـــش ئـــۆتكەن، ئۆلـــۈم - يېتىملارنـــى جـــاي - جايىـــدا ئۆزىتىـــپ پىشـــىپ كەتـــكەن قوشـــنىلار بىرەرســـى بۇيرىمىســـىمۇ، ئۆزلۈكىـــدىن ئـــش ئورۇنلاشـــتۇرۇپ ماتەملىـــك لازىمەتلىكلەرنىـــڭ كويىغـــا چۈشۈشـــتى. مەھەللىنىـــڭ ئىمـــامى ۋە خـــاتىپلىرىمۇ بـــۇ ۋەقەدىـــن خەۋەر تېپىـــپ يېتىـــپ كەلـــگەن ئىـــدى. بارتـــاخۇن بىـــر مـــــۇنچە نەســـــــھەت ۋە تەســـــەللىيلەر بىـــــلەن مېيىتنىـــــڭ يېنىـــــدىن يىراقلاشـــتۇرۇلدى. ھەمراگۈلنىڭكىـــدەك مۇنـــداق ســـەتچىلىك ۋە ئۆلـــۈۋېلىش ئىشـــى يېـــزا تەۋەســـىدىلا ئەمەس، پۈتـــۈن نـــاھىيە تەۋەســـىدىمۇ ئەزەلـــدىن يـــۈز بېرىپ باقمىغان ئىدى.

ئايىمنىســـا ھـــۇجرا ئـــۆيىگە كىرگەنـــدە قـــادىر تامغـــا يۆلىنـــىپ ئېغىـــر خىيـــاللار بىـــلەن قېتىـــپ ئولتـــۇراتتى. ئـــۇ ئايىمنىســـانى كـــۆرۈپ ھېچقانـــداق ئىپـــادا بىلدۈرمـــىدى، بـــىراق كۆزلىرىـــدىكى چەكســـىز ھەســـرەتنى ئايالىـــدىن يوشـــۇرۇپ قالالمـــىدى. ئايىمنىســـاغا ئۇنىـــڭ بـــۇ تـــۇرقى ياســـالمىدەك كۆرۈنـــۈپ، جـــۇدۇنى ئۆرلىـــدى. ئـــۇ قـــادىردىن ئەھـــۋال سوراشـــنى قويـــۇپ بۇســـۇغىدىنلا كەينىگە يانغان ئىدى، قادىر ئۇنى چاقىرىپ قالدى.

- سەمەت قانداقراق؟ - سورىدى قادىر.

- ئۇنىـــڭ قانـــداق بولۇشـــىنى ئەمـــدى ئويلاۋاتامســـىز؟ - ئايىمنىســـا

ئېرىنىنىڭ كۆزلىرىگە مىختەك قادالدى. قادىر ئايىمنىسانىڭ غەزەپ ئۇچقۇنلىرى چاقناپ تۇرغان كۆزلىدىن ئەيمەندى. ئۇ ئايىمنىسانىڭ ئاللىقاچان ھەممىنى بىلگەنلىكىگە ھۆكۈم قىلغان ئىدى. ئۇ ئىشنىڭ يىغىشتۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان دەرىجىگە يەتكەنلىكىنى، توغاننىڭ يار ئېلىش ئالدىدا تۇرغانلىقى پەملىدى.

- نېمە دېگىنىڭ بۇ؟ ئۆزۈڭچىلا...

- ئۆزۈمچىلا ئەمەس قادىر. ئىنسان سەندەك پەس بولىدىغان بولسا، ئانىنىڭ قارنىدىن چۈشمەي ھايۋاندىن تۆرەلسىمۇ، ئىت - مۈشۈكتىن ئۆتە پەس ئورۇندا ياشىسىمۇ ئازلىق قىلىدۇ. مېنى ئون يىلدىن ئارتۇق باغرىغا تاڭغان ئېرىمنىڭ قارا يۈز، قورقۇمسىز ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلەتتىم. بىراق ئۇنىڭ كىشىنىڭ ھەققىدىن قورقمايدىغان، بەدنىيەت، ياۋۇز، بۇ قەدەر نومۇسسىز، ئىپلاس بىر ئادەم ئىكەنلىكىنى ئويلىماپتىمەن. ئىستت سەن بىلەن ئۆتكەن ئۆمرۈم...

ئايىمنىسا يىغىدىن بوغۇلۇپ، گېپىنىڭ داۋامىنى قىلالماي قالدى. قادىر ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، ئىشىكتىن بويۇنداپ تاشقارقى ئۆيگە قارىدى ۋە ھېچكىمنىڭ يوقلىقىغا جەزم قىلغاندىن كېيىن ئىشىكنى يېپىۋېتىپ، ئايىمنىسانىڭ ئالدىغا كەلدى:

- قارىغاندا ھەممىنى بىلىپسەن، سەندىن باشقا يەنە كىملەر بىلىدۇ؟

- ھەممىسى بىلىدۇ، ئاللاھ خالىسا ھەممىسى بىلىدۇ، - دېدى ھەمراگۈل دانىمۇ - دانە قىلىپ سۆزلەپ، - قىلمىش - ئەتمىشلىرىڭ ئۈچۈن بىر - بىرلەپ ھېساب بېرىسەن تېخى...

- ھازىر كىملەر بىلىدۇ دەۋاتىمەن ساڭا؟ ئەزمەڭنى ئەزمەي گەپ قىل! - قادىر ئايىمنىسانىڭ ئالدىغا دېۋەيلەپ كەلدى.

- ھازىر مەنلا بىلىمەن، ھەمراگۈل بۇ ئىشنى ماڭا دېگىلى ئۈزۈن بولمىدى، - ئايىمنىسا يالغان ئېيتتى، ئەمما نېمىشقا يالغان گەپ قىلغانلىقىنى ئۇ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى، - ئەمما ھەممىسى بىلىدۇ. قىلغان سەت ئىشلىرىڭنى يوشۇرۇپ قالالايمەن دەپ ئويلىما قادىر. چوقۇم ھەممىسى بىلىپ كېتىدۇ...

- نېمە قىلماقچى؟ ، - قادىر ئايىمنىسانىڭ ياش تاراملاپ تۇرغان كۆزلىرىگە تىكىلىپ قارىدى، - ئوبدان ئويىلا، بولغۇلۇق بولىدى. ھەمراگۈلمۇ خۇدانىڭ دەرگاھىغا كەتتى. ئەمما بىز يەنە ياشىمىساق بولمايدۇ. ئىككى بالىمىزنى ئويلا، بۇ ئىش سەۋەبلىك تۈرمىگە كىرىپ كەتسەم ئىككى بالىنى ئۆزۈڭ يالغۇز بېقىپ قاتارغا قوشۇپ كېتەلەمسەن؟ ئۇلار مەندىن نەپرەتلەنسە سەن خۇش بولامسەن؟ قانچە يىل ئۆي كىسىدىغانلىقنى ھېچكىم بىلمەيدۇ، ئەگەر ئۆزۈن يېتىپ كەتسەم سەن قانداق قىلىسەن؟ كاللاڭنى ئىشلەت ئايىمنىسا، سەن يېتىم قىز ئىدىڭ، ئاللاھنىڭ ئىرادىسى بىلەن توي قىلىپ، ئائىلە قۇردۇق. مەن تۈرمىگە كىرىپ كەتسەم سەن يەنە مۇشۇ ئۆيدە قالىسەن. ئەگەر ئاجرىشىمەن دېسەڭمۇ بۇ ئۆيدىن باشقا بارار - كېلەر يېرىڭ يوق، سەرسانلىقتا تېنەپ يۈرمەكچىمۇ؟ بولىدىغان ئىش بولدى، ئۆلىدىغان ئادەممۇ ئۆلدى. بۇ ئىشنى ئىككىمىزدىن باشقا بىرەرسى بىلمىگەندىن كېيىن، بىلمەيلا قالسۇن. ھەمراگۈلنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى تۈگەتسەك ئىشلار ئىزىغا چۈشىدۇ. بىز يەنە تۇرمۇشىمىزنى بۇرۇنقىدەك داۋاملاشتۇرىمىز. بۇ ئىشتىن كېيىن قاتتىق پۇشايمان قىلدىم. ئەزبىرايى خۇدا، بۇنىڭدىن كېيىن ھەرگىز مۇنداق ئىش بولمايدۇ. سەندىن باشقا ئايال زاتىغا يېقىنلىشىشنى خىيالىمغا كەلتۈرسەم مېنى خۇدا ئۇرسۇن. مېنى ئويلىمىساڭمۇ ئۆزۈڭنى، ئىككى بالىمىزنى ئويلا جېنىم خوتۇن. ئائىلىمىز ۋەيران بولمىسۇن...

قادىرنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ ئايىمنىسانىڭ غەزىپى بىر ئاز پەسىيگەندەك بولدى. ئۇ ئۆزىنى تىخشاپ تۇرۇپ قالغان ئىدى. قادىر پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ، ھۆجۇمنى كۈچەيتىشكە باشلىدى:

- بىلىسەن خوتۇن، مەن سېنى ياخشى كۆرىمەن. ھەمراگۈلنىڭ ئىشىدا مېنى شەيتان ئازدۇرۇپتۇ. قەسەم قىلىپ بېرەي، ئەمدى سەندىن باشقا ئاياللارغا قارايدىغان بولسام ياكى نىيىتىمنى بۇزىدىغان بولسام مېنى يەر يۇتسۇن! ھېچكىمگە دېمە ئوبدان خوتۇن، بالىلىرىمىز يېتىم بولمىسۇن. سەنمۇ يېتىملىكنىڭ دەردىنى تارتىپ باققان، سەن كۆرگەن شۇ كۈنلەرنى بالىلارغا كۆرسىتىشكە كۆڭلۈڭ ئۇنامدۇ؟ ئۆيىمىز بۇزۇلمىسۇن

جىنىم خوتۇن، ئەل - مەھەللە ئالدىدا مۇشۇنچىلىك يۈزىمىز تۆكۈلگىنى يېتەر. بۇنىڭدىن ئارتۇق سىيىساق بىزگە ياشاش ھارام بولىدۇ. سەندىن ئۆتۈنەي، مۇشۇ ئىشتا مىنى قوغداپ قالىدىغانلا بولساڭ، بىر ئۆمۈر سىزغان سىزىقىڭدىن چىقمايمەن.

ئايىمنىساننىڭ كۆزلىرىدىن يەنە مارجاندەك ياشلار تاراملاشقا باشلىدى. ئۇ قانداق قىلىشىنى بىلمەيتتى. گۆدەك ئىككى بالىسىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ يۈرىكى ئۆرتەندى. قادىرنىڭ ئېيتقانلىرىنىمۇ ئويلاشماي بولمايتتى. قادىر ئايىمنىساننىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ ئۇنى باغرىغا باستى، ئايىمنىسا بۇقۇلداپ يىغلاپ تۇرۇپ قادىرنىڭ مۇرىسىنى قاتتىق چىشلىدى.

ئۆيلەرگە كۆرپە سېلىنىپتىمۇ، پەتلەپ كىرىۋاتقانلار بىلەن كۆرۈشۈپتىمۇ، قېيىنئانىسىنىڭ ھەر خىل بۇيرۇقلىرىنى ئىجرا قىلىپتىمۇ ئايىمنىساننىڭ كاللىسىدىن شۇ بىر خىيال پەقەتلا نېرى بولمىدى. قانداق قىلىش كېرەك؟ زادى قانداق قىلىش كېرەك؟ بىر ياقتا ئىككى بالىسى ۋە ئانچە ئىللىق بولمىسىمۇ، ئۇزۇندىن بىرى ياشاپ كېلىۋاتقان ئائىلىسى، بىر ياقتا ئۇۋۇلچىلىققا ئۇچراپ، چىقىش يولى قالمىغاندا ھاياتىنى نابۇت قىلىش ئارقىلىق بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشقان ھەمراگۈل. كەينىگە قارىسا، ئۇزىنىڭ يېتىمچىلىكتە ئۆتكەن تۇرمۇشى...

ئۇنىڭ كاللىسى گاراڭ ئىدى. تۇرۇپلا ئۆتمۈشتىكى بالىلىقىنى، يېتىمچىلىكتە ئۆتكەن كۈنلىرى ئەسلەپ قالدى...

ئايىمنىسا مەكتەپتە ئوقۇيالمىدى. ئۇنى ئوقۇتقۇدەك، ئېغىرىنى يېنىك، يوقىنى بار قىلىپ بەرگۈدەك دادىسى يوق ئىدى. ئۇ ئىسىنى بىلگەندە ئانىسىدىن دادىسىنى سورىغان، ئانىسى يۇم - يۇم ياش تۆكۈپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا:

- دادىڭىز سىز بىر ياشقا كىرگەندە ھاشارغا كېتىپ، بېشىغا ياغاچ چۈشۈپ ئۆلۈپ كەتكەن. شۇندىن بېرى دادىسىز قالدىڭىز قىزىم، ھېلىغىچە ئانىڭىزمۇ مەن، دادىڭىزمۇ مەن ئىدىم، بۇندىن كېيىنمۇ ئانىڭىز ھەم دادىڭىز مەن، جىنىم بالام، - دېگەن ئىدى.

شۇنداق قىلىپ، ئايىمنىسا دادىسىنى كۆرۈپ باقماي چوڭ بولدى.

ئانىسى بولسا ئىككى مو يەرنىڭ ئۆ تەرپىدىن كىرىپ، بۇ تەرپىدىن چىقىپ، كەچكىچە ئىتىز بىلەن ھەپىلىشىپ يۈرىدىغان ياۋاش، مۇلايىم، خىيالچان ئايال ئىدى. شۇنچە تىرىشىپ ئىشلەيتتىيۇ، شۇنچىلىق بىلەنمۇ قورسىقىغا تاپسا ئۇچىسىغا يوق، ئۇچىسىغا تاپسا ئالۋان - سېلىقتىن قۇتۇلالماي، تۇرمۇشى ئىنتايىن غورىگۇل ئۆتەتتى. ئانىسىنىڭ يالغۇزچىلىقى ئاخىرى تەپكۈچ ئويناپ يۈرگەن ئايىمنىسانىمۇ بارا - بارا ئېتىز بېشىغا ئېلىپ چىقتى. قاچانكى ئۇ يېرىم تاغار ئۆتنى كۆتۈرگىچىلىك بولغاندا ئانىسىنىڭ بىردىن - بىر ياردەمچىسى بولۇپ قالغان ئىدى. ئۇنىڭ باللىقىدا ئىش - ئەمگەكتىن باشقا ئىشلار ئاساسەن بولۇپ باقمىغان. مەكتەپكە بېرىپ ئوقۇش تۇگۇل، مەكتەپ دەرۋازىسىدىنمۇ ئاتلاپ باقمىغان ئىدى. ئۇ ئون بىر ياشقا كىرگەن يىلى ئانىسى كېزەك كېسىلى بىلەن قازا قىلدى. ئۇنىڭ دۇنيالىقتا ئانىسىدىن باشقا ھېچقانداق ئۇرۇق - تۇغقىنى يوق ئىدى. ئانىسى قازا قىلىپ، تۆت ئېغىز ئۆي ۋە بىر ئېغىللىق يوغان ھويلا، ئۈچ دانە ئورۇق پاقلان، سەككىز توخۇ، ئىككى مو يەر ئۇنىڭ بېشىغا ئۆكچە كىيىلىپ قالدى. ئۇنىڭ يالغۇز قالغانلىقىنى، يەنە كېلىپ شۇنچە ئۆي - ۋاخلار بىلەن قالغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۇنى بېقىۋېلىش، شۇنىڭ بىلەن بىللە يەنە ئۇنىڭ قولىدا قالغان مال - مۈلۈك ۋە يەرنى يۇتۇۋېلىش كويىدا بولغانلارمۇ چىقتى. ئەمما ئايىمنىسا ئۇ چاغدا بۇ ئىشلارنى چۈشەنمەيتتى. ئۇ ئانىسىنىڭ يىگىرمە نەزىرسىنى قاچان، قانداق بېرىشنى بىلمەيتتى. بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا دېيىش ئۈچۈن كىرگەن خۇدانىڭ مۆمىنى سېلىم بوۋاي، قۇرۇقدالغان توخۇ كاتىكى بىلەن ئېغىلنى كۆردى. قويلار بىلەن توخۇلارنىڭ نەگە كەتكەنلىكى سورالغاندا، ئايىمنىسا بىر ھازا مەڭدەپ تۇرغاندىن كېيىن:

- ئۆيدە يالغۇز ياتسام قورقىدىكەنمەن، نەچچە كۈندىن بېرى پەزىلەتخاچامنىڭ بوغدىيىنى ئوتۇشۇپ بەرگەچ، شۇنىڭ ئۆيىدە تاماق يەپ، شۇ ئۆيدە قونۇپ قالغان ئىدىم. كۈندە ئەتىگەن كەچتە كىرىپ، قويلارغا ھەلەپ ئېتىپ، توخۇغا دان، سۇ بېرىپ چىقاتتىم. بۈگۈنمۇ تېخى ھازىر كىردىم، نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيمەن، - دېدى.

ئاچچىقتىن ساقاللىرى تىترەپ كەتكەن سېلىم بوۋاي قىزنى بىر - ئىككى ئېغىز جىملىگەن ئىدى، قىز پوتلىسىنى ئېقىتىپ مىشىلداشقا باشلىدى. ئاتا - ئانىسىدىن كىچىك قېلىپ، تىكەندەك يالغۇز قالغان قىزنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىپ قويغىنىدىن يۈرىكى ئېچىشقان بوۋاي «بولغۇلۇق بوپتۇ» دېدى ۋە ھويلا دەرۋازىسىغا قۇلۇپ سېلىپ، قىزنى يېتىلەپ ئۆز ئۆيىگە ئېلىپ چىقتى. قىزنى كۆرگەن موماي گۈلدەك كۈلۈپ قارشى ئالدى، بىراق ئۆي - ئوچاقلىق بولۇپ بولغان ئىككى ئوغۇل ھەمراگۈلنى بۇ ئۆيگە پاتۇرماسلىقنىڭ قازنىغا ئوت قالاشقا باشلىدى. كېيىنچە ئايىمنىسانىڭ مىراسلىرىنىڭ ئاچقۇچى بوۋايدا ئىكەنلىكىنى بىلىپ، دادىسىنىڭ «دىتى» غا ئاپىرىن ئوقۇشتى.

ئايىمنىسانىڭ ئۆيلىرى ھەپتە ئارىدا بىرەر قېتىم تازىلىنىپ تۇردى، قالغان چاغلاردا ئۇ سېلىم بوۋاي ۋە خەلچىخان مومايلارنىڭ يېنىدىن نېرى كەتمەي، ئانىسىغا يەتكۈزۈپ بولالمىغان باللىقنى شۇلارغا يەتكۈزۈشكە باشلىدى. ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپ، بوۋاي قازا قىلدى. ئوغۇللار مومايىنىڭ يىغلاپ يالۋۇرغانلىرىغا قارىماي، ئايىمنىسانىڭ ئۆي - ۋاخلىرىنى سېتىۋەتتى ۋە پۇلنى بۆلۈشىۋالدى. ئايىمنىسامۇ ئۆي، زېمىن دېگەنلەرنىڭ قەدرىنى ھازىرقىدەك چۈشەنمەيتتى. شۇڭا «ئاكىلىرىم خالىغان بولسا مەيلى» دەپ، مومايىنىڭ كۆڭلىنى ياسىدى. بىراق، ئىش بۇنىڭلىق بىلەن تۈگەپ قالمىدى. «كىچىك ئاكا» سى ئايىمنىسانىڭ بارغانسېرى تولۇۋاتقان بەدىنىگە، ئەمدىلا كۆتۈرۈلۈشكە باشلىغان جۈپ ئالمىدەك كۆكسىگە، خىجىلچان بېقىپ، ھەممىنى لال قىلىدىغان خۇمار كۆزلىرىگە ھېرىس بولۇپ قالدى. پۇرسەت تاپسىلا ئايىمنىسانى پايلاپ ئۇنىڭ يېنىدىن نېرى كەتمەيدىغان بولۇۋالدى. گۆدەك قىز بۇلارنى چۈشەنمەيتتى. ئۇنىڭ نەزىرىدە بۇ ئۆيدە نىيىتى يامان ئادەم يوق، پەقەت خەلچىخان چوڭ ئانىسى، چوڭ - كىچىك ئىككى ئاكىسى ۋە ئۇلارنىڭ خوتۇن باللىرىدىن باشقا يەنە ئۆزى بار ئىدى. ئۇنىڭچە بولغاندا، ھازىرقى تۇرمۇشى ئىنتايىن ياخشى، ئۇ شۇنىڭغا خۇش ئىدى.

بىر كۈنى چۈشتە ھويلىدا يىغنە ئىشى قىلىپ ئولتۇرغان ئايىمنىسانى

ئېتىزغا كۆكتات ئېلىپ كىلىشكە بۇيرۇغان كەنجى ئاكىسى ئۇنىڭ كەينىدىنلا تاپ بېسىپ كەلدى ۋە ئادەم بويىدىن ئېگىز قوناقلىقتا تۇتۇۋېلىپ، قىزلىق نومۇسىنى دەپسەندە قىلدى. ئۆيگە چاچلىرى چۇۋۇق، كىيىملىرى يىرتىق، قولى قايرىلىپ ئىششىغان، يۈز - كۆزلىرى ياش يۇقى هالەتتە كەلگەن ئايىمنىسانى كەنجى ئوغۇلنىڭ خوتۇنى رىسالەت ئۇن ياپىدىغان نوغۇچ بىلەن راسا ساۋىغاندىن كېيىن، ئۆيدىن قوغلىۋەتتى. كىسەل ئازابىدا ئىڭراپ ياتقان موماينىڭ كىلىنىگە گېپى ئۆتمىدى. هامان بىر كۈنى ئۆزلىرى سېتىۋەتكەن ئۆيىنىڭ دەۋاسىنى قىلىشىدىن ئەنسىرەپ يۈرىدىغان چوڭ ئاكىسى كىچىك كىلىنىنى تۇتۇۋالمىدى ياكى ئايىمنىسانى قوغداپ قالمىدى. كەنجى ئوغۇل ئايىمنىسانى قوناقلىقتىن ئۆيگە يولغا سېلىپ قويغانچە تاكى ئايىمنىسا ئۈستى - بېشى تويا، چاچلىرى چۇۋۇق، بېشى يېرىلغان هالدا بۇ مەھەللىدىن يوقالغىچە ئۆزىنى كۆرسەتمىدى. ئايىمنىسا شۇ ماڭغانچە ئېتىزمۇ - ئېتىز، قوناقلىقمۇ - قوناقلىق يۈرۈپ، ئاخىرى ئۆزى تونۇمايدىغان كىشىلەر ئارىسىغا، ئەزەلدىن كېلىپ باقمىغان بىر يەرگە كېلىپ قالدى. كېيىن ئېتىز ئارىسىدىكى چىغىر يولدا هوشىدىن كېتىپ ياتقان يېرىدىن سەمەتنىڭ ئانىسى تېپىۋېلىپ، ئۆيىگە ئېلىپ كەلدى. مانا شۇنىڭدىن بېرى ئۇ ئۆزىدىن ئون بەش ياش چوڭ قادىرنىڭ خوتۇنى بولۇپ ياشاۋاتىدۇ.

ئۇ چاغلار قادىرنىڭ يېڭىلا تۈرمىدىن چىققان ۋاقتى بولۇپ، يېشى بىر يەرگە بېرىپ قالغان ئوغلىغا قىز سوراپ تالاي يەرگە قاتىرىغان، بىراق، «ئادەم چېپىپ تۈرمىدە ياتقان» دېگەن تامغىسى بولغاچقا، ھەممىلا يەردىن نائۈمىد يانغان ئاتا - ئانىغا بۇ ئۆزلۈكىدىن كېلىپ قالغان كېلىن خوپ ياقتى. چوڭ ئوغلى مەمەتجاننىڭ قادىرنىڭ بالىسى ياكى نومۇسىغا تەگكەن كەنجى ئاكىسىنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى ئۇ ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

يېتىملىك دەردىدىن بېشىغا كەلگەن كۈلپەتلەر ئاز ئەمەس ئىدى. ئەگەر دادىسى بولغىنىدا، ئايىمنىسانىڭ ئانىسى شۇنچە جاپا - مۇشەققەتلەرگە دۇچار بولمايتتى. ھېچبولمىسا، ئانىسى بالىدۇرلا كۆز يۇممىغان بولسا، كىيىنكى ئىشلار يۈز بەرمەس، ئايىمنىسامۇ ئۆز ئۆيىدىن

ئايرىلىپ، خەقنىڭ ئۆيىدە خارلىنىپ يۈرمەس ئىدى. تەقدىرسىز قىل تەۋرىمەيدۇ دېيىشىدۇ. بىراق، ئىنسان بەزىدە يوقاتقانلىرىنى ۋە تۇرمۇشىدا ئەزەلدىن بولۇپ باقمىغانلارنى ئارزۇلاپ قالىدۇ. مۇمكىن بولسۇن، بولمىسۇن بۇ ئىنسانىنىڭ تەبئىتى.

ئايىمنىسا قادىرنىڭ سۆزلىرىنى بىرمۇ - بىر ئويلىدى. خىيالىدا نەچچە تارازىدىن ئۆتكۈزۈپ، نەچچە سۇدا چايقاپ، ئەڭ ياخشى قارارنى چىقارماقچى بولاتتى. ئىككى تاشنىڭ ئارىسىدا قالغان ئايىمنىسا ئاخىرى يۈرىكىنى تىخشاپ تۇرۇپ، ئاخىرقى قارارنى چىقاردى:

- قادىر توغرا دەيدۇ، ھەمراگۈل بەربىر ئۆلۈپ بولدى. ئۆلگەن، بۇ دۇنيادىن كەتكەن بىرسىنى دەپ ئائىلەمنى بۇزارمەنمۇ؟ دادىسىز، ئانىسىز نېمە كۈنلەرنى كۆرمىدىم؟ كىملەرگە خار بولمىدىم؟ نەلەردە تەلمۈرمىدىم؟ مۇشۇ ئۆيدە، مۇشۇ نومۇسسىز قادىرنىڭ قولىدا بولۇپ قېلىشىممۇ شۇ ئاتا - ئانىسىزلىقتىن بولۇۋاتىدۇغۇ؟ قادىرغۇ راستلا ئەسكى، ئۇنىڭغا ئۇن قېتىم ئۆلۈم جازاسى بەرسىمۇ ئازلىق قىلىدۇ. بىراق ئۇ باللىرىمنىڭ دادىسى. باللىرىم دادىسىز قالسا، ئۆزۈم كۆرگەن كۈنلەرنى ئۇلارغا كۆرسەتسەم بولمايدۇ. قادىر ھەر قانچە ئەسكى بولسىمۇ ئۇز باللىرىنى يامانلاردىن قوغدايدۇ، قوغدىيالايدۇ. مېنى باشقىلارغا بوزەك قىلدۇرمايدۇ. ئائىلەمنى باقىدۇ، باللىرىمنىڭ بويىنىنى قىسىلدۇرمايدۇ. ئۇ بولسا مېنىڭمۇ، باللىرىمنىڭمۇ كۆڭلى توق، يۈرىكى پۈتۈن بولىدۇ. قادىرنى تۇتۇپ بەرسەم ھەمراگۈل تىرىلىپ قالامتى؟ ئۇ تۈرمىگە كىرىپ كەتسە مەنمۇ تالادا قالىمەن. مەنغۇ مەيلى، بىر ئامال قىلىپ جېنىمنى جان ئېتەرمەن. بىراق باللىرىم قانداق قىلىدۇ؟ ياق، قادىرنى قۇتقۇزۇپ قالىمەن، باللىرىمنىڭ دادىسىنى تۇتۇپ بەرسەم بولمايدۇ. قانداق قىلسام قىلىپ قادىرنى قۇتقۇزۇپ قالىمەن. مېھرىبان... مېھرىبانىنى ئىزدەي، ئۇلا ئاغزىنى چىڭ تۇتسا بۇ ئىش مەڭگۈ سىر پېتى قالىدۇ. يالۋۇرۇپ بولسىمۇ ئۇنى...

- مەن ئۇنداق قىلالمايمەن. كىم ئوقۇسا ئوقۇسۇن، بۇ مېيىت نامىزىنى مەن ئوقۇمايمەن...

ئايىمنىسا ئويلاپ شۇ يەرگە كەلگەندە ھويلىدىن ئاڭلانغان ئاۋاز ئۇنىڭ خىيالىنى بۇلۇۋەتتى. نېمە ئىش بولغانلىقىنى ئاڭقىرىش ئۈچۈن ئۇ قولىدىكى ئىشنى قويۇپ، ھويلىغا يۈگۈردى.

- ناكەسلەرنىڭ گۇناھىغا شېرىك بولمەنمۇ؟ دىنىمىزدا ئۆز جېنىغا زامىن بولغان، ئۆلۈۋالغان ئادەمنىڭ مېيىت نامىزىنى چۈشۈرمەي، يۇيۇپ تارىماي كۆمۈۋېتىدىغان ئادەت بار. بۇ ئۇنىڭ گۇناھىنىڭ نەقەدەر ئېغىرلىقىنى بىلدۈرىدۇ. يەنە كېلىپ، قورسىقىدا زىنادىن بولغان نىجاسەتنى بىللە ئېلىپ ئۆلۈۋالغان بىر خوتۇن...

ھويلىنىڭ قاق ئوتتۇرىدا، جامائەت ئارىسىدا تۇرغان مەھەللە ئىمامى ئاپئاق ئۇزۇن ساقاللىرىنى تىترىتىپ، بوغۇلۇپ تۇرۇپ شۇلارنى دەۋاتاتتى. سەمەتنىڭ دادىسى ئىمامنىڭ ئالدىدا قول باغلاپ، بېشىنى تۆۋەن سېلىپ تۇراتتى. جامائەت مىزۇدە يىغىلغان ھويلىدا قادىر كۆرۈنمەيتتى. بارتاخۇن بىر ئاز پەسكويىغا چۈشكەن بولسا كېرەك، سۇپىغا ياندىشىپ تۈۋرۈككە يۆلىنىپ، كۆزلىرىنى يېرىم يۇمغىنىچە خىتىلداپ يىغلاپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ چىرايلىق ياسىتىلغان كەكە ساقىلى ياش يۇقىدىن نەملەنگەن بولۇپ،بۇرۇنى قىزىرىپ كەتكەن ئىدى. ئايىمنىسا ھەمراگۈلنىڭ مېيىتى قويۇلغان سەمەتلەرنىڭ ھوجرا ئۆيىگە بويۇنداپ قارىدى. ئىشىك يېپىقلىق ئىدى، ئۆي ئىچىدە مېيىتتىن باشقا ئادەم بار - يوقلىقىنى كۆرگىلى بولمىدى.

- خۇدايىم ئىمانىنى بەرمىسە بىكاركەن، - دەيتتى ئىمام ئاخۇنۇم تۈۋرۈكلىرىنى چاچرىتىپ، سىلكىنىپ تۇرۇپ سۆزلەپ - كۆز ئالدىمىزدا چوڭ بولدى، ھايالىق قىز بولدى، ئاتىسىنىڭ تەربىيەسى سىڭدى دەپ يۈرسەك، يوق دەسسەپ يۈرۈپ ئاخىرى ئۆز بېشىغا چىقسا، بىز بۇ يەردە دىنىمىزغا مۇخالىپ ئىشنى دىنىمىزغا مۇخالىپ يول بىلەن ھەل قىلامدۇق؟

بۇ گەپ چىقىشى بىلەن بارتاخۇن ھۆكرەپ يىغلىغىنىچە ئورنىدىن تۇردى:

- ئىمام ئاخۇنۇم، ئۇنداق دېمىسىلە، قىزىم ئۇنداق بالا ئەمەس ئىدى. ھايات ۋاقتىدىمۇ تولا قارىغا كەتكەن. تەقدىر پېشانىسى شور

كېلىپ بۇ تۆھمەتلەر نېسىپ بولدى، بولمىسا ھەمراگۇل بالام ھەرگىز ئۇنداق ھاياسىز قىزلاردىن ئەمەس. بۇ... بۇ چوقۇم مۇشۇ ئۆيدىكىلەرنىڭ تاپقان گېپى...

جامائەت ئۆز - ئارا غۇلغۇلا قىلىشقا چۈشتى. كىمنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى ئۇققىلى بولمايتتى.

- بارتاخۇن، بىز بىر مەھەللىنىڭ ئادەملەر، تولا تۆز يېپىشكەن كىشىلەرمىز، - دېدى ئىمام ئاخۇنۇم كۆزلىرىدىن قەھر ياغدۇرۇپ - بۇنىڭدىن ئارتۇق پاراڭلاشمايلى، مېنىڭمۇ ئىمانىمنى بۇلغاشمىسىلا. ئوقۇمايمەن دېدىمۇ، بۇ مېيىت نامىزىنى مەن ئوقۇمايمەن.

پېشىن نامىزى بىلەن تەڭ مېيىتنى يەرلىككە قويۇۋېتىش پىكرى بىلەن خەۋەر ئەۋەتىلگەن ئىمام ئاخۇنۇم ئالدىراپلا يېتىپ كەلدى ھەمدە ئۆلۈم سەۋەبىنى سوراپ بىلگەندىن كېيىن كالىچى تەتۈر ئۆرۈلۈپ قالدى. ئۇنىڭ شۇ تاپتىكى ئاچچىقىغا گەپ توغرا كەلمەيتتى.

- ئەمدى ئىمام ئاخۇنۇم...

- بولدى دادا، ئوقۇمىسۇن. دىنىمىزدا قانداق بولسا شۇنداق قىلايلى...

سەمەتنىڭ دادىسى بىچارىلەرچە ئېگىلىپ، ئىمام ئاخۇنۇمغا ئىغىز ئېچىشىغا، ئاق شاپاق دوپپا، ئۆزىگە چوڭ كېلىپ قالغان قارا يەكتەك كىيىپ، بېلىگە ئاق باغلىۋالغان سەمەت جامائەت ئوتتۇرىسىدا لوڭڭىدە پەيدا بولدى ۋە ئىمامنىڭ پىكرىنى قوللىدى. ئۇنىڭ ئۇچىسىدىكى كىيىملەرنىمۇ تەڭتۇشلىرى زورلاپ يۇرۇپ كىيگۈزۈپ قويغان بولۇپ، چوڭ كېلىپ قالغانلىقىدىنلا ئۆزىنىڭ ئەمەسلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. دېمەك، ئۇنىڭ ھەمراگۇل ئۈچۈن قارىلىق تۇتۇشقىمۇ رازىلىقى يوق ئىدى.

كۆپچىلىك دەررۇ ئۇنىڭغا يۈزلىنىپ، ياقىسىنى چىشلەشتى، كىملەردۇر شۇ يەردىلا بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. كىملەردۇر كۇسۇرلىشىشقا چۈشتى. بارتاخۇن قايتىدىن «ۋاي بالام» نى باشلاپ، ھېقىقلاپ كەتكەن ئىدى.

- خۇدايىم تۇۋا، بەندىلەر... ئاللاھنىڭ كۆزى كۆرۈپ تۇرىدىغاندۇ؟

بىر بىچارە بالىغا گۇناھ ئارتىپ، زىناخور قىلىپ قويۇشنى، تۆھمەتكە چىدىيالماي ئۆلۈۋالسا يەنە نامازسىز يەرلىككە قويىدىكەن... كۆردۈڭلارمۇ جامائەت... ۋاي بالام... جېنىم بالام... كۆزى ئوچۇق كەتكەن بالام...

مېھرىگۈلخان دەريادەك ياش ئاققۇزۇپ، قايسىدۇر بىر ئايال قوشنىسىغا ئېسىلدى. ئۇ بۇ گەپلەرنى دالان ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدا تۇرۇپ دېگەن بولسىمۇ، ئىمام ئاخۇنۇم ئېنىق ئاڭلىغان ئىدى.

- كىمگە گۇناھ ئارتىپتۇ مېھرىگۈلخاچا؟ ھارامدىن بالا تاپقانلىقنى يالغان دېمەكچىمۇ سىلى؟ راست دەيلا، خۇدايىم ھەممىنى كۆرۈپ تۇرىدۇ...

سەمەت گېپىنىڭ ئاخىرىنى قىلالماي ھۆكرەپ يىغلىۋەتتى. ئاڭغىچە مەھەللىلىك ياشلار ئۇنى تارتىپ قادىرلارنىڭ ھۇجرىسىغا ئەكىرىپ كېتىشتى.

- ئوقۇمىسۇن دېدىمىمۇ، ھە؟ مەن ئوقۇمايمەن دېدىم، كىم ئوقۇسا ئوقۇسۇن! ئۇنداق دوۋزىخلارنى تۇپراقمۇ قوينىغا ئالمايدۇ. نائەھلىيلەرنىڭ گۇناھىغا شېرىك بولغۇم يوق. ئىشقىلىپ مەن ئوقۇمايمەن، لەنەت ئۇنداق پاسىقلارغا...

ئىمام ئاخۇنۇم شۇنداق دەپ يەرگە بىرنى تۈكۈرگەندىن كېيىن، قولىنى كەينىگە تۇتۇپ، يەكتەكنىڭ پەشلىرىنى پۇلاڭلاتقىنىچە دەرۋازا تەرەپكە ماڭدى. ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ يۈز - ئابرۇيى كەنت بويىچە سېكرىتار، كەنت باشلىقىدىنمۇ يۇقىرى ئىدى. ئىمام ئاخۇنۇم بۇ مېيىت نامىزىنى ئوقۇمىسا، باشقا ھېچقانداق كىشى ئۇنىڭ ئورنىنى تولۇقلاپ تۇرۇپ بۇ نامازنى ئوقۇشقا پېتىنالمايتتى. دېمەك، ئاخۇنۇم ئوقۇمايمەن دېسە ھەمراگۈلنى بىناماز يەرلىككە قويۇشقا توغرا كېلەتتى.

ئايمىنىسانىڭ ئەتراپىدىكى ئاياللار «تۇۋۋا» دېيىشىپ ئاغزىنى تۇتۇشتى. ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ ئاخىرقى گېپى ئايمىنىسانىڭ ۋۇجۇدىنى تىترىتىپ، يۈرىكىنى مۇجۇپ ئۆتتى. ئۇ ئەمدى پەقەتلا چىدىماي قالغان ئىدى. كۆزلىرىدىن تۆكۈلۈشكە تەييار تۇرغان ياشلار ئىمامنىڭ شۇ گېپى بىلەن بىراقلا دەۋرەپ كەتتى.

- توختىسىلا ئىمام ئاخۇنۇم... كەتمىسىلە... - ئۇ پاڭخىدە يىغلىغىنچە ئىمامنىڭ كەينىدىن يۈگۈردى - بىر ئىغىز گېپىمنى ئاڭلاپ باقسىلا...

ئىمام دەرۋازىنىڭ سىرتىغا ئېلىپ بولغان پۇتىنى تارتىۋېلىپ، كەينىگە بۇرۇلدى.

- ئۇ گۇناھسىز... ئاخۇنۇم، توختاپ تۇرسىلا! ھەمراگۇلنىڭ گۇناھى يوق... ئۇ... ئۇنىڭ قورسىقىدىكى بالا... - ھەممەيلەن نەزىرىنى ئايىمنىساغا ئاغدۇردى. ئۇ قار - يامغۇردەك توكۇلۇپ ئاخۇنۇمنىڭ پىشىگە ئېسىلىپ تۇراتتى - ئۇ ناھەق كەتتى خالايىق... ئۇ بىر بىچارە، ئاجىز... ئۇنى قارا يۈزلەر قارا يۈز قىلدى. ئۇبدان جامائەت، بىر گۇناھسىز مەزلۇم خۇدانىڭ دەرگاھىغا بىناماز كەتمىسۇن...

- ئورنىڭىزدىن تۇرۇپ سۆزلەڭ، ئۆزىڭىزنى بېسىۋېلىپ ئالدىرىماي سۆزلەڭ...

كۆپچىلىك ئۇنى يۆلەپ ئورنىدىن تۇرغۇزالمىدى.

- ياق، ئاخۇنۇم كەتسە بولمايدۇ... خوش بولاي جامائەت، گېپىمنى بىر تىڭشاپ بېقىڭلار...

ئايىمنىسانىڭ يىغا ئارىلاش ئېيتقان سۆزلىرىنى ئېنىق ئۇقماق تەس ئىدى. بىراق، ئۇ ھەر قانچە قىلسىمۇ يىغىدىن ئۆزىنى تۇتالمىدى.

- قادىر... قا... قادىر ئۇ...

ئايىمنىسا ھىقىلداپ گەپ قىلالمىغانسىرى ئەتراپىدىكىلەر ئۇنىڭ دېمەكچى بولغانلىرىغا قىزىقىپ ئالدىرىشاتتى. ئىمام ئاخۇنۇمنىڭمۇ پۈتۈن ۋۇجۇدى قۇلاققا ئايلانغان بولۇپ، ئايىمنىسانىڭ ئاغزى مىدىرلىغان ھامان ئىچىدىن چىققىنىنى ئۇققۇۋېلىشقا تىرىشقاندەك، تىكىلىپلا تۇراتتى.

- ھەمراگۇلنىڭ گۇناھى يوق... ئۇ خورلۇققا ئۇچرىغان... ماڭا ئېيتقانىڭلار، بۇ راست. نامىزنى چۈشۈرمىسەڭلار بولمايدۇ...

ئاياللار ئايىمنىسانى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ، كىيىملىرىدىكى توپىنى قاقتى، ئاندىن سۇپىغا ئەكىلىپ ئولتۇرغۇزۇشتى. سۇ ئىچىپ بىر ئاز

دېمىنى ئېلىشۋالغان ئايىمنىسا ئەرلەر ئارىسىدىن كىمدۇر بىرسىنى ئىزدەپ بويۇنداشقا باشلىدى. كۆپچىلىك ھېلىمۇ ئۇنىڭ بىر نەرسە دېيىشىنى كۈتۈپ، تاقىتى تاق بولغان ئىدى. ئۇنىڭ كۆزى مېھرىباننىڭ ئاكىسى ئەيساغا چۈشۈش بىلەن تەڭ ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۇنى چاقىرىپ شەرەتلىگەچ شۇ تەرەپكە سىلجىدى. ئەيسا جامائەت تۈۋىنى يېرىپ ئۆتۈپ، ئايىمنىسانىڭ ئالدىغا كەلدى. ئايىمنىسا ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئۇنىڭ قولىغا ئېسىلدى:

- جېنىم ئۇكام، بۇ ئۆيدىكىلەر ماڭا ئىشەنمەيدۇ. سىز بېرىپ مېھرىبانغا خەۋەر قىلىڭ، ئۇ كەلسۇن. دوستىنىڭ تۈگەپ كەتكەنلىكىنى دېسىڭىز ئۇ چوقۇم كېلىدۇ... ھەمراگۈل ئۈچۈن لىللا گۇۋاھلىق بېرەلەيدىغان پەقەت مېھرىبانلا بار. بىچارىنى نامازسىز كۆمۈپ قويمايلى، بولمىسا ئالالھنىڭ ئالدىدا مېھرىبان ئىككىمىزمۇ گۇناھكار بولىمىز... خۇش بولاي جېنىم ئۇكام، بېرىپ ئۇنى چاقىرىپ كېلىڭ...

ئايىمنىسا شۇلارنى دەپلا يەنە بۇقۇلداپ يىغلاشقا باشلىدى. ئەيسا نېمە قىلىشىنى بىلمەي بىردەم تۇرغاندىن كېيىن، ئەتراپتىكىلەرگە قارىدى. ئۇلارمۇ ئەيساغا «شۇنداق قىل» دېگەندەك باش لىڭشىتىشتى. ئەيسا جامائەت ئارىسىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ كەتتى.

- ھەر ئىش بولسا بىز ئاڭلايلى ئايىمنىساخان، مېھرىبانخان كەلسىمۇ ئۇقمىز شۇ گەپنى، سىلى دېسىلىمۇ ئۇقمىز شۇ گەپنى. بۇ ئۆيدىكىلەر ئىشەنمىگۈدەك نېمە گەپ بار ئىدى ئارىدا؟ ئادەمنى جىددىيلەشتۈرمەي تېزراق بىر نېمە دېسىلە ئۇكام.

ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ تاقىتى قالمىغان ئىدى، باشقىلارمۇ بىر ئېغىزدىن گەپ قىستۇرغان بولدى. ئايىمنىسا قېيىنئانىسىغا ئەيمىنىپقىنا قارىدى. سەمەت ئايىمنىسالارنىڭ ھۇجرىسىدىن تېخى چىقمىغان ئىدى. ھويلىدا جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەن، پەقەت بارىتاخۇنلا دالان تۈۋرۈككە يۆلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئىچىدە بىر نېمىلەرنى دەپ ئىسەدەۋاتاتتى. ئۇ بايىدىن بېرى بولغان ئىشلارنى بىلمىگەن، كۆرمىگەندەك، بىر خىلدا ئولتۇراتتى. نە ئايىمنىسانىڭ دېمەكچى بولغانلىرىغا قىزىقمايتتى، نە يېنىدىكىلەرنىڭ

تەسەللىيلىسگە قۇلاق سالمايتتى.

- بۇ ئىشنى ھەمراگۇل مېھرىبانغا ئېيتىپ بېرىۋاتقاندا ئىشىك تۈۋىدە تۇرۇپ ئاڭلاپ قالغان ئىدىم، - دېدى ئايىمنىسا بۇرۇننى تارتىپ مىچىلداپ ئولتۇرۇپ - ئۇنىڭ دېيىشىچە، قادىر ھەمراگۇلنى قورقۇتۇپ، ئۇنىمىسا ئۇرۇپ، كۆتۈرۈپ ئەكىلىپ يەرگە تاشلاپ، زورلۇق بىلەن نومۇسىغا تېگىپتۇ. كېيىن بۇ ئىشنى خەققە دېسەڭ سەمەتنى ئۆلتۈرۈپ بوسۇغىغا كۆمىۋېتىمەن، دەپ قورقۇتۇپتۇ. ئانىسىنىڭ تۇپراق بېشىدا ئايلىنىپ كېتىشىگىمۇ شۇ ئىشلار سەۋەپچىكەن... دوختۇرنىڭ سەمەتكە قويغان دىياگنوزى توغرا بولسا، ھەمراگۇلنىڭ قورسىقىدىكى بالا قادىرنىڭ ئوخشايدۇ.

- ۋاي بالام... ۋاي مېنىڭ جېنىم بالام... بالامنى تۇلەپ بېرىش نائەھلىلەر... ھو جوھۇتلار... قېنى قادىر دېگەن مەلئۇن...

مېھرىگۇلخاننىڭ ۋارقىراپ يىغلاپ، ئايااللار ئارىسىدا پەيدا بولدى. بارىتاخۇن ھۆكرەپ يىغلىغان پېتى ئورنىدىن تۇرۇپ جامائەت تويى ئىچىگە كىردى ۋە ئەر قۇدىسىغا روبىرو تۇرۇپ، تىترەپ تۇرۇپ سۆزلىدى:

- دېسىلە مەتتۇرسۇن ئاخۇن، بىزنىڭ بالا تەربىيە كۆرمىگەن، تەتۈر پىشانە، شۇمبۇيا ئەمەسمىدى؟ سىلىنىڭ بالا ئالتۇنغا تېگىشتۇسىز بالا ئىدىغۇ؟ قىزىمنى تۇلەپ بەرسىلە، ئارتۇق گېپىم يوق، مېنىڭ قىزىمنى تۇلەپ بەرسىلە. بىچارە بالامنى ھەر قايسىلىرى قىيناپ ئۆلتۈرۈپ بولۇشتىلا قىزىمنى تۇلەپ بەرسىلە! قايسى گۇناھىغا شۇنچە خورلۇق تارتىدۇ؟ قايسى قىلغىنىغا مۇشۇ ئۇسۇلدا ئۆلتۈرۈسلەر قىزىمنى؟ ... ھو ھو ھو...

مېھرىگۇلخاننىڭ ئاللا - توۋىسى بىلەن ئايااللار يىغىنى قايتىدىن سالدى. ئىمام ئاخۇنۇم يۈرىكىنى قامااللاپ كەينىگە دەلدۈگۈنۈپ كەتتى. بارىتاخۇن ئۆزىنى تۇتالماي ئەر قۇدىسىنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى:

- گەپ قىلسىلا دەيمەن، قىزىمنى تۇلەپ بەرسىلە، قېنى شۇ قادىر دېگەن ئىتنىڭ بالىسى، بۇگۈن جانغا جان ئالمايدىغان بولسام...

جامائەت ئۆرە - تۆپە بولۇشۇپ ئارىغا چۈشۈشتى، بىراق بارىتاخۇننىڭ

قـــوللىرىنى مەتتۇرســـۇن ئاخۇنـــدىن ئـــاجرىتىش تەســـكە توختايدىغانـــدەك قىلاتتـــى. ھويلـــدىكى ۋاراڭ - چـــۇرۇڭنى ئـــاڭلاپ، ئايىمنىســـانىڭ ھۆجرىســـىدىن ئالـــدىراپ چىققـــان ســـەمەت نـــېمە ئـــش بولغـــانلىقىنى ئاڭقارمـــايلا كېلىـــپ بارىتاخۇننىڭ قوللىرىغا ئېسىلدى:

- نـــېمە قىلىۋاتىســـەن قېـــرى؟ قولـــۇڭنى تـــارت! دادامغـــا چېقىلىـــپ بـــاقە قېنى قانداق قىلىدىكەنمەن! . . .

جامـــائەت ئارىســـىدا غۇلغـــۇلا ۋە ســـالا - ســـۇلھىيلەر قوزغالـــدى. بەزىلـــىرى ســـەمەتكە ئېسىلســـا، يەنە بەزىلـــىرى بارىتاخۇننىـــڭ قـــوللىرىنى تۇتۇۋالغـــان ئىدى. ئەھۋالنىڭ چاتاقلىقىنى كۆرۈپ ئىمام ئاخۇنۇم ئارىغا چۈشتى:

- توختـــاڭلار جامـــائەت! ھەر گەپ بولســـا ئـــاۋۋال ئايدىڭلاشـــتۇرىۋالايلى! يـــۈز كېتىـــدىغان ئـــش بـــۇ، ئـــۇۋال بولـــۇپ قالمىســـۇن، ئـــاۋۋال ئېنـــىق ئۇقـــايلى،

- ئىمـــام ئـــاخۇنۇم جـــاراڭلىق بـــوم ئـــاۋازى بىـــلەن ۋارقـــىراپ شـــۇنداق دېيىـــدى، ھەممەيـــلەن جىمىـــدى. ئانـــدىن ئـــۇ ســـەمەتنىڭ بارىتاخۇنغـــا ئېســـىلىپ تۇرغـــان قـــولىنى بوشـــاتتى - ســـەمەتاخۇن، ســـىز ئـــۆيگە كىرىـــپ تـــۇرۇڭ بـــالام. بىـــز يەڭگىڭىـــز بىـــلەن پاراڭلىشىۋالمىســـاق بولمايـــدۇ. ئـــش ئايدىڭلىشىـــپ بـــولغىچە ســـىز ئارىلاشـــماي تـــۇرۇڭ. كېيىـــن جىدەللەشســـىڭىزمۇ ئۈلگۈرىســـىز، قىيىنئـــاتىڭىز بولغـــان ئـــادەمگە مۇنـــداق مۇئـــامىلە قىلغىنىڭىـــز بولمـــاي قالدى.

ئىمـــام ئـــاخۇنۇم جامـــائەت ئارىســـىدىكى بىـــر يـــاش بالىغـــا ئىشـــارەت قىلىۋىـــدى، ئـــۇ يىنىـــدىكى يەنە بىرەيلەننـــى شـــەرەتلەپ، ئىككىســـى ســـەمەتنى ئايىمنىســـانىڭ ھۆجرىســـىغا ئەكىرىـــپ كېتىشـــتى. ئىمـــام جامائەتنىـــڭ بىسىققىنىنى كۆرۈپ، ئايىمنىساغا يۈزلەندى:

- خاتالىشـــىپ قالمىســـىلا ئۇكـــام. ئـــۆچ - ئـــاداۋەت تـــۈپەيلى قادىراخۇنغـــا گۇنـــاھ ئارتىـــپ قويمـــاقچى بولســـىلا بۇنىمـــۇ ئـــۆز يولىـــدا ھەل قىلغۇلـــۇق، ھەر قـــانچە ئـــش بولســـىمۇ بـــۇ ئۆلـــۈم ئىشـــىغا چاتمىســـىلا. ئەر - خوتـــۇن ئۇتتۇراڭلاردىكى ئىش بىلەن مېيىتنىڭ . . .

- ئۇنـــداق ئەمەس ئـــاخۇنۇم، - دېيـــدى ئايىمنىســـا جىددىيلىشـــىپ - خۇدايىمنىـــڭ ھەققـــى - ھـــۆرمىتى ئۇچـــۇن بولســـىمۇ گېپىمنـــى بىـــر ئـــاڭلاپ

بېقىڭلار. ھېلى مېھرىبانخان كەلسە شۇنىڭدىن بىلسەڭلارمۇ بولىدۇ. مەن يالغان گەپ قىلمىدىم... ھەمراگۈلنى قادىر بوزەك قىلىپ قورسىقىدا قېلىشىغا سەۋەب بولدى. ئەگەر سەمەتاخۇن ئۇكامنىڭ بالىلىق بولالمايدىغانلىقى راست بولسىلا بۇ بالا قادىرنىڭ. مەن خوتۇنى تۇرۇپ قادىرغا ئۇۋۋال قىلارمەنمۇ؟ ئىككى بالامنىڭ نامىدىن قەسەم قىلاي، دېگەنلىرىمنىڭ ھەممىسى راست! قادىر ھەمراگۈلنى بوزەك قىلىپ... شۇ بېشىغا چىقمىغان بولسا ئۆز جېنىغا زۇلۇم سالىدىغان قىز ئەمەستى... بىچارە خورلۇقتا چىدىدى... نومۇستا چىدىمىدى...

ئايىمنىسا گېپىنىڭ ئاخىرىنى قىلالماي يەنە يىغلاپ كەتتى. ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ چىرايلىق ياستۇقىغان، ئاق ئارىلاشقا باشلىغان كەكە ساقىلى سۇس تىترەپ، كۆزلىرىگە ياش ئەگىگەن ئىدى.

- يا رەببىم! قۇدرەتلىك ئىگەم! مۇشۇنداقمۇ بەندىلەر بولىدىكەنغۇ ھە؟ ! توۋا! نېمە ئاڭلاۋاتىمەن مەن...

- گۈلدەك قىز بالا ئىدى...

- توۋا...

- ئىنىسىنىڭ خوتۇنى تۇرسا ئۇ. .

- قارا يۈز ئادەم دېگەننىڭغۇ بىر نېمە دەپ بولغىلى بولمايدۇ...

- بىچارىگە ئۇۋۋال...

يىغلىغانلار ئۆز - ئارا مۇنازىرە قىلىشقا باشلىدى.

- ئا...

ئىمامنىڭ زارلىنىشلىرى ۋە جامائەتنىڭ قۇلاق ياقتى گەپلىرى تۈگمەي تۇرۇپلا ئايىمنىسانىڭ ھۇجرىسىدىن سەمەتنىڭ ئېچىنىشلىق ۋارقىرىغان ئاۋازى ئاڭلاندى. ئارقىدىنلا ئىشىك قاتتىق تېپىپ مۇشتلىنىشقا، ئىتتىرىلىشكە باشلىدى. ئۆي ئىچىدىكىلەرنىڭ سەمەتكە تەسەللىي بېرىپ، ۋارقىراپ دېگۈدەك ئېيتقان «بولدى، ئۆزۈڭنى تۇتۇۋال، ئاچچىقىڭغا ھاي بەر» دېگەندەك گەپلىرى تاراق - تۇرۇقلار ئىچىدىن ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

مېھرىگۈلخان ئاۋۋالقىدەكلا قوشاق قېتىپ يىغلىغىنى يىغلىغان

ئىدى. بارىتاخۇن ئۆزىنى پۈتۈنلەي يوقاتقان، نېمە دېگەنلىكىنى بىلگىلى بولمىسىمۇ، ئاغزىنىڭ مىدىرلاۋاتقىنى بىلىنىپ تۇراتتى. توختاۋسىز تۆكۈلۈۋاتقان كۆز ياشلىرى ۋە شۇ تاپتىكى تۈرقىغا قارىغان ھەر قانداق كىشىنىڭ ئىچى سىيرىلاتتى. ئاياللارنىڭ يىغىسى بىر ئاز پەسلىگەن، لېكىن گۇڭگۇر - مۇڭگۇر پاراڭلار سەل ئەدەپ قالغان ئىدى. سەمەتنىڭ دادىسى يەردىن بېشىنى كۆتۈرەلمەي، ئۆكسۈپ تۇراتتى. تۇيۇقسىز دالان ئۆيدىن ئاياللارنىڭ قىيا - چىيالىرى ئاڭلىنىپ، كىملەردۇر سەمەتنىڭ ئانىسىنى چاقىرىشقا باشلىدى. ئايىمنىسا ئەندىكتى، ئۇ چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ دالان ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىغا كەلگەندە، قېيىنئانىسى يەردە، ياشتا چوڭ بىر قوشنا ئايالنىڭ قۇچىقىدا سۇنايلىنىپ ياتاتتى. ئايىمنىسا قېيىنئانىسىنىڭ يېنىغا بارمىدى. ئەگەر شۇ تاپتا يېنىغا بېرىپ ئەھۋال سورىسا، يىلاندەك سوزۇلۇپ ياتقان بۇ ئايال شۇ ھامان قانخور ئەجدىھاغا ئايلىنىپ، ئايىمنىسانى دەم تارتىپ كېتىدىغاندەك، كالا دېۋىگە ئۆزگىرىپ، ئۇنى چايناپ پۇرقۇۋېتىدىغاندەك، ۋە ياكى ئورنىدىن تۇرۇپلا ئايىمنىسانى سۆرەپ ئۇرۇپ كېتىدىغاندەك بىر ئەندىشە بىلەن قېيىنئانىسىغا يېقىنلىشالمىدى. يۈرىكىنىڭ قانداقتۇر بىر يەرلىرى ئۆرتىنىپ، ئۆزىنى ئۇلۇغ بىر ئوتنىڭ ئىچىدە قالغاندەك ھېس قىلىۋاتقان ئايىمنىسا، شۇ تاپتا قانداق قىلىشنى زادىلا بىلمەيتتى.

ھويلىدىن ئىمام ئاخۇنۇمنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى:

- قادىر قېنى؟

- بىر نەچچەيلەننى باشلاپ گۆر كولىغىلى كەتكەن، تېخى بايىراقتا ماڭدى.

كىمدۇر بىرەيلەن شۇنداق دەپ جاۋاب بەردى.

- مەرھۇمەنى يۆتكەڭلار! بارىتاخۇننىڭ ئۆيىدىن چىقىرىمىز. بۈگۈن پېشىنگە ئۈلگۈرمەيدۇ، ئەتە بامدادقا...

كېيىن نېمە ئىشلارنىڭ بولغانلىقىنى ئايىمنىسا بىلمىدى. ئىشقىلىپ بىرەملىك تاراق - تۇرۇق، ئوپۇر - توپۇرلاردىن كېيىن، ھويلىدا قېيىنئانىسى، قېيىنئاتىسى، ئۆزى ۋە ھۇجرا ئۆيىدىكى سەمەتلا قالغان

ئىدى. ئايمىنىسانىڭ باشقىسىنى ئۈيلاشقا تاقىتى قالمىدى. ئەگەر قادىر پەيدا بولۇپ، بۇ ئىشلارنىڭ باش - ئاخىرىدىن خەۋەر تاپقۇچە مېھرىبان كەلمەيدىغان بولسا، بىر مەيدان تاياقنىڭ قۇربانى بولىدىغانلىقى ئۇنىڭغا بەش قولدەك ئايان ئىدى. ئەمما، مېھرىبان تېخىچە كەلمىدى. سەمەتمۇ ئۆيى ئىچىدە، بىردەم ۋارقىراپ يىغلاپ، سارائىلىق قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭمۇ زۇۋانى ئۆچتى، ھازىر نېمە ئىش قىلىۋاتقانلىقىنى بىلگىلى بولمايدۇ. ئەڭ يامىنى، ئەمدى سەمەتنىڭ يۈزىگە ئۇچۇق قارىغىلى بولمايدۇ. نى ئات، نى نومۇس! ؟

ئايمىنىسا سەگەكلەشتى، ئۇ سۆيىدا جانسىز ئىنجىقلاپ ياتقان قېيىنئانىسىغا يەر تېگىدىن قاراپ قويۇپ، دەرۋازا تەرەپكە سىلجىدى. نەچچە قەدەم ماڭغاندىن كېيىن، كەينىگە قاراپ باشقىلارنىڭ ئۆزىگە دىققەت قىلمىغانلىقىنى بىلدى ۋە دادىل قەدەملەر بىلەن دەرۋازىدىن چىقىپ، بارىتاخۇنلارنىڭ ئۆيىنى نىشانلاپ يۈرۈپ كەتتى.

گۆر كولىغۇچىلار بىلەن بىللە كەتمىنىنى مۈرىسىگە سېلىپ قايتىپ كەلگەن قادىر ھويلىدىكى قۇرۇقچىلىقنى كۆرۈپ مەڭدەپ تۇرۇپ قالدى. ئۇ سۆيىدا پۇشۇلداپ تىنىپ، چىرايى ئۆمىسىلە ئولتۇرغان ئانىسى ۋە چۆلدەرەپ قالغان ھويلىغا قاراپ ئىشتىن چاتاق چىققانلىقىنى پەملىدى. ئۇ ئالدىرماي كېلىپ، قولىدىكى كەتمەننى سۆيىنىڭ يېنىدا قويدى، ئاندىن ئۆيى ئىچىگە بويۇنداپ قارىۋەتكەندىن كېيىن ئانىسىدىن سورىدى:

- باشقىلار قېنى؟ نامازنى قاچان چۈشۈرىدىغان بولدۇق؟

موماينىڭ چىرايى دەقىقە ئىچىدە ئۆزگىرىپ غەزەپلىك تۇس ئالدى. ئۇ چاققانلىق بىلەن يەرگە ئېغىشىپ، يەردىن بىر ئۇچۇم تۇپنى تاتىلاپ دېگۈدەك ئالدى ۋە قادىرنىڭ يۈزىگە ئاتتى:

- قايسى يۈزۈڭ بىلەن سوراۋاتىسەن ھۇ بىشىنى يەيدىغان دەيۈز! ئادەم دەپ باققان ئىدىمغۇ سېنى؟ ! ئىست ساڭا بەرگەن سۈتۈم! يوقال شەرمەندە ھەزىلەك! ھۇ ھۇ ھۇ...

قادىر ئانىسى ئاتقان تۇپىدىن ئۆزىنى قاچۇرمىدى. ئەدناسى ئۇنىڭدا شۇنچىلىك ھوش - كاللا قالمىغان ئىدى. ئۇ تۇيۇقسىزلا يۈز بەرگەن بۇ

ئىشتىن ھەيران بولدى ھەم نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى. موماي قادىرنى ئۇرۇپ، ئىتتىرىپ دېگۈدەك چالۋاقىدى ھەم بولۇشىغا تىللاشقا باشلىدى:

- نومۇس قىلماي ئىنىڭنىڭ خوتۇنىغا ئېسىلىپ يۈرۈپسەنغۇ توڭگۇزا! ھارامدىنغۇ تاپمىغانتىم سېنى، كىمنى دورىغان بولغىيدىڭ زاتىنى ئۇنتۇغان پەس ھايۋان...

قادىرنىڭ كاللىسىغا چاقماق تېزلىكىدە ئايىمىنىسا كەلدى.

- ئۇ دەپتۇ - دە، - دەپ ئويلىدى ئۇ ئىچىدە - خەپ ئايىمىنىسا، شۇنچە قىلغان گەپلىرىم قۇلىقىڭغا كىرمەپتۇ. قاراپ تۇر، بۇرنۇڭدىن بۇلاق چىقارمايدىغان بولسام. مېنى يامان كۆنگە قويساڭ، ساڭمۇ ياخشى كۈن يوق. يېتىمەك دەپ بېشىڭنى سىلىسام ماڭا قىلغىنىڭ شۇ بولدىمۇ ئەمدى! ؟ بۇ ئىشنى يايمىغان بولساڭ ئوبدان بولاتتى، ئەمدى مەندىن يامانلىما! ئالدىرىماي تۇر...

ئۇنىڭ خىيالىنى موماي بىلمەيتتى.

- ھۇ نائەھلى، ئىنسان بالىسىمۇ سەندەك بولامدۇ؟ ! ئەل - مەھەللىگە قايسى يۈزۈم بىلەن قارايمەن ئەمدى؟ ئۆلسەڭ بولمامدۇ جوھۇت!

...

موماي شۇنداق دەپ تىللىغان پېتى كىلىپ قادىرنىڭ ياقىسىغا ئېسىلدى. قادىر ئۆزىنى قاچۇرۇپ كەينىگە داجىدى، بىراق موماي سۆرۈلۈپلىپ، ئۇنىڭ ياقىسىنى قويۇپ بەرمىدى. جان ئاچچىقىغا پايلىمىغان قادىر مومايىنى بىر سىلكىپلا يەرگە يىقىتتۇەتتى، ئاندىن كەينىگە بۇرۇلۇپ، ھۇجرىسى تەرەپكە ماڭدى. مومايىنىڭ تۆكۈلۈپ يىغلاپ، قارغاشلىرى ئۇنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمىدى.

قادىر ھۇجرىسى ئالدىغا كىلىپ، ئۆيىنىڭ قۇلۇپلاپ قويۇلغانلىقىنى كۆردى. جامائەت ھەمراگۇلنىڭ مېيىتىنى بارىتاخۇنلارنىڭ ئۆيىگە يۆتكەپ چىقىپ كەتكەندىن كېيىن، سەمەتكە ھەمراھ بولۇپ قالغان ئىككىيلەنمۇ ئۇنى مۇشۇ ھۇجرا ئۆيىگە سولاپ، ئىشىكنى دائىملا قاغا تۇمشۇقتا ئىلىغلىق تۇرىدىغان قارا چوڭ قۇلۇپ بىلەن قۇلۇپلاپ قويغان، ئاندىن

جامــائەت قاتارىــدىن قالماســلىق ئۈچــۈن بارىتاخۇنلارنىـــڭ ئــۆيىگە كەتــكەن ئىــدى. قــادىر ئەجەبســـىنىپ قالــدى، ھەمىشــە ئۈچــۈق تۇرىــدىغان بــۇ ئىشــك بۈگــۈن تۈيۈقســىزلا قۇلۇپلاقلىــق تــۇراتتى. يەنە كېلىــپ، ھويلىــدا ئانىســى بــار ئەھۋالــدا. ئىشـــككە ســېلىنغان قۇلــۇپ ئــادەتتە ئۆيــدىكىلەر ئــائىلە بــويىچە بىــرەر يەرگە كېتىــپ قالمىســا ئىشــلىتىلمەيدۇ. قاغــا تۇمشــۇقتا ئىلىغلىــق پېتــى تۇراتتى. لېكىن بۇ قېتىم...

- ئىســـت خــۇدايىم، مېـــنىڭلا جېنىمنـــى ئالســـاڭ بولمامــدۇ ئــــگەم! ؟ مۇشــۇ نــائەھلىنىمۇ ئــازلاپ - ئامــانلاپ بېقىپتىمەنغــۇ تــوۋا! خــۇدايىم ئۇرغــان تۇزكــور بىــر نــېمە بوپتــۇ بــۇ ئىــت نەســلى... ئىســـت ســاڭا بەرگەن ســۈتۈم... ھۇ ھۇ...

مومايىنىـــڭ تـــۈگمەس تاپــا - تەنىســـى ۋە يىغىســـى قادىرنىـــڭ ئـــۇزاق ئويلىنىشـــىغا ئىمكــان بەرمىـــدى. ئـــۇ بىزارلىـــق بىـــلەن ئانىســـىغا ئالىيىـــپ قارىۋەتكەنـــدىن كېيىـــن، يانچۇقىـــدىن بىـــر تۇتـــام ئـــاچقۇچنى چىقـــاردى ۋە شاراقلىتىپ تۇرۇپ بىر تال ئاچقۇچنى ئايرىپ قۇلۇپقا سالدى.

قاغـا تۇمشـۇق كەيـىنگە قايرىلىـپ، ئىشـك ئېچىلىشى بىلەنلا ئىچىـدىن يوچــۇنلا بىــر قــول قادىرنىـــڭ ياقىســـىدىن تۇتقــان پېتـــى ئىچىـــگە تارتىـــپ ئەكىرىـــپ كەتتـــى. ئانـــدىن ئىشـــك جاققىـــدە يېپىلـــدى. قـــادىر نە قارشــىلىق قىلىشــقا، نە نــېمە ئىــش بولغــانلىقى بىلىشــكە، نە كەيــىنگە چېكىنىشــكە ئۈلگــۈرەلمىــدى. بــۇ ئەھــۋالنى كــۆرۈپ تۇرغــان مومايىنىــڭ جــان - پېنــى چىقتــى. ئــۇ ئۆزىمــۇ ســەزمىگەن ھالــدا يىقىلغــان يېرىــدىن تــۇرۇپ كەتتــى ۋە پۈتــۈن ھويلىنى بېشىغا كىيىپ ۋارقىراشقا باشلىدى:

- ۋاي ئــادەم بــارمۇ؟ يــاردەم قىلىڭــلار! ئــادەم ئۆلــدىغان بولــدى! ... ئــادەم بــارمۇ؟ ! قۇتقــۇزۇڭلار! تــېز كــېلىڭلار! ... ۋاي داد! ئــادەم ئۆلــدى! ... جېــنىم بــالام، ئىشـــكنى ئــاچ ئوبــدان بــالام! ئــۇ ســېنىڭ ئاكــاڭ، قــاراملىق قىلمىغىـــن بـــالام. ســـەندىن خـــۇش بـــولاي! خـــۇدايىم ئـــۆزۈڭ ئاســـان قىـــل! ... ئادەم بارمۇ؟ بالام ئۆلىدىغان بولدى... قۇتقۇزۇڭلار...

مومــاي شــۇلارنى دەپ ۋارقىرىغــان پېتــى بىرىــپ ئىشـــكنى ئىتتىرىـــپ، مۇشــتلاپ ئــۇرۇپ كەتتــى. ئىچىــدىكى قىســقىلا ئاڭلانغــان تــاراق - تــۇرۇقلارنى

مومايىنىڭ ئاۋازى بېسىپ كەتتى. ئىشىك ئىچىدىن تاقىۋېلىنغان ئىدى. موماي ئىشىك بىلەن بىردەم ھەپىلەشكەندىن كېيىن، ئاچالمايدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى، ئاندىن پايپاسلاپ يۈگۈرگەن پېتى كوچىغا چىقتى. ئۇنىڭ چىرايىدا قان دىدارى قالمىغان ئىدى:

- ئادەم ئۆلدى خالايىق! تېز كېلىپ ياردەم قىلىڭلار! . . .

ئۇ ئالاھەزەل ئىككى - ئۈچ مىنۇتچە ئاشۇنداق ۋارقىراپ كوچىنى بېشىغا كىيدى. مومايىنىڭ يىغلاپ ۋارقىرىشى بىلەن كوچىدا بىر نەچچەيلەن پەيدا بولۇشتى. ئۇلار مومايغا ئەگىشىپ ئويپۇل - توپۇل ھويلىغا كىرىشتى. ئىشىك تېخىچە ئېتىك تۇراتتى. مومايىنىڭ تەلپى بىلەن ئوتتۇرا ياشلىق بىر ئەر ئىشىكنى ئىتتىرىپ باقتى، لېكىن ئېچىلمىدى. موماي تېخىمۇ يىغلاپ پۇچۇلىنىشقا باشلىۋىدى، تەمبەل كەلگەن ياشراق بىر يىگىت كەينىگە داجىپ تۇرۇپ ئىشىكنى قاتتىق تەپتى، ئىشىك يەنىلا ئېچىلمىدى. ئىككىنچى قېتىم كۈچەپ تەپكەن بولسىمۇ ئۇنۇمى بولمىدى. شۇ ئۇسۇلدا بىر نەچچە قېتىم تەپكەندىن كېيىن ئىشىك ئىچىدىكى قاغا تۇمشۇقىدىن ئاجراپ ئېچىلىپ كەتتى. تىزلىك بىلەن ئۆزىنى ئۆي ئىچىگە ئاتقان موماي چىرىلدە چىرقىراپ، ئارقىدىن قاپاقتىن تۆكۈلگەن سۇدەك بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئوغلى قادىر قانغا مىلەنگەن پېتى دۇم ياتاتتى. سەمەت بولسا سېپىغىچە قانغا بويالغان كىچىك پالتىنى تۇتقان ھالدا تامغا يۆلىنىپ قېتىپ قالغان ئىدى. قادىرنىڭ پۇت - قولى مىدىرلاپ تۇراتتى. دىمەك، ئۇ ھايات ئىدى. سەمەتنىڭ كىيىملىرى قان بىلەن بۇلغانغان بولۇپ، ئۆي ئىچىگە قاڭسىق قان ھىدى تارالغان ئىدى. مومايغا ئەگىشىپ كىرگەنلەر كۆتۈر - كۆتۈر دىيىشىپ قادىرنى ئۇخدىسىغا ياتقۇزدى. مىدىرلاتقاندىكى ئاغرىق جىنىدىن ئۆتتىمۇ، قادىر ۋايجانلاپ ئىڭراشقا باشلىدى. ئۇنىڭدىن يەنىلا قان ئېقىۋاتاتتى. ئاختۇرۇپ قارىغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ قورسىقىغا ۋە ئوۋك مۈرىسىگە پالتا ئۇرۇلغانلىقى مەلۇم بولدى. ئۇچىسىدىكى قارا رەڭلىك كالتە چاپان سۇغا چىلاپ ئېلىپ كىيدۇرۇپ قويغاندەك ھۆل بولۇپ، پۈتۈنلەي قان بولۇپ كەتكەن ئىدى. قان يۇقۇشقان چىرايى تاترىپ گۆردىن

ئېچىۋالغانىدەك بولۇپ كەتكەن، نەپسى يېتىشمەي ھاسىراپ، ئىنجىقلاپ ياتقان قادىر شۇ تاپتا ھەممىدىن ئۆمىد ئۈزگەن ئىدى. يەردە ئاققان قانلار لاي بولۇپ ئۇيۇشقا باشلىغان بولۇپ، كۆرگەن كىشىنى سۈر باساتتى.

- ھاشىمجان بالام، جۇر، بىزنىڭ بالىغا دە، مەپىنى تەييار قىلسۇن. دوختۇرخانىغا ئېپچىقايلى. تېز بول بالام...

دەسلەپ ئىشىكنى ئېتىۋەرگەن كىشى شۇ گەپنى دېيىشى بىلەن ئىشىكنى تېپىپ ئاچقان يىگىت يۈگۈرگەن پېتى چىقىپ كەتتى. سەمەت ئۆلارنىڭ گېپىدىن سەل ئېسىگە كېلىپ، ئۆي ئىچىگە بىر قۇر قاراپ چىقتى. كۆزى قان ئىچىدە ياتقان ئاكىسىغا چۈشۈشى بىلەن تەك غەزەپتىن چىشلىرى كىرىشتى:

- سەن تېخى ئۆلمىدۈڭمۇ نىجىس! ...

سەمەتنىڭ ئاچچىقى چىققانىدەك ئەمەس ئىدى. قان ئىچىدە ئىڭراپ ياتقان ئاكىسى شۇ تاپتا ئۇنىڭغا قەبىھ دۈشمەندەك كۆرۈنۈپ، يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرىدىن كۆچلۈك نەپرەت ئوتى يېلىنجىماقتا ئىدى. توختىماي يىغلاۋاتقان موماي يىغا ئارىلاش نېمىلەرنىدۇر دەپ گۇۋۇلدايتتى. قىسقىغىنا شۇ ئارىلىقتا قادىر سەمەتكە قورقۇنچ بىلەن قاراپمۇ ئۈلگۈردى. قادىرنىڭ كۆزلىرىدىكى قورقۇنچنى كۆرۈپ سەمەتنىڭ تېخىمۇ غەزىپى ئۆرلىدى. ئۇ قادىرغا تاشلانماقچى بولۇپ، پالتا تۇتقان قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئالدىغا بىر قەدەم ئېلىشىغا، موماي قاتتىق بىر چىرقىرىغىنىچە سەمەتنىڭ پالتا تۇتقان قولىغا ئېسىلىۋالدى:

- مېنى ئۆلتۈرۈۋەت! بالا تۇغقان گۇناھىم بار، باققان گۇناھىم بار! مانا مېنى ئۆلتۈرۈۋەت! تويدۇم بۇنداق جاندىن! ...

سەمەت ئانىسىنى سىلكىۋەتمىدى، قادىردەك ئىتتىرىۋەتمىدى. ئەكسىچە كۆزلىرىنى قادىرنىڭ ئوچۇق پېتى قېتىپ قالغان كۆزىگە تىككىنىچە جايىدا توختىدى. قادىرنىڭ يارىسىنىڭ ئېغىرنى تېپىش بىلەن بولۇپ كەتكەن يەنە بىر كىشى بولسا قورققىنىدىن ۋارقىرىۋەتتى. كۆز ئالدىدا يۈز بېرىۋاتقان بۇ ئىشلاردىن ئۇنىڭ ئەقلى ھەيران ئىدى.

تالادىن يۈگۈرۈپ كىرگەن يىگىت ھاسىرىغىنىچە دېدى:

- قاسىماخۇنكا، يىمتاخۇن مەپنى تەييار قىلىپ قالدى. قادىركامنى كۆتۈرۈپ هويلىغا ئاچىقىپ تۇرايلىمىكى؟

قاسىماخۇن ئىسمىلىك بۇ كىشىنىڭ قۇلىقىغا ياش بالىنىڭ گەپلىرى كىرەر ئەمەس ئىدى. ئۇ لاغىلداپ تىترىگىنىچە، تېخىچە سەمەتكە ۋە ئۇنىڭغا ئېسىلىپ قان - يامغۇر يىغلاۋاتقان مومايغا قاراپ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تۇراتتى. تالادىن كىرگەن يىگىت ئۆيدىكى قاتسىق قان پۇرىقىغا تەستە چىداشلىق بېرىۋاتاتتى، قادىرنىڭ پۈتۈنلەي قان ئىچىدە قالغان بەستىگە قاراپ ئۇنىڭ كۆڭلى ئايىندى.

موماي قادىرنىڭ قولىدىكى پالتىنى تارتىۋېلىپ ئوچۇق تۇرغان ئىشىكتىن هويلىغا ئېتىۋەتتى، ئاندىن قادىرنىڭ ئىسمىنى چاقىرىپ ئۈنى سىلكىشكە باشلىدى. سەمەت ئېغىرلاشقان قەدەملىرىنى تەستە يۆتكەپ، هويلا تەرەپكە ماڭدى.

ئۇلار قادىرنى بىرسى مورە تەرىپىدىن، يەنە بىرسى پۇتى تەرىپىدىن كۆتۈرۈپ، تالاغا ئېلىپ مېڭىشقا تەمشىلىۋاتقاندا سىرتتىن يەنە ياشلا ئىككى بالا ئالدىراش كىرىپ كەلدى.

- دادا، مەپە تەييار بولدى - دېدى چوڭراقى دادىسى كۆتۈرگەن قادىرنىڭ پۇتى تەرىپىگە كېلىپ دادىسىغا ياردەملەشكەچ - قايسى دوختۇرخانىغا ئېپچىقىمىز؟

- قايسى يېقىن بولسا شۇنىڭغا، ئەھۋالى خەتەرلىك، چاققانراق بولۇڭلار...

ئۇلار قادىرنى تۇشمۇ - تۇشتىن كۆتۈرۈپ دەرۋازىدىن ئېلىپ چىقىپ كېتىۋاتقاندا، سەمەت تۇنۇگۇن هەمراگۇلنى سۆرەپ كېلىپ ئۇرغان يەرگە قادىلىپ قارىغىنىچە جىمجىت تۇراتتى. سەمەت هويلىدا يالغۇز قالدى، ئۇنىڭ ئازاب بىلەن تولغان يۈرىكى چەكسىز بىر پۈچۈلنىش ئىلكىدە قالغان ئىدى. بىر چاغدا «ۋاي بىتەلەي هەمراھىم...» دەپ هازا ئاچقىنىچە سەمەتتىن بۆلەك هېچكىم قالمىغان بۇ هويلىغا مېھرىبان كىرىپ كەلدى.

قادىر دوختۇرخانىغا بېرىشقا ئۈلگۈرمەيلا يېرىم يولدا جان ئۈزدى.

شۈنداقتىمۇ موماينىڭ يىغلاپ تۇرۇۋېلىشى بىلەن قادىرنىڭ جەستىنى دوختۇرخانىغىچە ئېلىپ كىرىپ، دوختۇرنىڭ «جان ئۈزۈپ بوپتۇ» دېگەن سۆزىنى ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلاشقا توغرا كەلدى. موماينىڭ قىيا - چىيا، داد - پەريادلىرى جاھاننى زىلزىلىگە سالدى. دوختۇرخانا ھويلىسىدا جەڭ مەيدانىدىن ئېلىپ كېلىنگەندەك سۆۋارى قان ئىچىدە تىنىقسىز ياتقان قادىر ۋە ئانىنىڭ يىغىسى بىردەمدە بىر مۆنچە ئادەم يىغدى. كىملەردۇر ساقچىغا خەۋەر قىلىپمۇ ئۈلگۈرگەن ئىدى. بۇ ئىشلاردىن بىخەۋەر ئايىمنىسا تېخىچە بارتاخۇنىنىڭ ئۆيىدە ھەمراگۈلگە كېيەنلىك تەييارلاش بىلەن ئالدىراش ئىدى. قادىر بىلەن سەمەت ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار ۋە قادىرنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ كەتكەنلىك خەۋىرى قاسىماخۇن ئاكىنىڭ كىچىك ئوغلى ئارقىلىق ئايىمنىساغا يەتكۈزۈلگەندە، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يەر - ئاسمان چۆرگۈلىدى. دەھشەتلىك بوران چىقىپ، بۆرىلەر ھۇۋلىدى. كۆزىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ، ئۆزىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇدى. يىغلاشقىمۇ پېتىنالمىغان ئايىمنىسا لېۋىنى چاك چىشلىگەن پېتى يىقىلىپ قوپۇپ، مۈدۈرۈپ تەمتىرەپ دېگۈدەك ئۆيىگە كەلدى. بىراق، ھېچكىم كۆرۈنمەيتتى. ھوجرا ئۆيى بولسا قان بىلەن بۇلغانغان ۋەيرانە ھالەتتە ئىدى. يەردە ئۆيۈپ قېتىپ قالغان قان، ھويلىدىكى قان يۇقى كىچىك پالتا، قاغا تۇمشۇقى بۇزۇپ ئېچىلغان ئىشىك... بۇلارنى كۆرگەن ئايىمنىسا جايىدىلا ھوشىدىن كېتىپ يىقىلدى.

بىردەمدە مەھەللىنى ساقچى ماشىنىسىنىڭ ئاۋازى قاپلاپ كەتتى. ۋەھىمە پەيدا قىلىپ چىرقىرىشىپ كىرىپ كېلىۋاتقان ئۈچ ماشىنا قاتارلىشىپ توختاپ، ئىچىدىن يالاڭباش، پاگونلۇق ھەربىيچە چاپان، قېلىن چەملىك ھەربىيچە ئاياق كىيگەن ساقچىلار چۈشتى ۋە سەمەتلەرنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ كېتىشتى. پۈتۈن مەھەللىنىڭ ئادەملىرى سەمەتلەرنىڭ قورۇسى ئالدىغا يىغىلغان ئىدى. ئۇلار كۆرۈشكە شۇنچە قىزىققانسىرى، ساقچىلار توسۇۋېلىپ دەرۋازىدىن كىرگىلى قويمايۋاتاتتى. گەپ سورىسا ئالىيىپ قويغاندىن باشقا ئېپادە بىلدۈرمەيتتى.

ساقچىلار سەمەتنىڭ ئاتا - ئانىسىدىن، قادىرنىڭ بالىلىرىدىن

بىرمۇنچە سوئاللارنى سوراشتى. قان ئۇيۇپ قالغان ھۇجرا ئۆي، بۇزۇلغان ئىشىك، قان يۇقى پالتا، قادىرنىڭ جەسىتى قاتىلارلىقلارنى رەسىمگە تارتتى.

ئايىمنىسا شۇ ھوشىدىن كەتكىنىچە تولۇق ئىسىگە كېلەلمىدى. ئاغزى مايماق، بىر كۆزى يۇمۇلۇپ قىيسىيىپ قالغان ھالەتتە بولۇپ، بەدىنىنىڭ ئوڭ تەرىپى ھېچنېمىنى سەزمەيتتى ھەم مىدىرلىمايتتى. ئۇ گەپمۇ قىلالمىغاچقا ئۇنىڭدىن بىر نەرسىنى ئۇققىلى بولمىدى.

ساقچىلار بىر قاتار دەلىللەرنى يىغقاندىن كېيىن، تامغا يۆلۈنۈپ بېشىنى چاڭگاللاپ ئولتۇرغان سەمەتنى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ، قولىغا كويزا سالدى. ئاندىن ئىككى ساقچى ئۇنى يالاپ ئېلىپ چىقىپ ماشىنىغا چىقاردى. دەرۋازىدىن چىققۇچە جىمى مەھەللە ئەھلىنىڭ كۆزى ئۇنىڭدا، قولىدىكى كويزىدا ئىدى. كۆزلىرىدە ياش ئەلەڭلەپ تۇرغان مومايلار، ئۇھسىنىۋاتقان بوۋايلار، ئۇلۇغ - كىچىك تىنغىنىچە خەيرلىك تىلەپ تۇرۇشقان ياشلار، ئاياللار... ھەممىنىڭ كۆڭلى پاراكەندە ئىدى.

تاتىرىپ كەتكەن چىرايىدىن غەم بۇلۇتلىرى ئەگىپ تۇرغان سەمەت خۇددى «ئاخىرقى قېتىم كۆرۈۋالاي» دېگەندەك، مەھەللىداشلىرىغا، توپىلىق يولغا، ياغاچ دەرۋازىغا، سۇۋاقلىرى ئاجرىغان ھويلا تېمىغا، ۋە دەرۋازا ئالدىدىكى بىر تۇپ قېرى ئۇجمە دەرىخىگە تويماي قارىدى. شۇ ھامان ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ياش ئەگىدى. دەرۋازىدىن «ۋاي بالام» نى تۇۋلىغىنىچە پايپاسلاپ چىققان موماي ئۇنى قۇچاقلاپ مەڭزىنى مەڭزىگە ياقتى. ئەڭ زور غەيرەت بىلەن چىداپ تۇرۇۋاتقان سەمەت مومايىنىڭ يىغلىشى بىلەن ئۆزىنى تۇتالمىدى. تاتىراڭغۇ يۈزلىرىنى بويلاپ ئاققان كۆز ياشلىرى ئىككى كۈن ئىچىدە ئۆسۈپ كىرپە تىكىنىدەك بولۇپ كەتكەن سېرىققا مايىل ساقاللىرى ئارىسىغا سىڭىپ كەتتى...

ساقچىلار ئۇنى ماشىنىغا چىقاردى. ماشىنا مەھەللىنىڭ ئوڭغۇل - دوڭغۇل توپا يوللىرىدا ئېگىز - پەس تەۋرىنىپ ماڭماقتا ئىدى. سەمەت ئۇمىدسىز كۆزلىرىنى دېرىزە سىرتىغا تىكتى. توپا چىراي، ئاددىي - ساددا مەھەللىداشلىرى، سۆيۈملۈك مەھەللە، قىڭغىر - قىيسىق توپا تاملىق

ئۆيلەر، ماشىنا كەينىدىن يىقىلىپ - قوپۇپ يۈگۈرۈپ كېلىۋاتقان ئاجىز ئانىسى، ئار - نومۇس ئوتىدا، پەرزەنت پىراقىدا ئۆرتىنىپ ئۈنسىز ياش تۆكۈۋاتقان دادىسى... ھەممە، ھەممە بىر - بىرلەپ كەينىدە قېلىۋاتاتتى.
شۇنداق، بىر چاغلاردا ئۇ مۇشۇ يوللاردا ھەمراگۈل بىلەن بىللە مەكتەپكە باراتتى. يەنە مۇشۇ يوللاردا جىلتىلىرىنى ئېسىپ مەكتەپتىن قايتىپ كېلەتتى. مۇشۇ يوللاردا قويلىرىنى ھەيدەپ يىراقتىكى جىگدىلىككە بىللە بېرىپ، بىللە قايتاتتى. مۇشۇ يوللاردا مېخىپ ئېتىزدىن بىللە قايتىپ كېلىشەتتى. مانا ئەمدى بۇ يولدا ئۆزى يالغۇز بارسا كەلمەس يولغا كېتىۋاتىدۇ... ھەمرا... سەمەت ھەمراگۈلنى بۇ يولدا ئۆزىگە ئاخىرىغىچە ھەمراھ بولىدۇ دېگەن ئىدىغۇ؟ ! ...
ساقچى ماشىنىسىنىڭ سىگنال ئاۋازى پۈتۈن مەھەللىنى بىر ئېلىپ، بىر ھازا چىرقىرىغاندىن كېيىن بارا - بارا يىراقلاپ كەتتى. بۇ چاغدا ئەتراپقا گۇگۇم پەردىسى يېيىلىشقا باشلىغان بولۇپ، ساقچى ماشىنىسىنىڭ سىگنال ئاۋازى يىراقلاشقا ئەگىشىپ، بارىتاخۇننىڭ ئۆيىدىن چىقىۋاتقان مۇڭلۇق قىرائەت ئاۋازى مەھەللىگە تەكشى تارالدى...

ئاپتورى: ئايشەم ئىسمايىل تەبەسسۇم

مەنزىل

ئىلىم ـ ھېكمەت چوڭلىرىدىن مەرىپەت ئىزلىگەن قۇل بىز، بولغۇسى ھەربىر قەدەمدىن كۆمۈلمەس ئىزلار ئايان.
ئازغان يۈرەك، ھارغان تىلەك، ئەمدى نە قىلماق كېرەك؟
ھەر تىنىقتا بىر سوئال، مەنزىل قايان؟ مەنزىل قايان؟

مەنزىل تورى ئېلكتاپ گۇرۇپپىسى

www.Menzil.biz

book@menzil.biz menzilbiz@163.com